

Partea I

PEDAGOGIA – ȘTIINȚĂ A EDUCAȚIEI

1. Delimitări conceptuale

Literatura noastră de specialitate posedă doi termeni epistemologici cu sensuri apropiate: *pedagogie* și *științele educației*. Termenul *pedagogie* provine din limba greacă (*paidagos*) și semnifică activitatea de creștere a copilului. Noțiunea de *știință a educației* a apărut mai recent, în cultura anglo-saxonă, alături de științele tehnice, științele naturii și științele sociale. Dacă în țările anglo-saxone se prefera termenul de știință a educației, în literatura noastră s-a menținut mult timp termenul de pedagogie. Datorită gradului mai mare de compatibilizare din punct de vedere al limbajului și accentuării aspectelor interdisciplinare ale pedagogiei, se optează pentru noțiunea de știință a educației.

Deși Florin Orțan (2007, 9) susține că „Termenul de științe ale educației aduce cu el un fel de ghiveci epistemologic, adică juxtapuneri mai mult sau mai puțin potrivite între psihanaliză, medicină, psihologie”, termenul de pedagogie reprezintă un „concept de prestigiu științific pentru cunoașterea în domeniul educației, ca și pentru cunoașterea universală”. (Bontaș, 2007, 11)

Analizând procesul de constituire a pedagogiei ca știință, Miron Ionescu și Vasile Chiș (2001, apud Orțan, 2007, 10) constată că acesta a avut două etape:

- prima etapă, cea a cercetărilor empirice cu privire la modul de realizare a educației;
- a doua etapă, cea a teoriilor care conceptualizează experiențele educative.

Vasile Chiș sintetizează aceste două etape într-o altă perspectivă a evoluției pedagogiei, pornind de la pedagogia ascultării (discursivă, expozitivă, magistrală) ajungând la pedagogia acțiunii (experimentală, operațională, activă).

Astăzi putem vorbi despre o nouă etapă, cea a pedagogiei interactive, care valorifică activitatea cognitivă și practică a elevilor (discursivă, expozitivă, activizantă, experimentală, cooperantă).

Din perspectivă diacronică, pedagogia se înscrie în liniile generale de evoluție a științei, parcurgând următoarele etape:

- pedagogia populară - experiența educativă de la nivelul comunităților era sintetizată într-un ansamblu de proverbe;
- pedagogia filosofică – se baza pe reflecția și deducția filosofică;
- pedagogia experimentală - deducția a fost înlocuită cu metoda experimentală;
- pedagogia științifică – se baza pe cercetarea fenomenelor educaționale.

(http://facultate.regielive.ro/cursuri/pedagogie/fundamentele_pedagogiei-84696.html)

Indiferent de etapa pe care o parcurge, pedagogia valorifică experiența educativă. „Una dintre preocupările centrale ale pedagogiei o reprezintă studierea legilor instrucției și educației realizată în cadrul procesului de învățământ”. (Păcurar, 1999, 7)

Adoptând de la început definiția pedagogiei ca știință a educației, Andrei Dancsuly (1979) asigură consistența gnoseologică a pedagogiei.

„Pedagogia s-a dezvoltat și și-a constituit statutul ei de știință, atât pe baza luării în considerare a datelor despre educație oferite de anumite științe (filosofie, psihologie, sociologie, biologie, antropologie, etc.) cât mai ales pe baza generalizării experienței educaționale valoroase și a utilizării rezultatelor cercetării științifice proprii privind educația tinerei generații”. (Bontaș, 2007, 12)

Sorin Cristea (2003, 10-11) abordează pedagogia ca:

- știința analitică- ce cuprinde întregul proces de formare prin care ființele umane se adaptează la societate;
- știința umană- ce are ca obiect de cercetare activitatea umană;
- știința socială- ce studiază comunitatea la nivel macrostructural și microstructural;
- știința comunicării- ce analizează raportul dintre formare și informare existente în contextele socioumane;
- știința normativă.

Drept urmare, pedagogia poate fi considerată o știință socioumană, cu un statut specific, pentru că este angajată în descoperirea unor „corelații fundamentale pentru determinarea comportamentului uman în funcție de multiple valori și finalități formative”. (Cristea, 2003, 11)

De la reflectarea educației în conștiința comună s-a trecut la reflectarea ei pe plan teoretic, la început, în interiorul unor sisteme filosofice cu caracter global, apoi la desprinderea treptată de aceste sisteme și constituirea ei ca știință cu domeniu propriu de cercetare. Dacă la început s-a vorbit de o singură știință a educației, în timp, această abordare a evoluat și au apărut noi ramuri care au devenit discipline de sine stătătoare:

- *Pedagogia generală* - studiază acțiunea educațională dintr-un unghi general de vedere, urmărind să surprindă legități valabile indiferent de locul și timpul în care se desfășoară.

- *Pedagogia preșcolară* – se ocupă de problematica organizării și desfășurării acțiunii educaționale cu copiii de vârstă preșcolară.

- *Pedagogia școlară* – abordează problematica acțiunii educaționale în cadrul școlii, cu copiii normal dezvoltati din punct de vedere fizic și psihic.

- *Psihopedagogia specială* – abordează problematica și tehnologia desfășurării acțiunii educaționale privind copiii cu deficiențe din punct de vedere psihomotric, în școli și în instituții speciale.

- *Pedagogia experimentală* – are ca obiect de studiu problemele legate de investigația experimentală a educației. Experimentând diverse aspecte ale educației, această disciplină dovedește utilitatea în perfecționarea procesului educațional. Pornind de la probleme concrete pe care le ridică procesul instructiv–educativ, pedagogia experimentală organizează și provoacă situații noi, prelucrează și interpretează datele înregistrate în cadrul experimentării. Pe această bază se formulează concluzii despre valoarea și utilitatea unor principii și tehnici noi pentru activitatea practică.

- *Pedagogia comparată* – studiază, prin identificarea asemănărilor și deosebirilor, sistemele de educație din diferite țări și etape istorice.

- *Sociologia educației* – studiază relațiile sistemelor educative cu structurile sociale.

- *Didacticile specialității (metodicile)* – se ocupă de problemele organizării și desfășurării procesului de învățământ la un obiect determinat (fizică, istorie, matematică, tehnologie etc.). Acestea au un caracter normativ, indicând modalități concrete care pot fi folosite de cadrul didactic în activitatea sa.

Există și multe alte discipline care studiază diferite aspecte ale fenomenului educativ (istoria pedagogiei, managementul educațional, antropologia culturală a educației). Întreg acest ansamblu tinde să abordeze fenomenul educativ în complexitatea lui cu toate implicațiile ce le determină. Fiecare disciplină oferă prin intermediul cercetărilor pedagogice date utilizabile în contextul situațiilor educative.

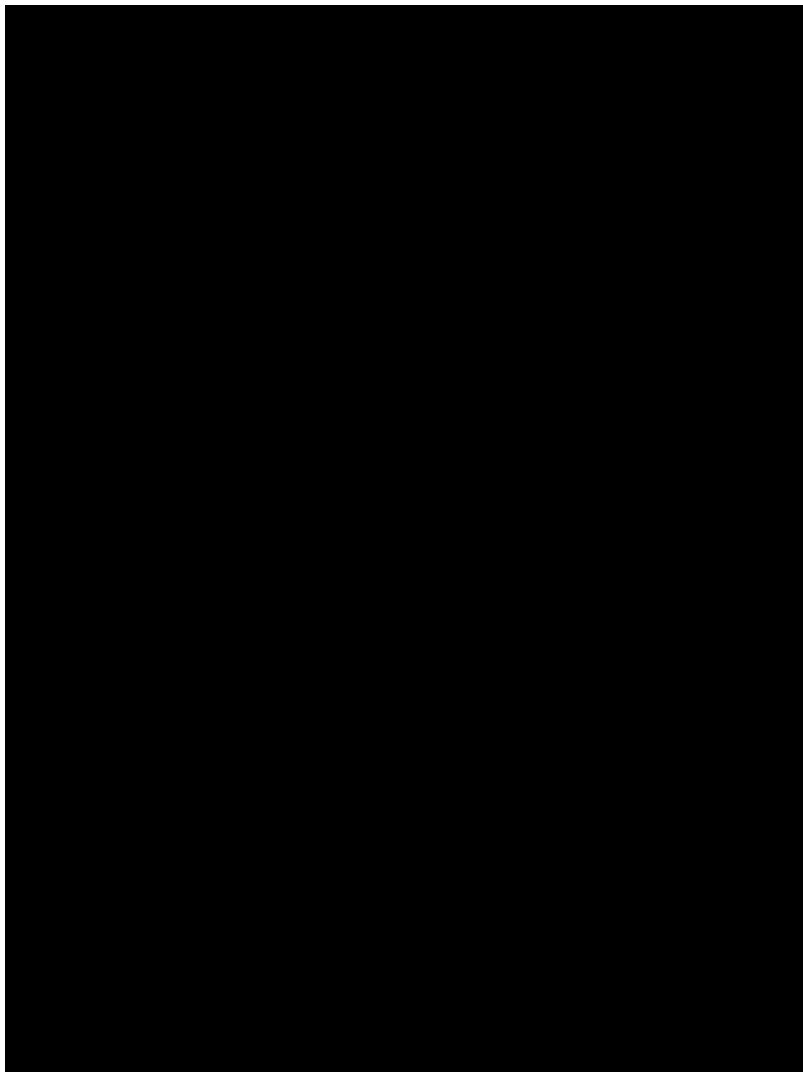

Fig. 1.1. Evoluția pedagogiei. (adaptare după Potolea, 2001)

Dan Potolea (2001) afirmă că „tendențele de integrare haotică a achizițiilor noilor cercetări pedagogice evidențiau necesitatea reconstrucției logice a pedagogiei generale, lucru care s-a și întâmplat, pedagogia generală reconstruindu-se logic în patru științe”:

- Fundamentele pedagogiei - F.P.
(după alți autori Introducere în pedagogie - I.P.);
- Teoria și metodologia curriculumului – T.M.C.;
- Teoria și metodologia instruirii – T.M.I.;
- Teoria și metodologia evaluării – T.M.E.
(apud Panțuru, coord., 2008, 10-11).

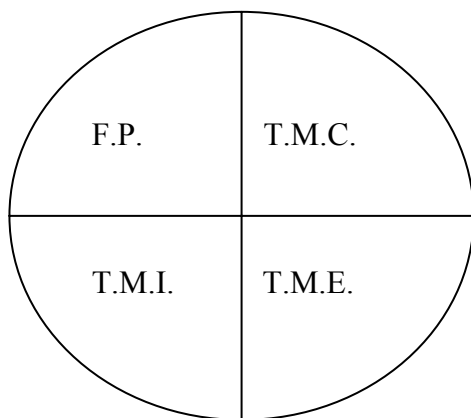

Fig.1.2. Reconstruirea pedagogiei (Potolea, 2001, apud Panțuru, coord., 2008, 11)

1.1. Sistemul științelor educației

Saltul de la știință a educației la științele educației s-a realizat în perioada anilor '60, salt marcat prin următoarele tendințe: afirmarea disciplinelor auxiliare ale pedagogiei, „dezvoltarea unor miniștiințe autonome, exprimarea pluralismului pedagogic”. (Panțuru, coord., 2008, 13)

Au fost elaborate mai multe modele de clasificare a științelor educației. La baza acestor modele au stat următoarele criterii:

a. Domeniul fundamental de cercetare

- Pedagogia generală;
- Didactica;
- Teoria educației;
- Cercetarea pedagogică.

b. Domeniul de aplicație:

- Pedagogia specială;
- Pedagogia socială;
- Pedagogia artei.

c. Perioadele de vârstă:

- Pedagogia antepreșcolară;
- Pedagogia preșcolară;
- Pedagogia școlară;
- Pedagogia adulților.

d. Domeniul interdisciplinarității:

- Pedagogia psihologică (psihologia educației);
- Pedagogia sociologică (sociologia educației);

- Pedagogia filosofică (filosofia educației);
- Pedagogia axiologică;
- Pedagogia antropologică.

Ordonarea științelor educației a fost abordată de mulți specialiști în domeniu, dar cea mai riguroasă și actuală taxonomie a științelor educației este construită de Dan Potolea (2001).

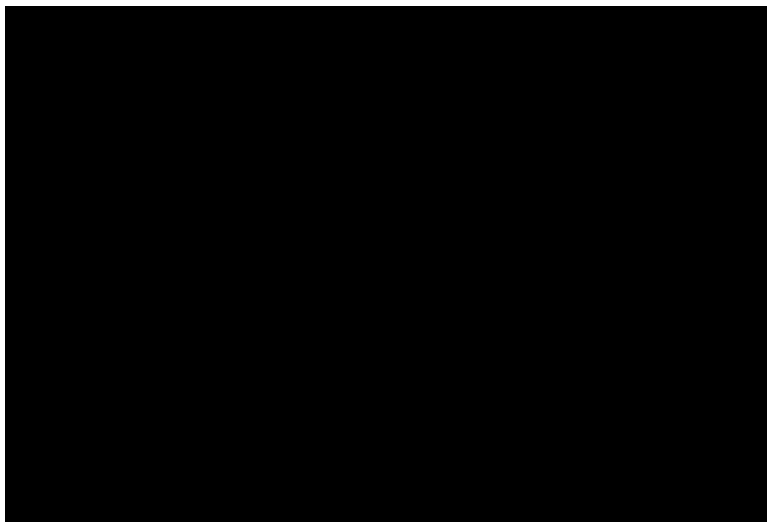

Fig.1.1.1. Sistemul științelor educației (adaptare după Potolea, 2001)

Stan Panțuru (2008, coord., 17) susține ideea că științele educației abordează fenomenul educațional din diferite unghiuri de vedere, contribuind la cunoașterea cât mai nuanțată și completă a acestuia, cât și la faptul că aceste componente se află în interacțiuni informaționale, metodologice și acțional – praxiologice.

În zilele noastre se impune cu tot mai multă insistență concepția interdisciplinară în abordarea fenomenului educațional. Această viziune presupune valorificarea rezultatelor mai multor discipline prin elaborarea unei sinteze privitoare la educație în ansamblul său și la diferite aspecte concrete ale ei. Necesitatea abordării interdisciplinare a fenomenului educațional decurge din relațiile de interdependență tot mai strânse cu celelalte laturi ale vieții economice, sociale, culturale și politice. Educația a devenit deopotrivă o problemă de meditație filosofică, de investigație științifică și tehnologică și de decizie social-politică. Ea nu mai este un domeniu de ordin strict pedagogic, lăsând loc unei cercetări multidisciplinare și interdisciplinare. Educația, în diferitele ei aspecte a devenit obiect de studiu al mai multor discipline științifice, fie generale sau particulare, cu un trecut mai îndelungat sau mai recent constituit. Împreună, toate acestea formează ceea ce se cheamă sistemul științelor educației. Această expresie tinde să se substituie cuvântului pedagogie corespunzând mai bine stadiului actual al dezvoltării disciplinelor care abordează problemele educației (Cerghit, Vlăsceanu, coord., 1988).

Pentru sistemul științelor educației sunt semnificative metodele și tehnicile de argumentare și contraargumentare. Elevul trebuie să-și valorifice argumentele care stau la baza ideilor lor. Utilizarea modelului problemă - soluție, în concepția lui Ioan Neacșu (1990, apud Orțan, 2007, 71), este socotită mai eficientă decât varianta soluție - problemă, apreciindu-se că ea induce o trebuință puternică, o motivație consistentă și o stare mai bună de înțelegere a situației.

„Fortificarea pedagogiei ca știință se realizează prin extensiune interdisciplinară, considerându-se că psihologia și sociologia pedagogică reprezintă diviziuni ale pedagogiei științifice, incluzând pedagogia medicală,

pedagogia experimentală și statistica pedagogică”.
(Orțan, 2007, 77)

Pedagogia s-a născut ca o „interogație asupra fenomenului educațional ajungând să-l cerceteze din toate punctele de vedere și să descopere legitățile care îl guvernează”. Pedagogia „dialoghează cu realitatea educațională, o chestionează și o analizează” „edifică și sugerează ceea ce merită și poate fi concretizat.” (Panțuru, coord., 2008, 8) Pedagogia, ca știință, încearcă să-și structureze limbajul apelând la termeni tot mai bine delimitați. Pe lângă conceptele vechi de predare, învățare și evaluare apar concepte noi ca proiectare și tehnologie, curriculum, management și mentoring. Dacă pedagogia clasică tindea spre automatizare, desprinzându-se mai mult de filosofie, pedagogia contemporană are tendința de a se apropia mai mult de psihologie. Față de pedagogie, psihologia are un caracter mai larg. Nu se reduce doar la educație. Pedagogia se bazează pe modelul științelor tehnice și medicale iar psihologia se orientează după modelul fizicii și al biologiei. Psihologia aspiră la autonomie iar pedagogia înclină spre interdisciplinaritate. Între psihologie, biologie și sociologie se regăsește pedagogia. De exemplu, în analiza conținutului învățământului, pedagogii utilizează termeni împrumutați din psihologie, ca: priceperi, deprinderi, aptitudini, competențe, motivație.

„Științele educației sunt interesate de a asimila acele teorii psihologice, care oferă premise viabile pentru a spori eficiența procesului de învățământ și de a inventaria categoriile motivaționale capabile să potențeze scopurile învățării”. (Neacșu, 1985, apud Orțan, 2007, 83)

Studiile psihologice despre motivație au implicații didactice, de aceea pedagogii trebuie să le cunoască. Succesul activității didactice depinde de profunzimea cunoașterii mecanismului psihologic al motivației. Învățarea antrenează toate componentele vieții psihice iar dezvoltarea lor este compensatorie. (Marcu, 2003, apud Orțan, 2007, 85) Samuel Ball (1978), studiind natura procesului de învățare, afirma că sunt trei modalități de analiză a activității didactice:

- maniera filosofică - realizată prin deducție;
- maniera clasică - bazată pe experiența didactică;
- maniera psihologică - ținând cont de caracteristicile psihologice ale celui care învață.

Benjamin Bloom (1977, apud Orțan, 2007, 87), studiind conținuturile programelor școlare, a ajuns la concluzia că ele sunt elaborate pe baza unor obiective de natură psihologică. Paul Popescu Neveanu (1977, apud Orțan, 2007, 87), încercând să delimiteze psihologia de pedagogie, afirmă că „dacă psihologia ar rămâne doar pedagogică și nu ar explora și alte sectoare (clinic, industrial, artistic, sportiv, etc.) pe diferite genuri de activitate umană, nu ar putea opera transferuri, ca atare, nu ar avea ce să comunice pedagogiei”. Pentru că urmărește să producă modificări în structura internă a personalității, pedagogia „se particularizează, în raport cu celelalte discipline ce studiază fenomenul educativ”. (Drăgan, Nicola, 1995, apud Cucuș, 2006, 19) Pedagogia este mereu în continuă expansiune. În decursul istoriei a evoluat pornind de la pedagogia populară, pedagogia filosofică și cea experimentală ajungând la pedagogia ca „ramură disciplinară științifică”. (Cucuș, 2006, 20)

Astăzi, pedagogia se ocupă cu „ceea ce este, cu ceea ce trebuie să fie și cu ceea ce se face” fiind o „știință descriptivă”, o „teorie normativă” și o „realizare practică”. (Planchard, 1992, apud Cucuș, 2006, 20)

În același timp, pedagogia cunoaște un proces de specializare a teoriei pe domenii și conținuturi. „Dacă pedagogia poartă conotații oarecum speculative”, științele educației capătă „noi demnități epistemice datorită focalizării cercetării asupra aspectelor delimitate, secvențiale, cu un mai mare aport de date identificate” „prin cercetarea unor aspecte concrete factuale”. (Cucoș, 2006, 20)

Chiar dacă expresia *științele educației* s-a generalizat, criza de legitimitate a pedagogiei persistă. Cezar Bârzea (1995) prezintă cinci situații ce evidențiază acest aspect:

- științele educației ca discipline auxiliare ale pedagogiei;
- științele educației ca program de formare interdisciplinară;
- științele educației ca negare a pedagogiei;
- științele educației ca expresie a pluralismului pedagogic;
- științele educației ca mini-științe autonome.

Slăbiciunea epistemologică a pedagogiei poate fi remarcată și din obiecțiunile aduse de Constantin Cucos (2006, 22-29) spre analiză:

- obiectul pedagogiei este multidimensional, „prea insesizabil pentru a putea da naștere unei științe a educației”;
- complexitatea educației, care duce la dificultate în înțelegerea și explicarea ei.

În general, pedagogia trebuie receptată ca o „disciplină deschisă ce invită la meditație, la crearea unor noi ipoteze, sugestii și idei”. (Cucoș, 2006, 37) Aș adăuga și ca o modalitate de organizare a activității didactice și de cunoaștere a comportamentelor implicate în ea.

Specificul pedagogiei în lumea contemporană este acela de a „comunica cu marile opere ale culturii umane, cu diversele instituții din societate, cu ceilalți oameni, a asculta

ceea ce aceștia comunică, a înțelege și a interpreta emoții, gesturi, expresii culturale care au virtutea de a plasa subiectul într-o dispoziție de spirit favorizând înțelegerea creației umane și a viitorului umanității”. (Păun, Potolea, 2002, 27)

2. Pedagogia-știință sau artă?

Cercetările elaborate în domeniul educației au recunoscut dificultatea descrierii pedagogiei ca știință.

Provenind din latinescul *sciencia*, termenul de știință semnifică cunoaștere, cunoștințe și „se legitimează prin capacitatea sa explicativă, de a conceptualiza datele empirice și de a crea teorii explicative”. (Păun, 2005, 3) Așa cum remarca și Septimiu Chelcea (2007, 130) rolul științei „nu este acela de a parafraza cunoștințele simțului comun, ci de a lega fenomenele studiate” printr-o diversitate de teorii. Constantin Cucuș (2006, 16) considera că „în perspectivă istorică, pedagogia a evoluat de la stadiul sentințelor empirice” până la „cel al reflecției sistematice de factură filosofică sau științifică”.

În ce privește dilema că pedagogia este o știință sau artă se înclină mai mult spre știință, pentru că este concretă și teoretică. „Calitatea de **artă** aparține practicii paideutice și mai puțin discursului purtat asupra acestei practici, deci educația poate fi o artă”. (Rousseau, apud Cucuș, 2006, 17) Pedagogul, ca și educator, este artist prin ceea ce face. Găsind cele mai bune metode, asemenea unui pictor, cele mai bune instrumente, dă valoare lucrării sale. Prin talentul său și pe baza metodologiei cunoscute, educatorul trebuie să organizeze activitatea în așa fel încât să contribuie la dezvoltarea elevilor săi.

Așadar, pedagogia este știință și educația poate fi artă.

Pedagogia este **știință** pentru că:

- are *obiect de studiu*: fenomenul educativ;
- dispune de un ansamblu de *metode specifice* pentru a cerceta și explica fenomenul educativ (observația, experimentul, studiul de caz, metoda cercetării documentelor, metoda analizei produselor activității elevilor);
- impune *norme* sub forma principiilor pedagogice necesare în activitatea didactică - pedagogia „reprezintă un corpus de teorii, principii, legi, cunoștințe teoretice și practice și metodologii referitoare la obiectul de studiu” (Bocoș, Jucan, 2008, 78);
- rezultatele cercetărilor pedagogice sunt valorificate în *teorii*.

Constantin Cucuș (2006, 18) precizează că „orice știință, demnă de acest nume, identifică legitățile care reglementează domeniul pe care îl cercetează” și că „tezurizarea cumulului de fapte științifice conferă pedagogiei statutul de știință pertinentă a educației”. Știința, implicit pedagogia, poate reprezenta o „punte între real și posibil, o cale de concretizare a gândurilor prezente în fapte de perspectivă”. Știința educației „nu va încrimeni în fața unei realități și nu se va supune limitelor prezentului, ci se va aventura să construiască proiecte, scenarii, trasee paideutice, dezirabile și concretizabile în perspectiva devenirii temporale.” (Cucuș, 2006, 18)

Pedagogia este într-o continuă evoluție. Prezentându-se ca o știință despre educație își propune să modeleze tinerii, să le asigure căi de dezvoltare și de orientare, în funcție de particularitățile lor. Pedagogia este știința care studiază legile educației tinerei generații în special și ale omului în general, studiază esența, idealul, conținutul, metodele și mijloacele educației, „urmărindu-se formarea pe baze științifice și

eficiente a personalității și pregătirea profesională a tinerei generații”. (Bontaș, 1994, 13) Prin pedagogie se adaptează principiile și strategiile didactice la particularitățile de vârstă și individuale ale tinerei generații. Această adaptare se realizează cu tact și măiestrie, cu talent educațional, cu seriozitate și responsabilitate, cu voință și interes inducând o activitate competentă, eficientă, plină de inițiativă și creativitate.

Ca știință, pedagogia are caracter dinamic, deschis permanentelor schimbări apărute în domeniul educației. După cum afirmau Bocoș și Jucan (2008, 89) „științele educației își regândesc raporturile cu practicile prin care își propun să producă noi cunoștințe și caută să își articuleze teoriile cu realitatea educațională concretă”.

Arta educatorului constă în capacitatea lui de a se folosi de știință în mod creator, adecvând legile și principiile pedagogiei la situațiile particulare specifice educatului. Educatorii de vocație sunt la fel de puțini ca și marii savanți. Indiferent de obstacolele apărute în calea lor, ei trebuie să găsească soluții de a merge mai departe. Acest lucru îl vor face pentru elevii lor. Pentru a fi eficienți au nevoie de o pregătire psihopedagogică și de o motivație profundă. Polivalența caracteristicilor educatorului ideal rezultă și dintr-un sondaj de opinie realizat la sfârșitul anului 1989 în rândul studenților din Universitățile din Canada.

Printre cele mai bine cotate caracteristici se regăsesc:

- cunoașterea materiei;
- disponibilitate în afara orelor de curs pentru lămuriri și aplicații;
- evaluarea obiectivă;
- entuziasm și empatie;
- respect față de studenți.

Studiile din România, din aceeași perioadă, pun accent pe următoarele caracteristici:

- cunoștințe de specialitate;
- inteligență
- empatie;
- obiectivitate în evaluare;
- stimularea elevilor în procesul instructiv-educativ;
- facilitarea unui echilibru între control, exigență și libertatea de decizie a clasei.

Anton Ilica (2009, 15) susține că „fiecare cadru didactic, indiferent de specialitate are nevoie de competențe pedagogice, de specialitate și competențe comunicaționale.” Talentul pedagogic și competența profesională a educatorilor pot conduce, pe parcursul carierei didactice, la ceea ce specialiștii, numesc măiestrie pedagogică.

Concluzionând, putem spune că arta corespunde educatorului (cadrlui didactic) în ceea ce el întreprinde iar știința se regăsește în procesul complex de analiză a educației.

3. Obiectul și problematica pedagogiei

Pedagogia, ca știință a educației, are ca obiect de studiu **educația**. Deși educația „a însoțit societatea omenească din cele mai vechi timpuri”, pedagogii nu au ajuns nici în zilele noastre la un punct de vedere unitar legat de definirea conceptului ca atare. (Jinga, Istrate, 1998, 12)

„Datorită complexității, profunzimii și amplitudinii sale”, elaborarea conceptului de educație ridică numeroase probleme de ordin metodologic. (Cristea, 2003, 70) Unele definiții sunt luate în considerare din perspectiva scopului educației sau conținutului acesteia, altele după natura procesului educativ sau a funcțiilor acestuia. Emile Planchard (apud Panțuru, coord., 2008, 5) preciza că „se întâmplă adesea ca unii termeni, în aparență foarte simpli și foarte des folosiți, să se dovedească greu de definit în mod riguros și

satisfăcător”. Această instabilitate semantică face loc confuziilor și unor dezacorduri frecvente în cursul discuțiilor. „Vorbim aceeași limbă, nu se folosește întotdeauna același limbaj”. (Planchard, 1992, apud Panțuru, coord., 2008)

Planchard făcea referire la multitudinea de concepții despre educație abordate în trecut, care se regăsesc și în prezent (vezi Tab. 3.1)

Tab.3.1. Analiza concepțiilor despre educație

Concepții ale educației	Autorii concepțiilor
Educația reprezintă dezvoltarea naturală, progresivă și sistematică a tuturor facultăților.	Johann Heinrich Pestalozzi (apud Panțuru, coord., 2008)
Educația urmărește realizarea întregii perfecțiuni de care natura umană este capabilă.	Immanuel Kant (apud Panțuru, coord., 2008)
Educația înseamnă ajutor pentru viață, stimularea jocului liber al inteligenței, cultivarea libertății și inițiativei copiilor.	Maria Montessori (apud Panțuru, coord., 2008)
Educația reprezintă acțiunea exercitată de generațiile adulte asupra celor care nu sunt încă maturi pentru viața socială.	Émile Durkheim (apud Panțuru, coord., 2008)
Educația înseamnă organizarea unor deprinderi necesare pentru adaptarea individului la mediul său înconjurător.	William James (apud Panțuru, coord., 2008)
A educa înseamnă a forma pe Hristos în suflete.	Félix Dupanloup (apud Panțuru, coord., 2008)

Concepții ale educației	Autorii concepțiilor
Educația reprezintă o formare datorită căreia individul asimilează un ansamblu de cunoștințe, își însușește un grup de idealuri de viață.	William Cunningham (apud Panțuru, coord., 2008)
A educa semnifică transformarea conștiinței psihologice a individului în funcție de ansamblul relațiilor colective cărora conștiința comună le atribuie o valoare comună.	Jean Piaget (1983)
Educația constă într-o activitate sistematică exercitată de adulți asupra copiilor și adolescenților în scopul de a-i pregăti pentru o viață completă, într-un mediu determinant.	Emile Planchard (1992)
Educația este un ansamblu de acțiuni desfășurate în mod deliberat într-o societate, în vederea transmiterii și formării la noile generații a experienței de viață și de muncă, a cunoștințelor, deprinderilor, comportamentelor și valorilor acumulate de omenire până în acel moment.	Victor Țircovnicu (1975)
Educația este o activitate socială complexă care se realizează printr-un lanț nesfârșit de acțiuni exercitate în mod conștient, sistematic și organizat, cu scopul de a forma o personalitate activă și creatoare, corespunzătoare condițiilor sociale și istorice prezente.	Ioan Nicola (1993)

Concepții ale educației	Autorii concepțiilor
Educația constă într-o acțiune exercitată asupra noastră și asupra semenilor noștri.	Robert Doltrens (1970)
Educația este o acțiune umană specifică ce își schimbă finalitățile, conținuturile, funcțiile odată cu schimbările societății însăși.	Ioan Jinga Elena Istrate (1998)
Educația este o activitate psihosocială cu funcție generală de formare – dezvoltare permanentă a personalității umane pentru integrarea socială optimă angajată conform finalităților asumate la nivel de sistem și proces, proiectate, realizate și dezvoltate prin acțiuni specifice având ca structură de bază corelația subiect (educator) – obiect (educat) într-un context deschis.	Sorin Cristea (2000)
Educația reprezintă o acțiune de formare a individului, de stimulare și dezvoltare a intereselor acestuia.	Johan Friedrich Herbart (1976)
Educația este o reconstrucție sau o reorganizare a experienței care se adaugă la înțelesul experienței precedente și care mărește capacitatea de a dirija evoluția celei care urmează.	John Dewey (1972)
Educația este o voință de iubire generoasă față de sufletul altuia pentru a i se dezvolta întreaga receptivitate pentru valori și întreaga capacitate de a realiza valori.	Eduard Spranger (1930)

Concepții ale educației	Autorii concepțiilor
Educația constă în integrarea forțelor vieții în funcționarea armonioasă a corpului, integrarea aptitudinilor sociale în vederea adaptării la grupuri, integrarea energiilor spirituale, prin mijlocirea ființei sociale și corporale, pentru dezvoltarea completă a personalității individuale.	René Hubert (1965)
Educația este activitatea conștientă de a-l influența pe om printr-o triplă acțiune de îngrijire, de cultivare și de îndrumare în direcția respectării valorilor culturale și a sensibilizării individului față de acestea.	Ștefan Bârsănescu (1975)
Educația reprezintă un sistem de acțiuni preponderent deliberate – o propunere a unei anumite intenționalități.	Daniel Hameline (1979)
Educația nu-l creează pe om; ea îl ajută să se creeze.	Maurice Debesse
Educația este un sistem care cultivă și facilitează autogenerarea unor scheme de gândire sau de conduite eficiente, ce contribuie la autonomia persoanei.	Hervé Prévost (1994)
Educația este arta de a crea condiții favorabile, capabile să orienteze evoluția unui subiect, arta de a mânui anumite tehnici de acțiune, arta de a conduce spre obiective determinate pe cei care ne-au fost încredințați.	Mialaret Gaston

Concepții ale educației	Autorii concepțiilor
Educația este un fenomen sociouman, cu structură și funcționalitate proprie, inițiat, organizat și condus de un agent (individual sau colectiv) care urmărește modelarea obiectului educației (individ, grup, organizație) din perspectiva unei table de valori, potrivit nevoilor specifice ale subiectului, prin intermediul unui sistem de relații și interacțiuni.	Potolea Dan (2001)
Educația înseamnă tot ceea ce facem noi înșine și tot ceea ce fac alții pentru noi, spre a ne apropia de perfecțiunea materiei noastre.	Stuart Mill
Educația este un ansamblu de acțiuni prin care se realizează transmiterea cunoașterii și influențele sistematice și organizate. Ea implică o judecată de valoare referitoare la calitatea individului.	Emil Păun (1999)
A educa înseamnă a exercita conștient și intenționat, cu plan și cu metodă, o înrâurire asupra omului în scopul de a forma din el un izvor statornic de fericire, pentru societate și pentru el însuși.	Ion Găvănescu
Educația este un factor cu acțiune permanentă, fiecare vârstă avându-și particularitatea ei din perspectiva acțiunii acestui factor al devenirii umane.	Mariana Rodica Niculescu (1999)

Concepții ale educației	Autorii concepțiilor
Educația reprezintă o influență cu caracter finalist exercitată de societate asupra omului, în mod organizat și sistematic, prin cultură, având drept rezultat dezvoltarea fizică și spirituală a acestuia.	Dimitrie Tudoran (1982)
Educația, în calitate de proiect, dar și de fenomen real, se raportează la coordonatele temporale și implică o anumită succesiune în timp... Ea este fenomenologie temporală prin excelență, arc peste timp care aduce îmbogățire spirituală, conturare stadială a unei personalități. Educația se realizează din perspectiva unui ideal de personalitate umană în acord cu reperi culturale și istorice bine determinate.	Constantin Cucuș (2006)
Educația constituie un „sistem de acțiuni și influențe deliberate sau nedeliberate, explicite sau implicite, care contribuie la formarea, modelarea, dezvoltarea și transformarea personalității indivizilor, indiferent de vârstă, în vederea atingerii anumitor finalități, stabilite în conformitate cu cerințele actuale și de perspectivă ale societății”.	Miron Ionescu (2003)

În urma analizei acestor concepte consider că educația este un proces de învățare continuu, care contribuie la evoluția individului, manifestându-se numai în contexte socioumane.

Ioan Cerghit (1988) identifică cele mai importante **caracteristici ale educației**, dintre care enumerăm:

- educația – *acțiune de transformare*;
- educația – *acțiune de conducere*;
- educația – *acțiune socială*.

- *Educația ca proces* – modelarea structurii și componentelor native și dobândite ale individului, conform unui ideal educațional.

Altfel spus, un proces de înzestrare a ființei umane cu cunoștințe, comportamente, atitudini, sentimente și capacități necesare integrării ei în viața socială. Educația, ca proces, presupune plasarea educatului într-o poziție de subiect activ (care acționează și reacționează în același timp) și nu ca un simplu obiect inert.

- *Educația ca acțiune de conducere* - dirijarea evoluției individului de la stadiul de ființă, care are nevoie de asistență și care dispune de posibilități latente, spre stadiul de persoană formată, autonomă și responsabilă.

- *Educația ca acțiune socială* – implicarea educatului în ansamblul relațiilor multiple din mediul social din care face parte.

Fiind un fenomen social, specific uman, se poate face diferențierea între procesele educației și cele biologice. Între educație și îngrijirea puilor de către animale există deosebiri calitative atât din punct de vedere al finalității lor, cât și al modului de a obține rezultate dorite. Creșterea și îngrijirea puilor de către animale se realizează în virtutea unor mecanisme instinctuale transmise pe cale genetică, în timp ce

educația se desfășoară în conformitate cu anumite norme și principii elaborate la scara socială prin studierea și generalizarea practicii educaționale concrete în continuă perfecționare. Experiența acumulată de oameni se păstrează în cultură (unelte, valori, tradiții, simboluri) pe care copilul nu o posedă când vine pe lume. Animalele evoluează o scurtă perioadă apoi nu mai înregistrează progrese în comportamentul lor. Omul învață toată viața. Caracterul social al educației evidențiază raporturile complexe și profunde existente între individ și societate. Omul educat acționează asupra societății și odată cu schimbările produse la nivelul ei apar schimbări și la nivelul personalității educatului.

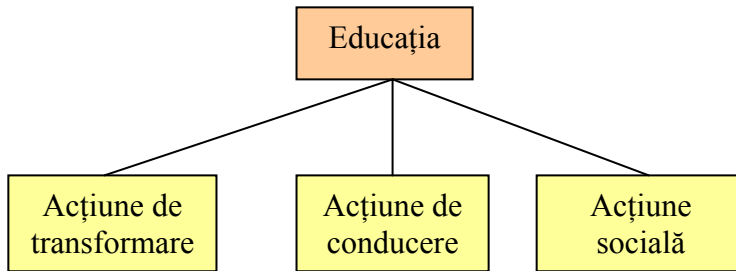

Fig. 3.1. Caracteristicile educației (adaptare după Ioan Cerghit)

Sorin Cristea (2003) completează aceste caracteristici cu următoarele:

- *caracter teleologic* al educației – orientare spre finalități realizabile în timp și spațiu;
- *caracter axiologic* – reflectă raporturile stabile dintre valorile și conținuturile generale ale educației;
- *caracter prospectiv* – vizează sesizarea tendințelor esențiale de evoluție a educației și identificarea transformărilor necesare în viitor.

Orientarea prospectivă a educației presupune conștientizarea condițiilor noi, descifrarea situațiilor probabile, încurajarea tendințelor și inovațiilor purtătoare de viitor, a acțiunilor transformatoare, pregătitoare ale viitorului, revizuirea obiectivelor educației și stabilirea de noi ierarhii în interiorul lor. O viziune prospectivă pe termen lung își găsește expresia deplină în creșterea preocupărilor de prognoză și planificare, de proiectare și inovație în materie de educație. Numai în acest fel se poate concepe un sistem de educație privit din perspectiva viitorului, proiectat în funcție de rațiuni și opțiuni deziderabile. Astfel, conceptul de educație prospectivă implică ceea ce Liviu Antonesei (1996) denumește „educația pentru schimbare“.

- *caracter dialectic* – demonstrează complexitatea activității de formare și dezvoltare permanentă a personalității;
- *caracter sistemic* – realizează interdependența dintre elementele componente ale procesului;
- *caracter istoric* – reflectă evoluțiile înregistrate la scara societății, transformările culturale și universale acumulate într-un timp și spațiu determinat;
- *caracter universal* – reflectă notele comune ale activității de formare și de dezvoltare a personalității umane, confirmate contextual în plan social și pedagogic;
- *caracter național* – reflectă specificul valorilor culturale, angajate în proiectarea și realizarea activităților didactice.

Educația diferă de la o etapă istorică la alta, în funcție de condițiile materiale și spirituale ale societății. În evoluția sa, educația prezintă anumite particularități izvorâte din experiența fiecărui popor. Ca acțiune socială, educația se desfășoară în limitele unor granițe naționale, pe fondul unei vieți sociale și al unor tradiții care s-au format în decursul

dezvoltării națiunii respective. Ea depinde deci de cultura națională, de idealul social, politic, național, de trecutul istoric, de moștenirea materială și spirituală transmisă din generații în generații. Toate aceste fenomene legate de devenirea și existența unui popor își pun amprenta asupra specificului educației. G.G. Antonescu considera că pedagogia românească trebuie să arate modul și măsura în care principiile educației sunt aplicabile în condițiile noastre, să precizeze acele probleme ale școlii românești ce rezultă din particularitățile sociale și psihologice de la noi, să ofere soluții unor probleme educative care să fie asimilate în patrimoniul general al științei educației. O. Ghibu aprecia că fundamentul unei teorii asupra educației îl constituie istoria „căci numai istoria ne arată ce este în sufletul unui popor și ce au făcut din aceasta în vremurile trecute“ (apud Stanciu, 1995). Educația poate și trebuie să joace un rol important în făurirea destinului național, să devină un factor puternic de afirmare a entității naționale. Cu cât un popor reușește să-și adapteze mai bine educația la condițiile sale specifice, la nevoile și capacitățile sale, cu atât mai mult acesta va da un impuls mai puternic dezvoltării și afirmării acelei națiuni.

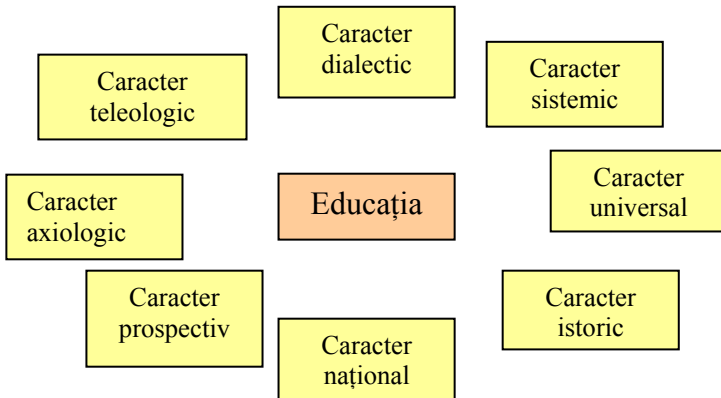

Fig. 3.2. Caracteristicile educației (adaptare după Sorin Cristea)

Ioan Bontaș (1994) face referire la *caracterul specific uman, intențional și conștient* al educației iar Ioan Jinga și Elena Istrate (1998) la caracterul *dinamic și permanent*.

Toate aceste caracteristici ale educației răspund permanent la problemele societății și anume la:

- evoluția rapidă a cunoașterii și a tehnologiei;
- explozia demografică;
- amplificarea fenomenelor de sărăcie, foame, șomaj, excludere socială, imoralitate;
- amplificarea efectelor generate de stres;
- degradarea mediului;
- accentuarea conflictelor dintre națiuni;
- lipsa motivației în activitățile întreprinse.

Educația reprezintă șansa oamenilor de a se adapta permanent la exigențele societății. Pedagogul Gaston Berger, în renumitele sale eseuri, afirmă că „sfârșitul studiilor este începutul vieții”. Când instituțiile de învățământ înzestresc educatul cu competențe și capacități la finalul procesului instructiv – educativ începe o nouă șansă pentru acesta. Croindu-și drumul în viață pe baza celor învățate, educatul va obține rezultate eficiente și va contribui permanent la dezvoltarea personală.

3.1. Educația și postmodernismul

Deschiderea conținuturilor învățământului spre interculturalitate și spre valorile specifice tineretului pe plan internațional reprezintă o soluție pentru postmodernismul în educație.

Constantin Cucuș (2002) exemplifică principiul descentralizării și flexibilizării curriculumului prin alegerea unor activități care să valorifice capacitățile și interesele elevilor. În timp ce relativizarea la cultura elevilor este o particularitate a reformei curriculare actuale iar paradigma

interculturală a devenit o realitate palpabilă, valorizarea pozitivă a diferențelor și îmbogățirea spirituală reciprocă sunt obiective specifice educației românești. Pregătindu-l pe elev în domeniul în care este priceput sau pentru care optează, educatorul contribuie la evoluția educației dar și a societății.

Emil Păun (2002, apud Ulrich, 2007, 80) ne propune o lectură a educației „prin grila postmodernității”, care aduce „o viziune mai proaspătă și mai puțin canonizată asupra educației”. Educația în postmodernitate este mai preocupată de „problemele valorii, de concilierea pluralității de valori cu universalitatea acestora, de ierarhizări și mai ales de procesualitatea valorii, de accesul subiectului la valoare”. (Bârlogeanu, 2002, apud Ulrich, 2007, 80) Liviu Antonesei (1998) distinge trei categorii de valori:

- valori etern umane (binele, adevărul, frumosul);
- valori specifice unei epoci (spiritul de noutate, vocația de identitate a fiecărei generații);
- valori specifice comunității naționale.

Dacă o generație a avut parte de o anumită categorie de valori, o altă generație își poate asuma alte valori ca: libertatea, cooperarea și toleranța. Astfel, fiecare epocă își are propriile sale valori și modele. Evoluția valorilor determină modificarea conținutului educației. Privind educația în postmodernism, Septimiu Chelcea (2007) consideră că efectele postmodernismului sunt vizibile în scrierea cercetărilor calitative. „Filosofii, sociologii, psihologii încep să scrie în registrul oamenilor de litere, între știință și artă proiectându-se un pod magistral”. (Chelcea, 2007, 130) Acest fapt poate fi observat și în conceperea unui curriculum.

Dan Potolea (2002) caracterizează curriculumul ca un sincron cu tendințe asociate postmodernismului. Anca Nedelcu (2002) susține dreptul la educație pentru și prin

diversitate culturală iar Crenguța Oprea (2003) alocă o deosebită importanță problematicii lumii contemporane aflată la granița dintre modernism și postmodernism.

În aceste direcții se pot stabili următoarele obiective:

- centrarea învățării pe elev în funcție de capacitățile și interesele acestora;
- flexibilizarea ofertei de învățare;
- adaptarea conținuturilor la realitatea cotidiană;
- orientarea învățării pe aplicabilitatea celor studiate;
- realizarea unor „parcursuri școlare individualizate motivante pentru elevi, orientate spre inovație și spre împlinirea personală”.

Prin noul plan de învățământ se urmărește „armonizarea finalității de socializare a școlii cu nevoia de dezvoltare personală individuală a celui educat”. (Ulrich, 2007, 90) Problema dezvoltării educatului și a eficienței personale apare permanent. Acesta este solicitat să fie propriul său manager. „El trebuie să-și conducă propria persoană ca pe o întreprindere rentabilă, adică să-și evalueze resursele cu realism, să-și stabilească obiective și să elaboreze proiecte pe termen lung, mediu și scurt”. (Luca, 2004, 187) Conform principiului egalității șanselor se urmărește valorificarea potențialului fiecărui elev. Școala devine astfel responsabilă de evoluția celui pe care îl educă.

Raportul asupra sistemului național de învățământ din 2005, elaborat de Mircea Miclea scoate în evidență diverse probleme ale educației. „Rezultatele la testele internaționale PISA, TIMSS, PIRLS, arată că sistemul de învățământ românesc este la nivel mediu”. (apud Ulrich, 2007, 92) Locul ocupat de România comparativ cu celelalte 43 de țări participante la acest studiu este de 34. În ceea ce privește performanțele elevilor, se înregistrează rezultate mai bune la fete decât la băieți. Abandonul școlar are o continuă tendință ascendentă iar „rata de absolvire a învățământului primar și

gimnazial este în scădere”, discrepanțele dintre mediul urban și cel rural fiind la nivel înalt. (Ulrich, 2007, 94)

Ce înseamnă toate acestea pentru educație?

Noi schimbări, o îmbunătățire a metodelor și mijloacelor didactice, o implicare activă și responsabilă în procesul de predare-învățare-evaluare, o motivare a elevilor spre o autoeducație și o deschidere spre nou și spre realele cerințe ale societății.

Un studiu realizat de Peter Dean demonstrează că eficiența învățării poate fi îmbunătățită prin identificarea alternativelor de studiu în afara sălii de clasă. Cei care utilizează strategii mixte își îmbunătățesc ritmul de asimilare a cunoștințelor și calitatea performanțelor. Tot ceea ce este trecut prin practică și este realizat cu propriile resurse este mai bine reținut și aplicat. Educația trebuie să-i permită elevului să se implice direct în procesul de formare și dezvoltare. Elevii trebuie învățați să colaboreze, să aibă încredere în forțele proprii, să fie responsabili de cele produse, să găsească soluții la problemele cu care se confruntă și să îmbunătățească mediul în care se dezvoltă.

„Educația trebuie raportată azi la mize psihologice, culturale, economice, sociale având competențe multiple și adesea contradictorii. Finalitatea sa ultimă este găsirea formelor de libertate, egalitate, solidaritate, demnitate, prosperitate în societatea post-modernă”. (Iucu, Manolescu, 2001, 25)

Pentru ca să asigure buna funcționare a procesului instructiv – educativ, cadrul didactic „trebuie să-și cunoască sistematic elevul și să se cunoască pe sine”. (Albu, 2002, 67) Compatibilitatea dintre elev și educator depinde și de imaginea pe care și-o formează educatorii despre elevi. John Dewey (1972, apud Albu, 2002, 72) afirma că „trăsătura

fundamentală a educatorului este optimismul” deci relația cu elevul trebuie privită din această perspectivă. „Nu poate fi educator decât cel care este constructiv, încrezător în sine și în generațiile cu care lucrează”. Educatorul trebuie să dea dovadă de umanism pentru că „umanismul generează umanism”. Între educat și educator trebuie să existe un parteneriat, „până când discipolul își va putea susține el însuși creșterea”. (Albu, 2002, 72) Elevul crede în nivelul valorii stabilit și oferit de educatorul lui și este sensibil la modul în care este perceput, apreciat și respectat de acesta. Prin educație, elevul devine o personalitate valoroasă și este smuls din „fatalitatea zoologică sau din copleșitoarea limitare impusă de simpla existență personală”. (Savater, 1997, apud Albu, 2002, 191)

„Educația de înaltă calitate îi formează pe oameni să învețe, să caute, să exploreze, să pună întrebări, să fie sensibili la frământările celorlalți, să facă față tuturor cerințelor societății, să contribuie la propria formare și să se dezvolte pe toate planurile”.

Educația îi ajută pe elevi să ofere din experiența lor socială și culturală, „să se împlinescă în viață și în profesie, să aibă disponibilitatea de a se îmbogăți subiectiv de pe urma contactelor sociale și a responsabilităților angajamentului civic”. (Grayling, 2000, apud Albu, 2002, 191)

Partea a II-a

**EDUCAȚIA – OBIECT DE STUDIU
AL PEDAGOGIEI**

„În făurirea omului este important mai întâi nu a-l instrui, ceea ce este ceva zadarnic dacă ajunge doar o carte care merge; este nevoie să fie crescut, educat, pentru a-l aduce la înălțimea unde nu mai sunt lucruri, ci chipurile născute din nodul divin care leagă lucrurile. Căci nu este nimic de așteptat de la lucruri dacă ele nu răsună unele în altele, aceasta fiind singura muzică pentru inimă.” (Antoine de Saint -Exupéry)

4. Fundamentele educației

Termenul educație provine din latinescul *educatio* care înseamnă un proces de hrănire cu idei în scopul de a scoate ființa umană din starea ei inferioară (naturală) și a o ridica la o stare superioară (culturală). (Călin, 1996)

În literatura de specialitate, mai întâlnim și alți termeni corelativi educației. (vezi Tab.4.1)

Tab. 4.1. Termeni corelativi educației (Cucoș, 2006, 41-42)

Termeni	Explicația termenilor
Dresaj	acțiune prin care se formează niște obișnuințe la nivelul ființei
Îndoctrinare	achiziționarea unor conduite mentale
Salvare	desăvârșirea ființei umane
Formare	schimbări la nivelul personalității elevului

Instruire	acțiunea de transformare a informațiilor
Predarea	prezentarea organizată a cunoștințelor
Învățarea	însușirea metodică a cunoștințelor

Fundamentele educației se referă la determinările din spațiul formării care condiționează procesul educațional ca atare. Printre acestea enumerăm:

- fundamentele biopsihice – ereditatea;
- fundamentele socioculturale – condițiile ambientale, mediul fizic, mediul social;
- fundamentele istorice;
- fundamentele filosofice – programe ideatice, moduri de gândire și de interpretare a lucrurilor;
- fundamentele politice;
- fundamentele științifice – teorii, programe de cercetare.

Explicarea istorică și biopsihică a educației vizează „condițiile acesteia, în anumite etape ale dezvoltării societății și cunoașterii umane”. Educația este dependentă de evoluția societății dar și de caracteristicile biopsihice ale celor care participă la acest fenomen.

În sens filosofic, „educația este privită ca acțiune” în chip conștient sau mai puțin conștient. (Călin, 1998, 14) Rezultatele acțiunii educative se referă la dezvoltarea competențelor minime necesare vieții și muncii.

În sens social, „educația constituie unul dintre mecanismele create de către societate în vederea perpetuării sale, prin care transmite atât tinerilor cât și adulților, ansamblul structurat al informațiilor sale sub forma cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor de comportament, estimate ca necesare”. (Călin, 1998, 15) Societatea apelează la serviciile educației prin asigurarea integrării persoanei în

societate. Individul apelează la serviciile educației pentru a-și depăși condiția sa biologică și pentru a se transforma într-o ființă culturală.

Din punct de vedere didactic analiza relațiilor societate – educație și educație – individ adoptă mai multe poziții interpretative.

Relația societate–educație este abordată din următoarele perspective:

- *idealist – conservatoare* – școala este un univers în sine și educația este un univers închis;
- *voluntaristă* - școala produce schimbări esențiale în viața socială, reconstruind societatea;
- *deterministă* - școala este văzută ca o microsocietate, orice schimbare socială manifestându-se la nivelul școlii;
- *prospectivă* - școala este considerată ca factor de accelerare a progresului social, ce provoacă dezvoltarea socială.

Relația educația – individ poate fi interpretată prin :

- *teoria ereditaristă* – individul este produsul fatal al eredității, educația creând condiții de manifestare a potențialului ereditar;
- *teoria ambientalistă*- individul este influențat de mediul în care trăiește;
- *teoria interacțiunii* dintre ereditate, mediu și educație, aspectul cel mai apropiat de realitate.

Alături de aceste fundamente se adaugă și perspectiva sistemică a educației. Aceasta are în vedere „globalitatea și dinamica funcțională a educației”. (Călin, 1998, 15)

Toate elementele componente ale educației interacționează și depind unele de celelalte, relațiile fiind

foarte strânse, încât fiecare element corespunzător acțiunii educative poate fi cauza dar și efectul altuia.

5. Factorii educației

Educația este concepută ca o investiție în om. Ea reprezintă o preocupare a întregii societăți prin valorificarea optimă a resurselor sale materiale și umane. La realizarea educației contribuie familia, mediul social, școala, biserica, instituțiile culturale, mass-media și structurile asociative. În constelația acestor factori de educare a tinerei generații, școlii îi revine locul central, ea fiind „principala instituție socială specializată în pregătirea oamenilor pentru muncă și viață”. (Jinga, 1981, 7)

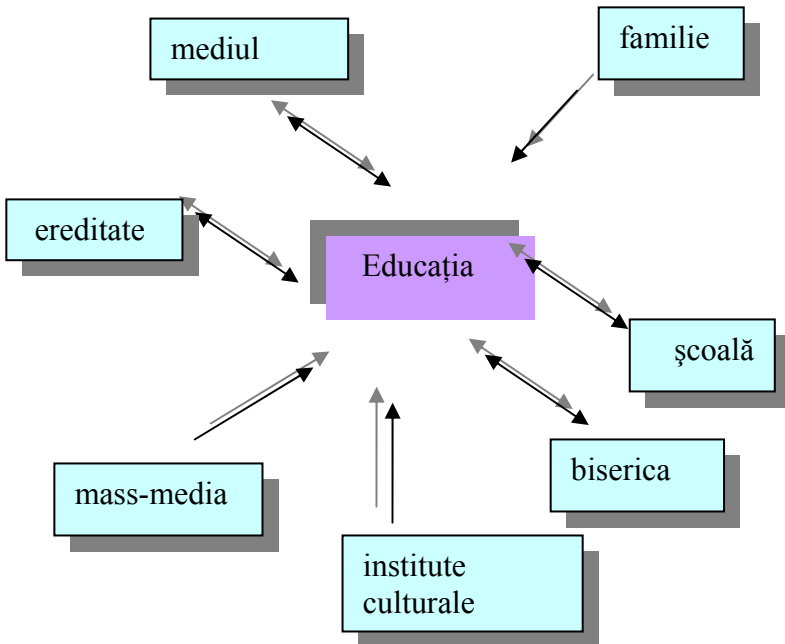

Fig. 5.1. Factorii educației

5.1. Familia

Primul factor care contribuie la formarea personalității umane în perspectivă multidirecțională este **familia**. Aceasta îl familiarizează cu valorile și normele grupului de referință. Copiii vor face sau vor crede ceea ce vor face sau vor spune părinții, imitând comportamentele acestora. (Cucos, 2006) Familia, văzută ca un mediu educațional și socializator, este considerată ca o „unitate socială constituită din adulți și copii, între care există relații de filiație naturală sau socială”. (Stănciulescu, 2002, 26) După cum preciza Murdock, familia este „un grup social caracterizat printr-o locuință comună, cooperare economică și reproducere”. (apud Băran-Pescaru, 2004, apud Panțuru, coord., 2008, 94)

Climatul familial se caracterizează prin:

- respectarea codului valoric la care se raportează în majoritatea situațiilor de viață (Crețu, 1999);
- relații strânse între mediul familial și caracteristicile societății căreia îi aparțin;
- influențarea atitudinilor părinților și conduitelor copiilor asupra concepțiilor despre viață, lume și muncă.

Printre funcțiile ce definesc o familie regăsim:

- creșterea numărului de membri prin naștere sau adopție;
- susținerea și grija față de membrii familiei;
- controlul social al membrilor;
- socializarea copiilor pentru rolurile de adulți;
- păstrarea moralității familiei și a motivației de a obține performanță în tot ceea ce întreprinde;
- producerea și consumul de bunuri și servicii.

(Băran-Pescaru, 2004, apud Panțuru, coord., 2008)

După cum susține Stan Panțuru (2008, 96) „mediul familial ocupă un loc aparte în ansamblul mediilor educative.

Cronologic vorbind, el este primul mediu educațional pentru ființa umană, extinzându-se pe tot traseul vieții”. Totuși, rămâne problema pregătirii părinților în vederea educării copiilor într-un mod eficient. În zilele noastre se organizează activități pentru părinți, se înființează organizații care se ocupă de educarea acestora. De exemplu:

- asociațiile părinților și profesorilor;
- școlile părinților;
- consiliile de administrație școlară cu rol informațional, consultativ și decizional;
- comitetele de părinți pe clase și școli;
- revistele și programele radio-tv;
- instituțiile de puericultură pentru îngrijirea medicală.

„Asociațiile de părinți au ca finalitate, protecția copilului prin educație. Pe lângă acest țel fundamental, ele se constituie în grupuri de susținere a școlii în probleme needucaționale, grupuri de cooperare între părinți și profesori și nu în ultimul rând grupuri de apărare a intereselor celor care îi reprezintă”. (Ilișoi, 2007, 70)

Studiile din ultimele decenii „au dovedit că orice copil crește mai bine în familia sa, dacă aceasta este ajutată să-și realizeze rolurile”. (Păun, Potolea, 2002, 218) Având la bază aceste studii se caută soluții de îmbunătățire a condițiilor unei familii în procesul de educare a copilului, în spiritul drepturilor pe care le are oricine la dezvoltare. (Convenția cu privire la Drepturile copilului, traducere UNICEF, 1990) Formele de sprijinire a familiei sunt numeroase și diferă de la un context social la altul sau de la o țară la alta. Familia poate fi sprijinită material și socio-educațional prin: alocații, asistență în sarcinile domestice, consiliere și programe speciale. Încă din copilărie fiecare este informat și format în legătură cu ceea ce înseamnă să fii părinte sau să ai o familie.

Cei șapte ani de acasă își pun amprenta pe evoluția comportamentală și psihică a fiecăruia. Colaborând cu copilul, implicându-l în activitățile zilnice, învățându-l normele de conviețuire socială, respectându-l ca om, acesta va fi un partener în educație atât în familie cât și în societate. Emil Păun și Dan Potolea (2002, 237) susțin că „dezvoltarea copilului este dependentă de calitatea relațiilor dintre el și părinții lui”. Prima grijă a părintelui trebuie să o reprezinte identificarea nevoilor copilului. Cunoscându-și bine copilul părinții vor ști ce să investească în dezvoltarea lui. Următoarea grijă a părintelui ar fi aceea de introducere a copilului în forme de instruire și educare specifice caracteristicilor lui. În final, părintele trebuie să își ajute copilul să se educe și singur. Ajungând să fie responsabil de propria formare părintele și-a dus la bun sfârșit rolul său. „Părintele bun este încrezător în copilul său și competent în măsurile pedagogice pe care le ia în diferite situații”. (Păun, Potolea, 2002, 24)

Problematica internă a fiecărei familii se definește prin:

- condițiile materiale – locuința, bugetul, situațiile sociale și profesionale;
- sistemul de valori;
- relațiile familiale;
- educația părinților;
- inserția socială.

Prin reconstruirea universului relațiilor sociale de la nivelul familiei îmbunătățim funcțiile de creștere, îngrijire și educație a tinerei generații. Ca să dezvoltăm familia trebuie să găsim „echilibrul dintre impunere și libertatea de alegere, între sprijin și presiune, între protejare și independență, între drepturi și responsabilități”. (Păun, Potolea, 2002, 226)

5.2. Mediul

Acțiunea familiei asupra individului este influențată de **mediul** din care acesta face parte. Etimologic cuvântul provine din latinescul *medium* care semnifică ceea ce este comun. „Mediul se prelungește în educație” (Golu, 1985, apud Cristea 2003, 101) și este analizat din perspectiva celor două componente ale sale: mediul natural și mediul social.

Mediul natural cuprinde condițiile de climă, relief, vegetație și faună. Atunci când condițiile de mediu sunt favorabile, individul se dezvoltă normal. Când sunt mai puțin favorabile pot apărea dificultăți în dezvoltarea sa. „Condițiile de mediu pot influența într-o oarecare măsură caracteristicile psihice și comportamentul indivizilor”. (Bontaș, 1994, 42) De exemplu: Cineva care provine din mediul mediteranean este mai calm, mai apropiat iar altcineva venit din mediul nordic se caracterizează prin răceală și distanță.

Mediul social influențează viața și evoluția individului. „Relația dintre om și muncă, ca o componentă a mediului social, are o finalitate benefică.” (Bontaș, 1994, 44) Formarea și dezvoltarea personalității copilului depinde și de calitatea mediului social, de condițiile sociale favorabile, de organizarea socială democratică și de relațiile interpersonale și profesionale. Rolul mediului social în dezvoltarea psihică este evidențiat de cazul copiilor sălbatici. (Bejat, 1971, 64-69) Ca exemplu, prezentăm cazul lui Ramu (copil-lup în limba indiană), găsit în 1957 pe peronul gării din Lucknow (India). Acestui copil antropologii i-au dat vârsta de 9 ani (perioadă petrecută printre lupi) după care l-au internat în spitalul din Lucknow, unde a trăit până în anul 1968. Acolo a primit o îngrijire deosebită, a fost supus mai multor teste dar nu a reușit să se comporte ca ceilalți oameni. Nu a reușit să pronunțe nici măcar un sunet articulat. Se exprima prin

mugete, mânca doar carne crudă, frunze sau rădăcini de copac. În ciuda eforturilor specialiștilor nu a reușit să fie socializat. Mediul natural din care a provenit și-a pus amprenta destul de puternic asupra evoluției sale. Ramu a fost un candidat virtual la procesul umanizării în momentul în care s-a născut. Dar lipsindu-i mediul social dezvoltarea sa psihică a rămas la nivelul primar. El nu s-a dezvoltat pe toate planurile datorită lipsei factorilor sociali și a materialului constructiv specific oricărei dezvoltări. Putem concluziona spunând că mediul social este un factor indispensabil dezvoltării psihice umane.

Alt caz este cel al fetițelor Amala și Kamala, descoperite într-o pădure tropicală unde au supraviețuit ca animalele. Au fost aduse într-un orfelinat dar nu s-a obținut de la ele decât caracteristici umane foarte reduse. Amala nu a supraviețuit iar Kamala, după șapte ani nu a reușit să stăpânească mersul biped și a învățat doar patruzeci de cuvinte. Concluzia marcantă a acestui caz este legată de faptul că omul se modelează ca ființă numai în condițiile socializării și educației.

Ultimul caz adus spre studiu este cel al psihologului american Kellog. Acesta avea un fiu pe nume Donald și un pui de cimpazeu numit Goa. După o perioadă de conviețuire împreună, psihologul a constatat că Donald s-a modelat ca o ființă normală iar Goa a devenit o maimuță semidresată. În acest caz, mediul social a existat și evoluția celor două personaje a depins de el.

Pantelimon Golu (1985, apud Panțuru, coord., 2008, 60) susține că „dacă ereditatea este leagănul în care copilul primește foaia de drum, mediul este cel care oferă lanțul de situații prin care se va circula cu această foaie, completată, întreruptă, vizată, corectată după împrejurări”.

„Societatea civilă și liberă românească, în condițiile dezvoltării statului de drept democratic și economiei libere de piață poate și trebuie să diminueze și chiar să înlăture condițiile nefavorabile ale mediului psihosocial și să creeze condiții favorabile de mediu social global, mediu psihosocial și mediu ecologic pentru a asigura dezvoltarea unei personalități integrale, elevate și competente, demne, civilizate și creative”. (Bontaș, 1994, 45)

Mediul, prin elementele sale (zonă geografică, climă, relief, climatul cultural-spiritual, etc.) sculptează psihicul și personalitatea fiecăruia. Fiecare latură a personalității individului cere participarea mediului. Sunt cunoscute în acest sens cercetările făcute de specialiștii în domeniu (Panțuru, coord., 2008) cu privire la legătura dintre deficiențele mintale și factorii culturali și economici (Dr. Cordier), variațiile determinate de mediul socio-economic în evoluția rezultatelor de învățare (M. de Motmollin), importanța mediului social în momentul de debut al limbajului și al gândirii (R. Zazzo), diferențele de dezvoltare psihică între copiii crescuți în familia de origine și a celor adoptați, între copiii doriți de părinți și cei nedoriți, între copiii unici și cei crescuți în familii numeroase (P. Bourdieu), influența profesiei părinților asupra rezultatelor la învățatură și a performanțelor obținute în viață. Cercetările efectuate de Dr. Courdier au evidențiat că cei mai mulți debili mintali provin din medii deficitare (locuințe sărăcăcioase, cupluri nelegitime, relații tensionante). M. de Motmollin a alcătuit o geografie intelectuală a Franței pe profesii, din care a rezultat că, cea mai slabă poziție este ocupată de indivizii proveniți din zone agricole. R. Zazzo demonstrează că deficiențele neurologice se datorează vieții intrauterine și specificului mediului social originar. Nutriția socială a copilului se

suprapune nutriției sale alimentare și împreună creează o punte de legătură între biologic și psihologic în procesul dezvoltării sale.

5.3. Școala

În cadrul societății, **școala** devine un factor important al educației sistematice și continue. Școala semnifică principalul cadru și mediu educațional, infuzat permanent de noi cunoștințe, metode, mijloace, valori, orientat de finalități, susținut de o asistență psihopedagogică profesionistă și conceput ca o „activitate de educare a generației tinere”, ca un „sistem complex de influențe organizate și exercitate sistematic asupra copiilor și tinerilor”. (Radu, 1981, apud Panțuru, coord., 2008, 98)

Fiind o instituție în care educația este programată și planificată, conținuturile care se transmit „sunt selectate cu grijă după criteriile psihopedagogice și principiile didactice clare”. Dincolo de conținuturile concrete care se transmit în activitatea didactică, importante sunt și relațiile dintre cadrul didactic și elevi. „Profesorul, fără a relativiza valoarea cunoștințelor, trebuie să procedeze în așa fel încât să respecte convingerile elevilor”. (Cucoș, 2006, 49) Școala obișnuiește elevii să se supună autorității profesorului, ceea ce implică o familiarizare a lor cu normele și regulile. Elevul își însușește valorile elementare ale vieții morale prin experiențele oferite de școală. (Doltrens, 1970) În cadrul școlii se oferă copiilor o „situație socială de înalt nivel calitativ, astfel ca din relațiile umane să ia tot ce este mai avantajos pentru educația lor”. (Bartolomeis, 1981, apud Ștefan, 2003, 52)

Profesorul trebuie să țină cont în orice moment de elevii săi, trebuie să-i ajute să găsească soluții la problemele lor și

să-i orienteze pe drumul cel bun, stimulându-i să se autodepășească.

„A spune că o plantă crește nu înseamnă că are libertatea de a se plimba unde îi place, ci de a trăi ascultând de legile naturale ale dezvoltării ei. De fapt, libertatea acordată elevului înseamnă eliberarea lui progresivă de instinctele și înclinările sale. Ea constă într-un dozaj individual de permisiuni și interdicții, de liber-arbitru și disciplină, de autoritate bazată pe constrângeri și de autoritate bazată pe îndrumare. Ea este o pregătire permanentă spre echilibrul interior, spre satisfacție, spre dezvoltarea personalității”. (Doltrens, 1970, 18)

Pentru că profesorul și elevii aparțin unei instituții școlare, Emil Păun (1999) susține că este necesar să se țină cont și de particularitățile acesteia, care constau în:

- desfășurarea simultană a două activități, cea managerială-administrativă și cea educațională;
- participarea mai multor membrii la activitățile organizației;
- manifestarea puternică a dimensiunilor formale și informale. (apud Panțuru, coord., 2008, 106)

„Calitatea școlii și calitatea dezvoltării sociale sunt aspecte solidare, puternic corelate” pentru că școala mobilizează energiile umane ale unei societăți. Școala este considerată axul „esențial al dezvoltării sociale”. (Păun, 1999, 5) Pentru a se obține „rezultate educative superioare”, școala trebuie să acționeze într-o societate în care membrii ei contribuie la propria sa perfecționare. (Stanciu, 1995, 342) Școala trebuie să ofere individului cunoștințele și capacitățile care să-i permită integrarea cu succes în societate și continua adaptare la schimbările ce apar în cadrul acesteia.

5.4. Biserica

Alt factor care contribuie la devenirea personalității umane îl constituie **biserica**. Ea „compensează nevoia de filiație activă pe o linie ideatică, prin excelență spirituală”. (Cucos, 2006, 49) Influența educativă a bisericii se realizează prin intermediul orelor de religie desfășurate la nivelul școlii, prin ceremoniile religioase din cadrul locașelor de cult și prin activitățile caritabile organizate la nivel de societate. O dată cu intrarea copilului în școală, biserica va instaura o educație sistematică, explicită, în perspectiva valorilor credinței.

Rolul bisericii, ca instituție în formarea cetățeanului din punct de vedere moral, este primordial. Însănătoșirea societății și formarea conștiinței depind foarte mult de Sfânta Biserică și de slujitorii ei. Încă din secolul al XVI-lea, o serie de factori de ordin cultural și politic au condus la apariția fenomenului numit „secularizare”, în urma căruia societatea a redus sfera de influență a bisericii. Dacă până atunci religia era considerată „știința supremă ce subordona toate celelalte domenii ale cunoașterii”, în urma schimbării raporturilor dintre societate și biserică, rolul religiei a fost limitat. Secularizarea a însemnat diluarea valorilor morale și religioase, „valori ce până nu demult erau considerate generatoare de unitate socială”. Astăzi, se caută coeziunea pornind de la valori civice și idealuri politice. “Structura societății din zilele noastre a căpătat un puternic caracter subiectiv, iar acum ea pare să-i domine pe oamenii care inițial au creat-o”. (Lakatos, 2010, <http://semneletimpului.ro/revista/Biserica--punct-de-reper--pierdut--78.html>) Atât viziunea estetică și filosofică a afirmării „marilor idei generale ale umanității” și a proclamării „nobleței omului sub forma cultivării sufletului”, (Patapievici, 2008, apud Lakatos, 2010) cât și viziunea

moral-creștină a vieții au fost înlocuite cu pragmatismul și relativismul ideologic postmodern. Totuși, în această lume modernă, plină de probleme și situații solicitante, este nevoie de un punct fix, de repere stabile, de valori care nu se schimbă. Este nevoie de biserică, pentru că oamenii nu pot exista fără Dumnezeu.

5.5. Institutele culturale

Ca un factor complex al educației, **institutele culturale**, reprezentate prin muzee, teatre și case de cultură, își aduc aportul pe linia dezvoltării personalității umane. În cadrul acestora se organizează programe eficiente de îmbogățire a culturii generale și de petrecere a timpului liber.

Institutele culturale sunt centre competente de promovare a cunoștințelor despre țara pe care o reprezintă, prin intermediul activităților de informare și educare. Printre îndatoririle lor principale se numără introducerea culturii în cele mai importante centre ale țărilor respective, grija pentru asigurarea unei prezențe însemnate în acțiunile internaționale, precum și crearea unor relații durabile între partenerii diferitelor țări, activi în sfera schimbului cultural internațional. Cea mai avantajoasă formă de organizare a evenimentelor de promovare constă în colaborarea dintre institutele culturale exercitând o influență eficientă asupra mediilor locale artistice și asupra experților în domeniu. Crearea și menținerea unor relații bune și permanente cu reprezentanții mass-media poate fi una dintre prioritățile activității institutelor culturale. Prin intermediul lor se promovează cultura. Institutele culturale urmăresc și construirea unui grup de viitori aliați în opera de popularizare a patrimoniului cultural.

Țările europene au o lungă tradiție în diplomația culturală iar schimburile culturale sunt în general privite ca

fiind una dintre cheile cooperării și întreținerii unui climat de înțelegere și toleranță. Eliberată fiind de comunism, România e pe cale să-și construiască și ea o astfel de diplomatie culturală care îi va aduce enorm de multe avantaje. Fiind una dintre țările mici care nu au o cultură dominantă în Europa, România se poate conecta la tot ceea ce se întâmplă astăzi la nivel global.

“Toată această lume virtuală care s-a construit în jurul nostru constituie o realitate pe care nu o mai putem neglija și care nu mai are nici o legătură cu tipul de schimb cultural tradițional pe care îl făceam înainte. Acel tip de schimb nu era, bineînțeles, accesibil foarte multor oameni. Astăzi, el s-a democratizat și s-a generalizat. De asemenea, schimbul acela cultural era foarte dirijat. La ora actuală, schimburile culturale trebuie să țină cont de faptul că oricine poate să-și prezinte cultura pe cont propriu, într-un mod natural și ieftin, și poate avea un impact extraordinar de mare”.

(Șuteu, 2010, apud Răzvan Sibii

http://www.adevarul.ro/cultura/literar_si_artistic/Corina_SuteuCultura_romana_se_vede_mai_bine_de_la_New_York_de_cat_de_la_Bucuresti_0_255574938.html)

Românii sunt un popor extrem de creativ, cu un potențial artistic și intelectual foarte important, așa că au ce oferi lumii în materie de inteligență emotivă, de potențial creativ și de conținut academic. Institutele culturale pot contribui la valorificarea acestui potențial.

5.6. Mass-media

Amplificarea, continuarea și diversificarea experiențelor cognitive sunt realizate prin **mass-media**. Cu spirit critic, cu circumspecție interpretativă și competență valorizatoare se selectează doar ceea ce este benefic pentru dezvoltarea personalității. Impactul mass-mediei asupra fiecăruia dintre noi este puternic, ceea ce implică o bună cunoaștere a efectelor acesteia asupra felului nostru de a fi și de acționa.

„Educația se dovedește de neînlocuit în ceea ce privește dezvoltarea capacității de discernământ. Ea face posibilă înțelegerea evenimentelor, care depășește imaginea distorsionată și simplificată redată uneori de mass-media”. (Delors, 2000, 49, apud Panțuru, coord., 2008, 102)

Corelând acțiunile și funcțiile educative ale mass-mediei contribuim la o „informare spirituală autentică a omului și a comunității”. (Delors, 2000, 50)

„Prin structură, obiective și conținut, educația trebuie să răspundă neconținut exigențelor cerute de evoluția realității naționale și internaționale. Ca factor al dezvoltării ființei umane, educația valorifică optim premisele ereditare și condițiile de mediu într-un context situațional deschis, favorabil unei activități eficiente”. (Cristea, 2003, 102)

Caracterul determinant al educației implică organizarea și conceperea activității într-un context situațional deschis ce implică optimizarea raporturilor cu ereditatea și cu mediul. În acest context, valorificarea educabilității reprezintă o direcție fundamentală de evoluție a educației care angajează

raporturile existente între cei trei factori implicați în dezvoltarea ființei umane: ereditate – mediu – educație. Clarificarea acestui raport se face prin utilizarea conceptului de educabilitate, care în concepția pedagogilor desemnează „potențialul de formare umană sub influența factorilor de mediu sau educaționali”. (Jinga, Istrate, 1998, 91)

Educabilitatea

Din punct de vedere genetic, educabilitatea se referă la „disponibilizarea genotipului uman în favoarea formării fenotipice individuale, conferită de acesta în cadrul limitelor codului genetic universal”. (Jinga, Istrate, 1998, 94) Analiza eredității din perspectiva educabilității presupune interpretarea pedagogică a unor cupluri de concepte biologice:

- genotip-fenotip (genotip = patrimoniul natural moștenit de personalitate, fenotip = efectul genotipului sub interacțiunea cu mediul);

Genotipul reprezintă moleculele care conțin într-o formă codificată informația genetică. Fenotipul este reprezentat de „ansamblul caracterelor psihice dezvoltate în procesul interacțiunii dintre ereditate și mediul socio-cultural”. (Bontaș, 2007, 37)

- creștere-maturizare (creștere = aspecte fizice cantitative, maturizare = aspecte fiziologice calitative). (Cristea, 2003)

Genetica a clarificat substratul material și obiectiv al eredității arătând că transmiterea potențelor (caracterelor) înnăscute se face prin intermediul cromozomilor, genelor și acizilor nucleici. (ADN – acidul dezoxiribonucleic, ARN – acidul ribonucleic)

Ereditatea, ca ansamblu de dispoziții de natură anatomofiziologică, înnăscute sau transmise prin

mecanismele și informațiile genetice de la generațiile anterioare la generațiile tinere prin intermediul părinților, este premisa dezvoltării psihice a omului. De exemplu, George Enescu, pe baza auzului fin, dobândit prin ereditate și a condițiilor socio-educative favorabile, a ajuns un geniu în domeniul muzicii. Nicolae Grigorescu fiind înzestrat ereditar cu un văz fin sub raport cromatic s-a manifestat ca un mare pictor. Gogu Constantinescu, absolvent al Universității Politehnice din București și doctor honoris causa al acestei instituții, a avut un auz foarte fin pe care l-a valorificat prin muzică. Dar înzestrarea lui ereditară l-a ajutat să se manifeste genial în tehnică creând și dezvoltând știința denumită somicitate.

Din punct de vedere filosofic, educabilitatea se referă la libertatea individului de a se forma în vederea asigurării unui sens vieții sale.

Din punct de vedere pedagogic, sensul este acela de ansamblu al posibilităților de influențare a personalității.

Sub raport teoretic, după Ioan Bontaș (1994, 33), educabilitatea este „o categorie pedagogică fundamentală care exprimă puterea sau ponderea educației în dezvoltarea personalității.” Sub raport funcțional-evolutiv, educabilitatea este percepută ca o capacitate specifică psihicului uman de a „se modela structural și informațional sub influența agenților sociali și educaționali”. (Bontaș, 1994, 33) Fundamentarea teoretică și aplicativă a pedagogiei este realizată prin educabilitate, aceasta nefiind o problemă oarecare a pedagogiei ci una profundă și actuală a ei. Întreaga construcție a pedagogiei ca teorie și practică a educației își justifică existența, evoluția și eficiența în baza premiselor ce o întemeiază. Una dintre aceste premise este chiar educabilitatea. Înțelegem ca „disponibilitate de răspuns a individului la provocările și stimulările mediului în care trăiește”, educabilitatea este considerată o piatră „unghiulară

a modelării personalității, a devenirii, perfecționării și autoperfecționării speciei umane”. (Bocoș, Jucan, 2008, 15)

Sub influența factorilor sociali și educaționali, omul se modelează structural și informal, dobândind un limbaj articulat, gândire logică, intenționalitate, afectivitate, voință, personalitate. Dintre factorii dezvoltării ființei umane analizați anterior cei mai importanți sunt ereditatea, mediul și educația. Chiar dacă au fost abordați separat, din motive didactice, ei interacționează permanent. Efectele interacțiunii nu sunt cumulative, în momentul afectării uneia dintre variabile se schimbă și celelalte cu care se află în relație. Educația nu poate fi concepută în afara mediului, cei doi factori condiționându-se reciproc. Se păstrează distincția specificității fiecărui factor și importanța lor în procesul de dezvoltare a personalității. Astfel, ereditatea este premisa dezvoltării psihice, mediul este condiția și educația este factorul determinant al acestei dezvoltări. Puterea educației nu este nelimitată. Forța ei depinde de legăturile cu ereditatea și mediul. După cum afirmă Stan Panțuru (2008, 62), „Omul este într-adevăr educabil, dar această educabilitate devine maximă atunci când strategia educației intră în rigurozitatea științifică necesară, luând în calcul și valorificând valențele zestrei ereditare și ale mediului.”

6. Funcțiile educației

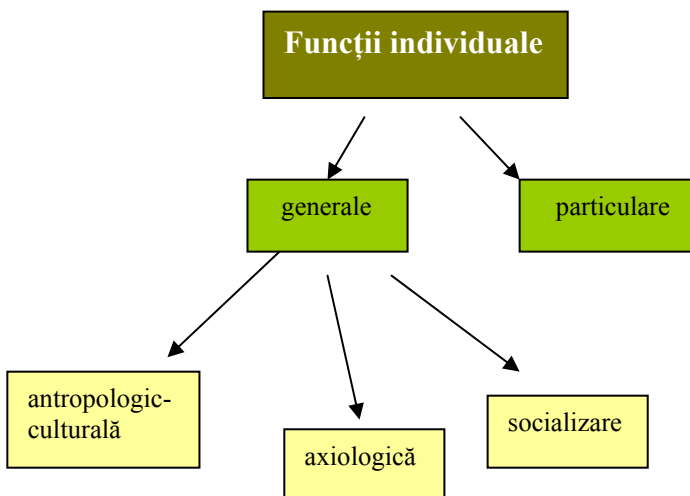
„Funcția reprezintă o proprietate esențială pentru desfășurarea activității unui sistem sau subsistem în condițiile raportării sale la alt sistem sau la alte subsisteme cu care se află în relație”. (Panțuru, 2008, 29) Termenul de funcție reprezintă o distincție carteziană cu caracteristica de *relație*. Raportându-ne la educație ca la un subsistem social, putem defini funcțiile educației ca un complex de roluri

exercitate în condițiile raportării sale la alte sisteme cu care se află în relație (societatea și individul).

„Funcțiile educației decurg din realitatea pedagogică pe care o satisfac și din experiența de cunoaștere a domeniilor lor cu care se intersectează”. (Călin, 1996, 26) Prin ele educația se familiarizează cu trebuințele individului și încearcă să le satisfacă. Pe de altă parte, funcțiile educației susțin relația dintre cerințele de formare exprimate la nivel social și nevoile de „dezvoltare psihologică, resimțite la nivelul structurii personalității umane”. (Cristea, 2000, 161, apud Panțuru, coord., 2008, 29)

Raportându-se la cele două sisteme cu care interacționează – individul și societatea – funcțiile educației pot fi grupate în două categorii:

- funcții individuale (psihopedagogice) ale educației;
- funcții sociale (sociopedagogice) ale educației.

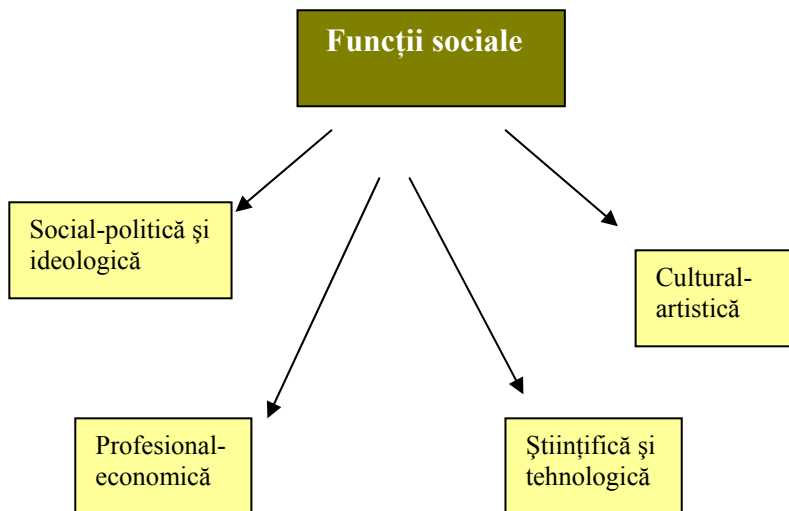

Fig. 6.1. Funcțiile educației

Funcțiile individuale sunt centrate pe individ și sunt generale și particulare.

- A. Funcțiile generale se împart în:
- a. funcția antropologic-culturală;
 - b. funcția axiologică;
 - c. funcția de socializare.

a. *Funcția antropologică* reprezintă funcția de umanizare a omului. Omul devine om dacă este învățat să fie om. Umanizarea se realizează prin încercare sau prin imitație. Exersând se ajunge la automatizare.

b. *Funcția axiologică* este funcția de învățarea a valorilor culturii. Acest proces duce la responsabilizarea

omului, la formarea acestuia de a lua atitudini și de a aprecia ceea ce îl înconjoară.

c. *Funcția de socializare* se referă la maturizarea umană care asigură adaptarea și integrarea socială a individului. Mecanismul socializării este privit din perspective diferite, de exemplu:

- Piaget (1983) îl abordează ca „proces de dezvoltare autonomă” a structurilor cognitive și a trebuințelor de socializare proprii ființei umane (apud Călin, 1996, 28);
- Stern (1977) privește socializarea ca „rezultat al proceselor de interacțiune” responsabile de formarea conștiinței de sine a individului (apud Călin, 1996, 28);
- Bourdieu, Passeron (1970) formulează trei axiome ale socializării:
 - Orice societate trebuie să transmită experiența sa de viață.
 - Principala instituție care asigură transmiterea experienței este școala.
 - Transmiterea experienței de viață implică o puternică investiție financiară și umană în învățământ.

B. Funcțiile particulare ale educației exprimă funcțiile scopurilor, conținuturilor și mijloacelor educației. Prin educație individul reușește să se cunoască, să-și descopere capacitățile și limitele.

Capacitatea de autoeducare a individului presupune:

- stăpânirea unor tehnici de muncă intelectuală;
- abilitatea de a-și controla procesele de învățare;
- motivația intrinsecă a învățării.

Funcțiile sociale sunt:

- *Funcția social - politică și ideologică* – vizează formarea cetățeanului capabil să facă față exigențelor societății;
- *Funcția profesional - economică* – urmărește pregătirea individului pentru lumea muncii;
- *Funcția științifică și tehnologică* – solicită acomodarea individului la spiritul științei și al tehnicii actuale;
- *Funcția cultural-artistică* – individul trebuie să cunoască mai multe limbi străine și să respecte tradițiile societății.

Funcțiile educației pot fi abordate și global prin valorificarea diverselor modele analitice. (vezi Tab.6.1)

Tab. 6.1. Tabelul modelelor analitice legate de funcțiile educației

Funcțiile educației	Autorii modelelor analitice
<ul style="list-style-type: none">✓ funcția de selectare și transmitere a valorilor de la societate la individ;✓ funcția de dezvoltare conștientă a potențialului biopsihic al omului;✓ funcția de pregătire a omului pentru integrare activă în viața socială.	Ioan Nicola
<ul style="list-style-type: none">✓ funcția cognitivă a educației, funcția economică a educației (pregătirea forței de muncă);✓ funcția axiologică a educației (capacitatea omului de a aprecia,	Oisie Șafran

Funcțiile educației	Autorii modelelor analitice
valoriza și de a judeca).	
✓ funcția formării competențelor și calificărilor necesare societății ✓ funcția național culturală; ✓ funcția internațională a educației (pregătirea omului pentru a deveni cetățean al lumii).	George Văideanu

„Orice om se poate realiza în marginile naturii sale”.
(Goethe)

Funcțiile educației nu sunt pure (nu sunt numai funcții sociale sau funcții individuale). „Ele sunt ambivalente, totuși, cu o anumită predominanță socială sau individuală”. (Panțuru, coord., 2008, 32) Nici o funcție individuală nu se poate realiza în afara societății. Toate aspectele societății se raportează la nevoile individului.

„Afirmându-se ca un factor de potențare a resurselor umane, educația încetează să se constituie ca un sector distinct al vieții, devenind tot mai mult un fenomen atotcuprinzător prezent în toți porii socialului, în ansamblul relațiilor interumane, o dimensiune permanentă a vieții”. (Jinga, 2005, 221)

Ioan Jinga (2005, 221) susține că educația devine „un instrument de îmbunătățire a condițiilor umane, punând în mișcare mecanisme și structuri sociale, politice și pedagogice”. Structurile sociale modifică fundamental

raporturile umane, educația fiind accesibilă tuturor, dând șanse egale de dezvoltare a fiecăruia. Individul nu mai este considerat doar un obiect pasiv asupra căruia se acționează ci este un partener activ la propria formare.

Oricare ar fi diferențele teoretice sub aspectul funcțiilor educației, trebuie spus că de la educație se așteaptă mult. Sistemul educațional depinde de sistemul social în care se integrează, iar educația trebuie să fie în pas cu progresul general și chiar să depășească mersul celorlalte sectoare ale vieții sociale. Societatea contemporană marcată de un dinamism accentuat sub aspectul schimbărilor generează în permanență noi exigențe, noi provocări, cărora educația trebuie să le facă față, prin structură, obiective, conținuturi și modalități de realizare, uzând de capacitățile ei de adaptare și autoreglare.

7. Finalitățile educației

Educația este o activitate „care pune în relație datumul ereditar cu elemente de conținut ale mediului natural și social, asigurând acea rețea de raporturi ce va construi psihologic omul, orientând, accelerând și dimensionând valoric această dezvoltare”. (Panțuru, coord., 2008, 61)

În ultimii ani, educația în România s-a caracterizat prin orientarea consecventă către finalități precis conturate, în concordanță cu cerințele dezvoltării economico – politico - sociale a țării. Nu diploma obținută la finalul unor studii este cea mai importantă ci competențele care îi asigură individului integrarea profesională rapidă și eficientă. Asigurarea calității în educație este una dintre preocupările primordiale actuale și una dintre finalitățile educației.

În opinia lui R. Killen (2000, apud Păun, Potolea, 2002) calitatea unui sistem de educație poate fi judecată din cel puțin trei perspective: intrările în sistem, ceea ce se întâmplă în interiorul sistemului și ieșirile din sistem. Intrările în sistem sunt reprezentate de resurse, finanțe, infrastructură iar interiorul sistemului este definit prin organizarea și controlul educației. Ieșirile din sistem sunt rezultatele educației. Școala tradițională, caracterizată după modelele didactice ale lui Comenius și Herbart, a dus la un învățământ centrat pe cunoștințe. Școala modernă pune accent pe dezvoltarea multilaterală a personalității, capabilă să facă față tuturor schimbărilor generate de exploziile informaționale și tehnologice. Finalitățile urmărite sunt raportate la intrările în sistem. Pe baza rezultatelor obținute putem constata dacă s-a realizat ceea ce ne-am propus.

Conceptul de finalitate a educației definește trăsăturile fundamentale ale activității de formare-dezvoltare a personalității și exprimă „capacitatea de proiectare a educației conform unor ținte” și „capacitatea de valorizare a educației prin intermediul unor repere constante” (Cristea, 2003, 104-105)

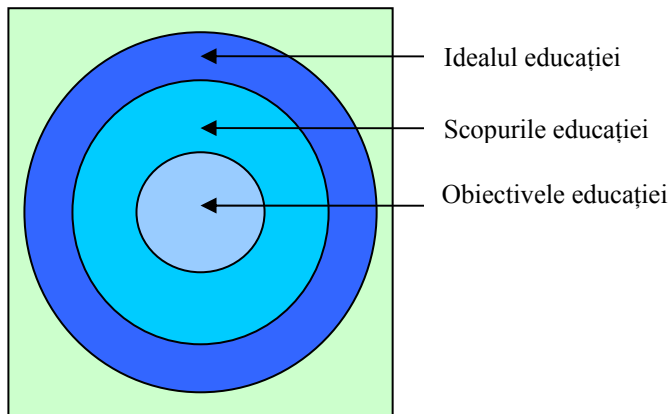

Fig. 7.1. Finalitățile educației

În orice situație se poate identifica o structură tridimensională a finalității educației:

- spațială – analiza proiectării activităților educative la nivel apropiat - depărtat;
- temporală – analiza activităților educative la nivel lung – mediu - scurt;
- acțională – analiza activităților educative la nivel de generalizare – specificare - concretizare.

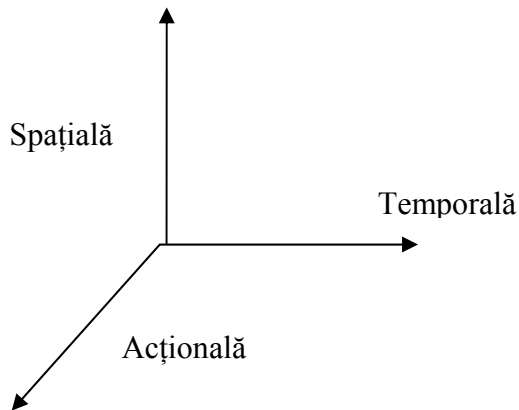

Fig. 7.2. Structură tridimensională a finalității educaționale

Sorin Cristea (2003, 111) consideră că proiectarea finalităților educației angajează „valorificarea deplină a tuturor resurselor pedagogice (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare) existente” și că această clasificare a finalităților educației reprezintă o „necesitate metodologică datorită diversității acestora”. Criteriile de clasificare sunt la fel de numeroase dar două dintre ele sunt cel mai des utilizate. (vezi Tab.7.1)

Tab.7.1. Clasificarea finalităților educației (adaptare după Sorin Cristea)

<p>➤ gradul de raportare la sistemul de învățământ</p>	<p>finalități care vizează sistemul de educație în ansamblul său: idealurile educaționale</p>
	<p>finalități care vizează sistemul de educație în calitate de subsistem: scopurile educaționale</p>
	<p>finalități care vizează sistemul de educație în calitate de principal subsistem al sistemului de învățământ: obiectivele educaționale</p>
<p>➤ gradul de generalitate, specificitate și operaționalitate exprimat</p>	<p>finalități care definesc direcții generale de dezvoltare a educației: scopurile educației</p>
	<p>finalități valabile la nivelul întregului proces de învățământ: obiective generale</p>
	<p>finalități particularizate la nivelul procesului de învățământ: obiective specifice</p>
	<p>finalități concretizate la nivelul unei lecții: obiective operaționale</p>

7.1. Idealul educației

Idealul educației reprezintă finalitatea de maximă generalitate ce imprimă un ”prototip” determinat. El marchează ”conștiința pedagogică a societății” (Cristea, 2003, 115) pentru că definește tipul de personalitate dorit de aceasta și „conferă acțiunii educative un caracter conștient, activ, creator și prospectiv” proiectând complexitatea și integralitatea personalității umane. (Bontaș, 1994, 68) Omul „își călăuzește viața prin reprezentări anticipate, prin ceea ce numim cauze finale sau mai comun idealuri”. (Călinescu, apud Bontaș, 1994, 69) „E înălțător să îți alegi un țel ș-apoi, trecând prin foc s-ajungi la el.” (Ibsen, apud Bontaș, 1994, 69)

„Cine nu s-a legat la tinerețe cu legături trainice de vreo opera mare și minunată sau cel puțin de o muncă simplă, dar folositoare și cinstită, acela poate să-și considere tinerețea pierdută fără urme”. (I. Pisarev)

„Unii trăiesc fără nici un ideal, fără nici o țintă, trec prin lume ca niște fire de paie pe un râu. Nu merg cu el, ci curentul îi duce”. (L. A. Seneca)

„Idealul este în sine o realitate în devenire.”
(N. Titulescu)

Idealul educației a contribuit la dinamizarea teoriei educației prin identificarea acelor calități ale personalității umane care trebuiau valorificate ca finalități ale educației. De exemplu: în Sparta, din Grecia Antică, idealul educației urmărea dezvoltarea fizică și militară a cetățenilor liberi. În Atena, idealul urmărea o dezvoltare armonioasă a personalității, atât fizic, militar cât și estetic și moral. Clericii

considerau că idealul este îndeplinit dacă se însușeau cele „șapte arte liberale”: gramatica, retorica, dialectica, aritmetica, geometria, astronomia și muzica. (Bontaș, 1994, 69) Feudalii laici aveau ca ideal însușirea celor șapte virtuți cavalierești: călăria, mânuirea spadei, vânătoarea, înotul, șahul, muzica și recitarea în versuri.

John Locke menționa că idealul constă în formarea omului înțelept, virtuos care trebuia să devină un adevărat om de afaceri. Jan Amos Comenius dorea ca omul să aibă bune deprinderi iar Jean Jacques Rousseau pune accent pe învățarea meșteșugului de a trăi, pe formarea unui om sănătos, care să aibă o cultură solidă, o meserie și calități morale demne. Simion Bărnuțiu considera că prin ideal se urmărea dezvoltarea deplină a omului iar Constantin Narly (1995) afirma că „idealul nu este numai polul spre care tinde orice înrâurire educativă ci este în același timp prisma, este luneta prin care noi privim și concepem însăși întreaga realitate pedagogică, așa cum ne apare în marile ei probleme”. (apud Cucos, 2006, 189) Consider că idealul educației este un țel greu de atins, care apare permanent în activitatea didactică în vederea identificării metodelor de valorificare a acesteia.

7.2. Scopul și obiectivele educației

Scopul educației realizează acordul între idealul educației și obiectivele sale. Scopul vizează finalitatea unei acțiuni educative determinate și detaliază conținutul idealului educației. Scopul educației „asigură orientarea activității de educație în mod real”. (Viviane et Gilbert de Landsheere, 1979, apud Cristea, 2003, 116)

Obiectivul educațional desemnează tipul de schimbări pe care procesul de învățământ le realizează. Ele sunt redată în comportamente *concrete, vizibile, măsurabile*.

Semnificația obiectivelor se evidențiază și prin funcțiile pedagogice ale acestora. Analizând aspecte legate de aceste funcții, Dan Potolea (apud Panțuru, Păcurar, coord., 1999, 93) a identificat următoarele funcții ca fiind cele mai importante:

- *funcția axiologică* (existența și precizarea obiectivelor lecției elevilor îi orientează pe aceștia în organizarea activității);
- *funcția de anticipare a rezultatelor* procesului instructiv-educativ (prefigurează o realitate care nu există încă, o schimbare care urmează a fi gândită la diferite nivele de complexitate și generalitate);
- *funcția de evaluare* (orice tip de evaluare se realizează prin raportare la obiective, de aceea claritatea și calitatea obiectivelor sunt condiții esențiale pentru fidelitatea și validitatea evaluării);
- *funcția de reglare* a procesului instructiv-educativ („obiectivele reprezintă un adevărat sistem nervos al întregului proces de învățământ”; pe baza lor se accesibilizează conținuturile, se diagnostichează dificultățile de învățare ale elevilor, se orientează metodologia activității și se elaborează instrumentele de evaluare) (Panțuru, 1999, 94)

Obiectivele sunt diviziuni ale scopurilor, care la rândul lor traduc finalitățile educației, acestea având drept referențial idealul educațional. Obiectivele educației prevăd tipurile de schimbări preconizate a se produce treptat în educat. Obiectivele educației sunt divizibile la nivelul unor taxonomii (clasificări) realizabile în raport cu diferite criterii semnificative în plan pedagogic și social. (Cristea, 2003) Cea mai cunoscută taxonomie și cea mai des utilizată este cea realizabilă în raport de gradul de generalitate. Astfel, sunt *obiective generale*, *obiective specifice* și *obiective operaționale*. Pentru a deveni funcționale, obiectivele au fost

împărțite în mai multe grupe. În funcție de domeniul la care se referă, sunt obiective:

- cognitive (urmăresc transmiterea și asimilarea cunoștințelor);
- afective (vizează formarea convingerilor, atitudinilor, sentimentelor);
- psihomotorii (centrate pe conduite și acțiuni).

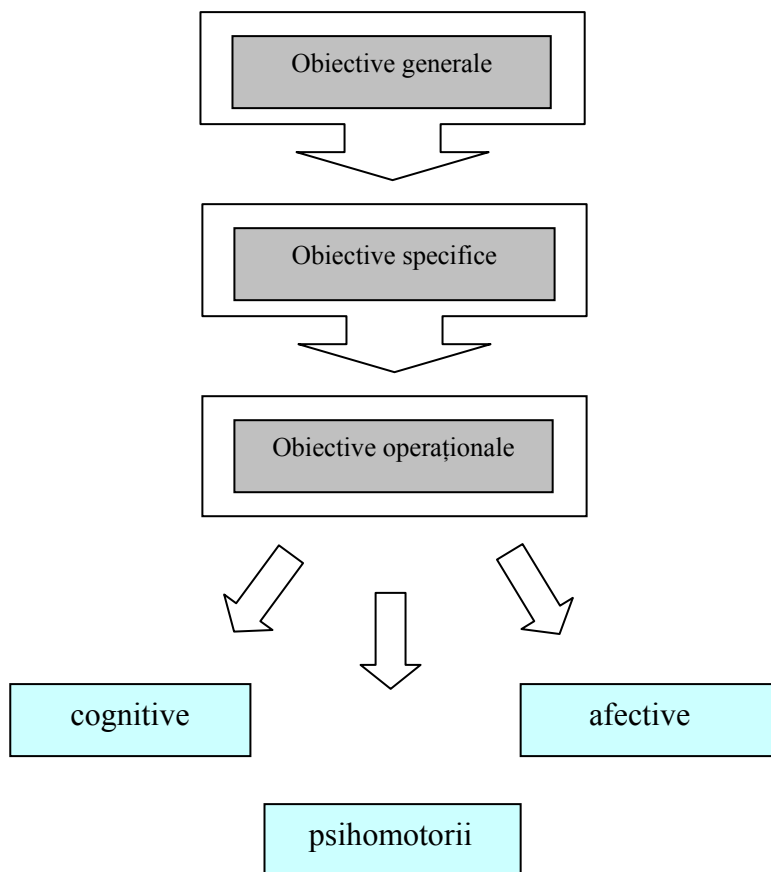

Fig. 7.2.1. Taxonomia obiectivelor educației

Taxonomia lui B. S. Bloom valorifică cel mai bine în prezentarea ei obiectivele cognitive.

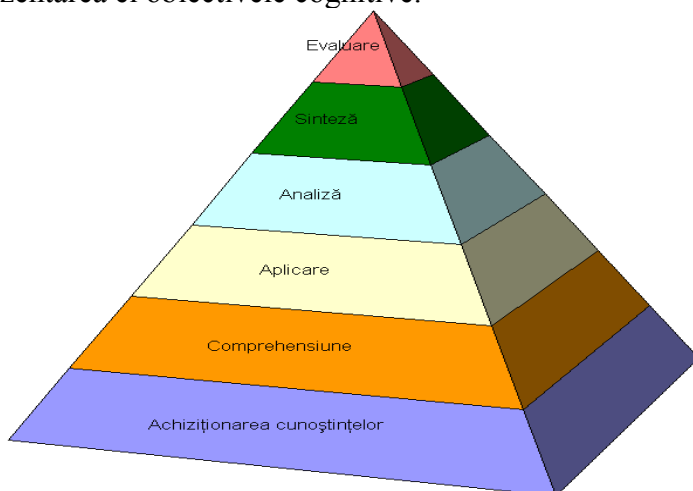

Fig. 7.2.2. Taxonomia lui Bloom pentru obiectivele cognitive (adaptare după Cucos, 2006)

Cea mai des utilizată taxonomie a obiectivelor afective este cea propusă de Krathwol.

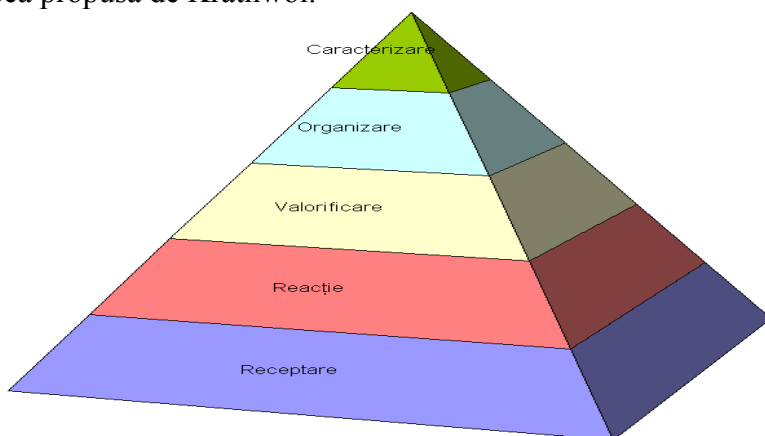

Fig. 7.2.3. Taxonomia lui Krathwol pentru obiectivele afective (adaptare după Cucos, 2006)

Pentru obiectivele psihomotorii se utilizează cel mai des taxonomia elaborată de Simson.

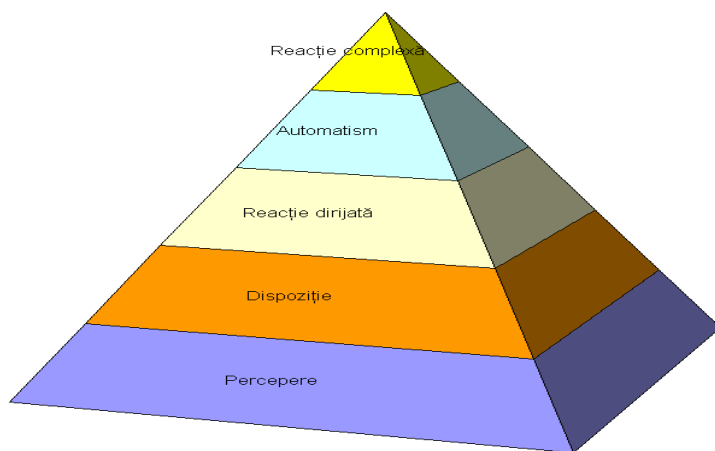

Fig. 7.2.4. Taxonomia lui Simson pentru obiectivele psihomotorii (adaptare după Cucuș, 2006)

„Formularea obiectivelor didactice reprezintă o activitate complexă care presupune atât o pregătire teoretică adecvată a cadrelor didactice cât și o experiență practică în învățământ”. (Jinga, Istrate, 1998, 113) Obiectivele operaționale, utilizate în desfășurarea unei lecții, trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să vizeze activitatea elevului și nu pe cea a profesorului;
- să fie realizabil, corespunzând particularităților de vârstă și experienței anterioare a elevului;
- să descrie comportamente observabile;
- să redea condițiile de realizare a sarcinilor și nivelul de performanță la care trebuie să ajungă;
- să precizeze o singură operație, un singur comportament ce urmează să fie obținut;

- să fie „unice, congruente logic și valide axiologic”. (Cucoș, 2006, 198)

În momentul formulării unui obiectiv educațional se respectă un algoritm care îți permite verificarea permanentă a eficienței și aplicabilității acestuia.

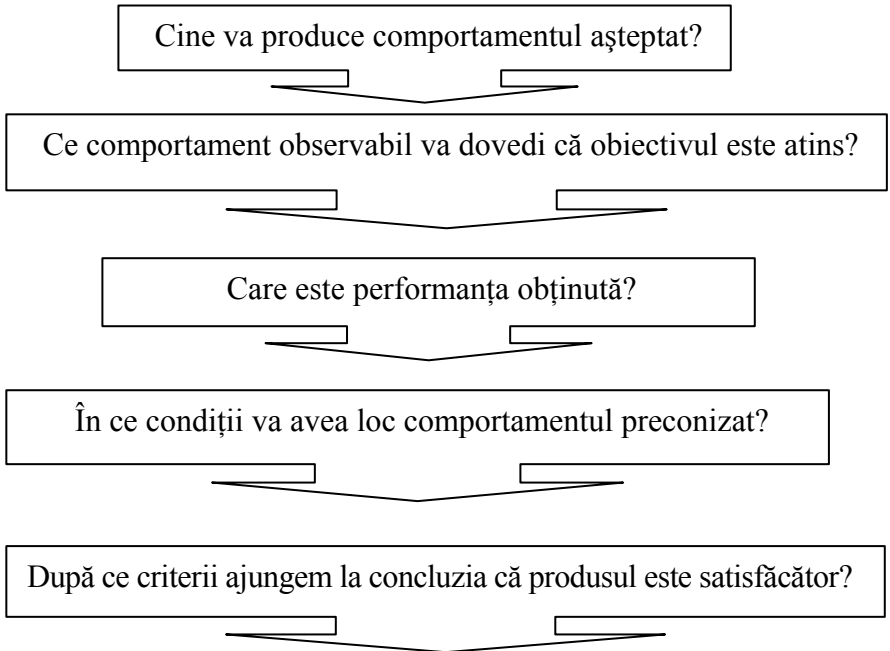

Fig. 7.2.5. Algoritmul elaborării unui obiectiv educațional

Cadrul didactic implicat în elaborarea obiectivelor educaționale trebuie să se ferească de capcanele existente în acest proces:

- obiectivele devin acaparatoare uitându-se finalitățile cuprinzătoare;

- prin operaționalizare se ajunge la secvențierea comportamentelor, ceea ce nu mai are nici o relevanță didactică;
- se urmăresc doar conduitele interioare;
- educația riguros prescrisă prin obiective duce la mecanizare în predare. (Cucoș, 2006, 200)

Cea mai simplă tehnică de operaționalizare a obiectivelor educației este cea a lui Mager și cuprinde trei pași:

- comportament (ce schimbare se va produce în personalitatea educatului?);
- condiția de realizare a comportamentului (în ce condiții se va produce schimbarea?);
- performanța (la ce nivel se așteaptă să fie schimbarea?).

Atenția profesorului trebuie îndreptată spre identificarea produsului final, în termenii performanței observabile. Verbele care pot fi folosite la formularea obiectivelor operaționale sunt multiple și voi reda doar câteva dintre ele: să identifice, să demonstreze, să execute, să recunoască, să descrie, să redea, să rezolve, să compună, să enumere, să conceapă, să analizeze, să sintetizeze, să precizeze, să explice, să prezinte, să scrie, să lucreze, să argumenteze, să deseneze, să compună. Verbe nerecomandate în operaționalizarea obiectivelor sunt: să știe, să cunoască, să sesizeze semnificația, să înțeleagă, să gândească, să simtă, să perceapă, să conștientizeze. Obiectivele din domeniul motivațional-afectiv nu pot fi operaționalizate clasic, ele fiind intenționalități permanente ale profesorului în cadrul procesului instructiv-educativ.

Educația are nevoie de o rigurozitate, de precizie, deci de obiective clare, corect formulate. Important este ca operaționalizarea acestora, indiferent de domeniul cognitiv, afectiv sau psiho-motor, să fie valorificată de educatori în folosul educațiilor. Asigurând un feed-back clar și rapid,

operaționalizarea obiectivelor contribuie eficient la îmbunătățirea calității activității cadrului didactic și a elevilor.

8. Formele educației

„Pornind de la varietatea situațiilor de învățare și de la gradul diferit de intenționalitate acțională” (Cucos, 2006, 45), educația poate fi analizată pe baza celor trei forme ale sale: formală, informală și nonformală. Fiecare dintre cele trei forme se caracterizează prin:

Tab. 8.1. Analiza comparativă a formelor educației

Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
- influențe intenționate, sistematice;	- influențe formative;	- influențe neintenționate, difuze;
- este elaborată în instituții specializate;	- este elaborată în afara școlii sau prin activități opționale sau facultative;	- este întâlnită în viața de zi cu zi, atât în instituții cât și în existența cotidiană;
- introduce progresiv elevii în paradigma cunoașterii;	- există dintotdeauna;	- se caracterizează prin încercări și trăiri existențiale;
- permite asimilarea sistematizată a cunoștințelor;	- urmărește desăvârșirea profesională într-o activitate;	- învățarea revine individului;

Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
<p>- facilitează dezvoltarea aptitudinilor, atitudinilor și competențelor individului.</p>	<p>- se realizează prin intermediul familiei, organizațiilor de tineret, caselor de cultură, muzeelor, cinematografele, bibliotecilor, cercurilor, concursurilor, olimpiadelor, emisiunilor radio-tv, excursiilor.</p>	<p>- declanșează o sensibilizare la contactul cu mediul ambiant.</p>

Educația formală se realizează în funcție de planurile, programele și manualele școlare. Evaluarea constă în acordarea de „note, calificative, aprecieri și caracterizări”. (Văideanu, 1988, apud Jinga, Istrate, 1998, 152) „Formalul răspunde unei comenzi sociale, fie de asigurare a transmiterii zestrei istorice și culturale, fie în vederea formării profesionale”. (Cucoș, 1996, apud Jinga, Istrate, 1998, 153)

Educația nonformală reprezintă o „cale de ajutor pentru cei care au șanse mai mici de a accede la o școlarizare normală”. (De Landsheere, 1992, apud Jinga, Istrate, 1998, 155) Ea prezintă o mare flexibilitate, având programe variate în funcție de vârstă, sex, vizând obiective ale dezvoltării generale și specifice.

Educația informală „reprezintă întreaga achiziție automată” a individului, achiziție dobândită „într-o manieră întâmplătoare, dar în ocazii din ce în ce mai numeroase și mai variate, așa cum le determină condițiile umane ca atare”.

(Cozma, 1997, apud Jinga, Istrate, 1998, 158) Învățarea de tip informal este inegală de la un individ la altul și are caracter pluridisciplinar. Educația informală cuprinde toate informațiile spontane, difuze și neorganizate cu care se confruntă individul în viața de zi cu zi. (Cucoș, 1996, apud Silvaș, 2008, 57)

Chiar dacă cele trei forme ale educației au propriul lor câmp de acțiune și funcționalități diferite ele permit întrepătrunderi benefice, „această articulare conducând la întărirea lor reciprocă și la eficientizarea demersului educativ”. (Cucoș, 2006, 47)

Constantin Cucuș (2006, 48) susținea faptul că „profundimea educației formale depinde de calitatea coordonării și integrării influențelor nonformale și informale”. Educația formală ghidează, completează și corectează achizițiile obținute prin intermediul educației informale și nonformale și exercită o funcție integrativă, de sinteză a diferitelor experiențe trăite. Articularea celor trei forme ale educației se realizează prin:

- lecții tematice;
- lecții ținute de echipe de profesori;
- ore de dirigenție pe probleme concrete;
- ore de filosofie;
- metode ce urmăresc declanșarea învățării independente;
- activități extrașcolare.

Coordonarea acestor forme este o problemă complexă și implică respectarea exigențelor nonformale ale indivizilor care pot fi valorizate și în școală. (Jinga, Istrate, 1998) „Modul de organizare a interdependențelor între educația formală – informală - nonformală depinde de viziunea teoretică și aplicativă promovată de-a lungul istoriei în pedagogia clasică, modernă și postmodernă”. (Cristea, 2003, 164)

Pedagogia clasică evidențiază rolul prioritar al educației formale, iar pedagogia modernă accentuează rolul educației nonformale, aceasta oferind un câmp motivațional mai larg și mai deschis dezvoltării personalității.

Pedagogia postmodernă consideră că rolul determinant îi aparține educației informale pentru că valorifică experiența de viață și de învățare a individului. „Atât în cadrul nonformal cât și în cel informal apar numeroase situații cu efect formativ. Între aceste situații există raporturi multiple”. (Ștefan, 2003, 137) De exemplu o vizită cu părinții la un muzeu (cadru informal) poate activa interese artistice sau tehnice ale copilului, care pot fi valorificate într-un cerc organizat la nivelul școlii (cadru nonformal). O emisiune de la radio sau de la televizor poate sugera elevului activități interesante în cadrul extradidactic (serbările școlare).

Cele trei forme ale educației pot fi integrate în educația permanentă, ceea ce presupune o înzestrare a individului cu un potențial intelectual, tehnici de muncă intelectuală, calități de voință indispensabile unui efort de studiu continuu, de dezvoltare permanentă și de desăvârșire a propriei sale personalități.

„Așadar, pentru a deveni cu adevărat o dimensiune permanentă a existenței umane, educația trebuie să aibă un caracter global, conjugând armonios și eficient” formele educației. (Panțuru, coord., 2008, 92)

9. Dimensiunile educației

Educația este o activitate de esență psihosocială care urmărește formarea și dezvoltarea personalității umane. Abordată ca acțiune, educația „permite ființei umane să-și dezvolte aptitudinile sale fizice și intelectuale”, „sentimentele sale sociale, estetice și morale, în scopul

realizării cât mai bine posibil a misiunii sale de om”. (Reboul, 1976, apud, Cristea, 2003, 126)

„Proiectarea, realizarea și dezvoltarea misiunii de om, angajează, în egală măsură, educația morală, intelectuală, estetică, psihomotrică” înțelegându-se atât ca dimensiuni stabile (componente ale educației) în activitatea de dezvoltare a personalității cât și ca niște conținuturi specifice generate de problemele naturii și societății aflate într-o continuă transformare. (Reboul, 1976, apud, Cristea, 2003, 126)

Se poate remarca o inconsecvență terminologică legată de această problemă. R. Hurbert folosește sintagma de „*discipline educative*”, V. Țârcovnicu, C-tin. Cucuș, I. Nicola utilizează termenul de *laturile educației*, D. Todoran și D. Salade valorifică noțiunea de *dimensiuni ale educației* iar E. Istrate vorbește de *componentele educației*. Drept urmare Sorin Cristea (2000, 103) încearcă să neutralizeze această inconsecvență prin afirmația că „dimensiunile educației marchează conținuturile relativ stabile ale activității de formare-dezvoltare a personalității umane în plan intelectual – moral – tehnologic – estetic - fizic”. Semnalând multitudinea „cerințelor din perspectiva cărora trebuie formată ființa umană” (Panțuru, coord., 2008, 68) dimensiunile educației se concretizează în:

- educația intelectuală;
- educația morală;
- educația religioasă;
- educația estetică;
- educația fizică;
- educația tehnologică.

După părerea lui Stan Panțuru (2008, 69) „toate aceste dimensiuni constituie elementele unui întreg, unui sistem, căruia i-am putea spune educația completă a omului”.

9.1. Educația intelectuală

Educația intelectuală reprezintă pivotul în jurul căruia se vor profila și celelalte dimensiuni ale educației. Pornind de la latinescul *intelligo, -are*, care se referă la capacitatea de a pricepe, de a concepe, de a remarca și gândi, precizăm că specificul acestei dimensiuni a educației este acela de a forma și dezvolta capacități cognitive, de a înzestra omul cu instrumente intelectuale care să-i faciliteze autonomia cognitivă în formarea sa. Educația intelectuală acționează încă de la naștere, devine consistentă și schematică în școală și continuă pe tot parcursul vieții. Aristotel afirma că „actul intelectual (rațional) este viața”. (apud Bontaș, 1994, 73) Astfel spus viața fără rațiune nu are sens. J.P.Guilford (apud Ilica, 2009, 40) consideră că „activitatea intelectuală operează cu trei componente: conținuturi figurative, semantice și comportamentale; operații de analiză, sinteză, memorare și cunoaștere; produse”. Activitatea gândirii duce la formarea de concepte, noțiuni și la perfecționarea raționamentului logic. De exemplu: un copil care se rătăcește prin pădure observă și analizează cărările, sintetizează direcția pașilor celorlalți, își reprezintă ieșirile comparându-le cu intrarea în pădure și ia decizia de a o lua într-o anumită direcție.

Scopul educației intelectuale este de a „pregăti elevii pentru cunoașterea și activitatea teoretică, rațională. Este educația pentru și prin știință, ceea ce semnifică trecerea de la pregătirea pentru înțelegerea noțiunilor, teoriilor, principiilor, la intelectualizarea personalității și formarea concepției științifice”. (Jinga, Istrate, 1998, 120) „Idealul lui Montaigne, după care este de dorit un cap bine format în locul unui cap plin, este elocvent pentru scopul educației intelectuale”. (Cucos, 2006, 60)

Analizând specificul educației intelectuale, Bloom a elaborat un model structural – funcțional al intelectului uman (analiză, sinteză, aplicare, comprehensiune, cunoaștere, evaluare)

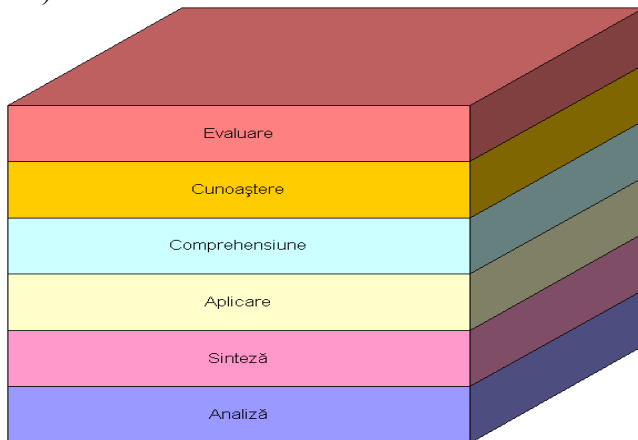

Fig. 9.1.1. Modelul structural – funcțional al intelectului uman (adaptare Cucuș, 2006)

Din perspectiva abordării intelectului ființei umane, Guilford aduce un model tridimensional al intelectului, format din procese, conținuturi și operații. (Fig. 9.1.2.)

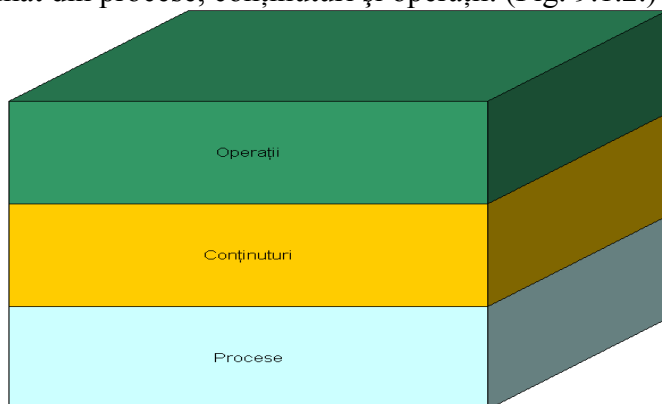

Fig. 9.1.2. Modelul tridimensional al intelectului (adaptare Cucuș, 2006)

Aceste modele demonstrează faptul că educația intelectuală reprezintă un proces complex, informativ și formativ. Cadrului didactic îi revine rolul de a comunica informațiile antrenând întreaga personalitate a elevului în dobândirea lor. (Momanu, 2002)

„El trebuie să-și pună problema unei dezvoltări sănătoase a rațiunii, care să stimuleze capacitatea subiecților de a fi, la maturitate, coerenti și nu lipsiți de logică, culti și nu înrobiți miturilor, erudiți și nu superstițioși, pe scurt să fie în stare a deosebi raționamentul corect de cel eronat, adevărul de minciună”. (Radice, 1981, apud Momanu, 2002, 39)

În consecință, *obiectivele educației intelectuale* sunt următoarele:

- „dezvoltarea și antrenarea capacităților senzoriale specifice” (pentru observarea aspectelor realității);
- „consolidarea capacităților și proceselor psihice antrenate în cunoaștere” (atenția, memoria, gândirea, limbajul, voința, motivația) (Cucoș, 2006, 65);
- „însușirea cunoștințelor de bază și a cunoștințelor operaționale” care îi asigură educatului adaptarea la diversele situații ale vieții concrete (Momanu, 2002, 54);

„Anumite cunoștințe instrumentale permit copilului și adolescentului să descopere orizonturi noi și să facă progrese importante, invers, dobândirea anumitor cunoștințe nu este posibilă decât la un anumit nivel al dezvoltării intelectuale”. (Mialaret, 1991, apud Momanu, 2002, 54)

- însușirea normelor de igienă a educației intelectuale (condiții de timp, de spațiu, condiții de învățare, posibilități individuale de cunoaștere);
- stăpânirea tehnicilor de învățare eficientă (citire rapidă, scheme, rezumate) și a tehnicilor de muncă intelectuală.

Ioan Nicola (1994) consideră că „din perspectiva preocupării profesorului, cele mai semnificative *metode și tehnici de muncă intelectuală*” ar fi următoarele:

- instrumente auxiliare pentru îmbogățirea cunoștințelor (dicționare, enciclopedii, mass-media);
- planuri de idei, fișe;
- tehnica învățării integrale sau combinate;
- tehnici de experimentare, investigarea fenomenelor realității;
- tehnici succesive de la concret la abstract și de la abstract la concret;
- strategii creative în rezolvarea problemelor. (apud Jinga, Istrate, 1998, 124)

Munca intelectuală consumă energie cerebrală și fizică dar administrată corespunzător duce la obținerea de performanțe cu cât mai puțin efort.

„Să cultivăm mai ales dorința de a cunoaște la elevii noștri. Ea trebuie să regleze celelalte tendințe și să joace rolul cel mai important în procesul de învățare. Deoarece ea ne deschide calea care duce la adevăr.” (Kriekemans, 1967, apud Momanu, 2002, 59)

9.2. Educația religioasă

„Când lumina de sus coboară și-l îmbracă pe om în mantia dragostei dumnezeiești, clipa devine eternitate prin totala dăruire și renunțare la sine și înfrângând timpul și

spațiul, creatura se răscumpără pentru intima comuniune cu Dumnezeu”. (Copăcianu, 1990, 5, apud Panțuru, coord., 2008, 71)

A deveni om în sensul adevărat înseamnă a fi și religios. „Religia este o formă a conștiinței sociale care prin teorii și practici specifice asigură credința în Dumnezeu”. (Panțuru, coord., 2008, 71) Noțiunea de religie (latinescul *religo* - a lega; *relego* – a restitui, *religo* – pietate, cinstire divină) implică două aspecte: credința, ca legătură a omului cu Dumnezeu și ritualul, ca practică de ceremonii. Religia este o formă a conștiinței sociale care asigură credința în Dumnezeu. Ea dă omului certitudinea împărtășirii unor valori supreme. Existând religie în viața omului, există și Dumnezeu. Viața fără Dumnezeu nu are valoare pentru că, pe lângă trup, omul este înzestrat cu suflet. Valorile omului depind de credința în Cel de Sus care veghează permanent asupra noastră. Prin dimensiunea etică a religiei, omul se apropie de om prin Dumnezeu și prin Acesta încearcă să devină mai bun, mai curat, mai înțelegător cu ceilalți și mai echilibrat. Religia apare permanent în viața omului. Albert Einstein preciza că „știința fără religie a devenit oarbă, iar religia fără știință a devenit surdă” iar A. Malraux considera că „secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc”. (apud Panțuru, coord., 2008, 72) Îndepărtarea omului de religie coincide cu amputarea conștiinței sale. Așa cum spunea Petre Țuțea: „fără religie – omul rămâne un animal care nu știe de unde vine și se duce nu se știe unde”. (apud Panțuru, coord., 2008, 72)

Scopul educației religioase este acela de formare a conștiinței și conduitei religioase.

Obiectivele educației religioase constau în:

- dobândirea de cunoștințe religioase;
- sensibilizarea sufletului față de faptele sfinților, ca modele pentru orientarea vieții individului;

- formarea sentimentelor, convingerilor și atitudinilor religioase;
- formarea conduitei morale prin practica religioasă.

9.3. Educația morală

Educația morală, abordată ca „trecere de la morală la moralitate” (Grigoraș, Stan, 1994, apud, Momanu, 2002, 61) implică nu doar o dimensiune cognitivă ci și o dimensiune afectivă și una practică, în contextul cărora voința ocupă rolul cel mai important. René Hubért (1965) afirmă că educația morală este o educație a voinței. Reboul (1971, apud Momanu, 2002, 62) consideră educația morală ca o educație a virtuții.

„Ce altceva este educația morală dacă nu educația însăși.”

„Nu din averi izvorăște virtutea ci din virtute izvorăsc și averile și toate celelalte bunuri omenești”.

(Socrate, apud Platon, apud Momanu, 2002, 62)

Scopul educației morale, ca proces de formare a profilului moral, este acela de formare a conștiinței și conduitei morale. Educația morală contribuie la dezvoltarea conștiinței morale a personalității acționând asupra mai multor componente ale acesteia: noțiunile și reprezentările morale, ideile și concepțiile morale, sentimentele morale, atitudinile morale, convingerile morale, aspirațiile și idealul moral. Conduita morală este dezvoltată prin acțiunea educației morale asupra deprinderilor morale, voinței și caracterului.

„Evantaiul metodologic este larg: supraveghere, exemplul moral, povestirea, exercițiul, aprobarea,

dezaprobarea, convorbirea, dezbateră, pedeapsa și recompensa, studiul de caz”. (Cucuș, 2006, 67) Aceste metode se completează reciproc.

„În utilizarea lor nu trebuie uitat că dacă până la o anumită vârstă copilul este dependent de adult, în privința comportamentului său moral, treptat cu deosebire la vârsta adolescenței, ființa umană tinde să fie autonomă, independentă”. (Călin, 1996, 107)

Autoînvățarea valorilor morale reprezintă un moment esențial în viața fiecăruia. O lume nouă cere o morală, un civism nou și o educație morală corespunzătoare.

Obiectivele educației morale constau în:

- dobândirea de cunoștințe morale;
- formarea gândirii moral - civice;
- dezvoltarea comportamentului moral – civic;
- formarea capacității de evaluare și autoevaluare moral – civice.

Educația morală contribuie la „dobândirea virtuții” și la „subordonarea simțurilor de către rațiune”. (Cocan, 2006, 29)

9.4. Educația tehnologică

„Paradigma de viață a omului contemporan este marcată profund de revoluția tehnologică”. (Momanu, 2002, 125) Întreaga viață este influențată de progresul tehnologiei. George Văideanu (apud Momanu, 2002, 127) apreciază că tehnologia face parte din cultura generală și trebuie să pătrundă în învățământul obligatoriu ca disciplină cu funcție culturală, formativă și orientativă.

„Adevăratul impact al tehnologiei asupra procesului de învățare poate fi înțeles numai printr-o justă

determinare a noului rol al profesorului și al elevului în acest proces, a noilor obiective educaționale și a sensului realizării unei educații tehnologice în școală.” (Momanu, 2002, 129)

Termenul de tehnică provine din grecescul *techné*, care înseamnă îndemânare, pricepere, măiestrie de a executa diferite activități. “Tehnologia reprezintă ansamblul metodelor, mijloacelor și formelor de prelucrare a materiilor prime”. Prin tehnologie producem lucruri sau intervenim asupra mediului înconjurător. Educația tehnologică este o dimensiune a educației care asigură pregătirea tehnologică a tinerei generații, “prin cunoașterea bazelor științifice ale tehnologiei producției moderne, formarea gândirii tehnice, a atitudinii investigative, a abilităților tehnice și de muncă, prin dezvoltarea unui comportament adecvat și responsabil de producție”. (Dimitriu-Tiron, 2005, 95)

Scopul educației tehnologice este acela de a forma o cultură tehnologică și o conștiință a progresului tehnic.

Obiectivele educației tehnologice constau în:

- formarea unor atitudini specifice și a unor capacități de evaluare a consecințelor aplicării rezultatelor cercetării tehnologice în diverse domenii (Momanu, 2002, 130);
- consolidarea capacităților senzorio-motorii fundamentale;
- identificarea interdependențelor dintre teorie și practică;
- dezvoltarea unei gândiri tehnice creative și critice;
- formarea unei conduite responsabile în producție;
- cultivarea spiritului de organizare și inițiativă;
- accentuarea transferabilității gesticulațiilor psiho - motorii în situații noi. (Cucoș, 2006, 107)

Formele de realizare a educației tehnologice sunt:

- lucrările de laborator;
- experiențele în orele de fizică, chimie;
- activitățile manuale;
- practica în ateliere;
- activitățile din cadrul cercurilor tehnice;
- excursiile în mediile tehnologice.

În procesul educației tehnologice elevul trebuie să rețină că “tehnologia în sine nu este nici bună nici rea; depinde cum este folosită, de cine, în ce scop, în favoarea cui”. (Dimitriu-Tiron, 2005, 96)

La baza eficienței formative a educației tehnologice stau următoarele exigențe pedagogice:

- stimularea motivației în vederea declanșării activităților reale și conștiente;
- identificarea formelor de activitate în raport cu interesele elevului;
- obținerea de rezultate stimulative pentru continuarea procesului tehnologic;
- dezvoltarea unei relații optime între cadrul didactic și elev, care să contribuie la implicarea acestuia în propria dezvoltare.

Metodele promovate de educația tehnologică sunt observarea, experimentul, demonstrația, problematizarea și studiul de caz și sunt implicate în activitățile de perfecționare continuă a orientării școlare și profesionale. O condiție esențială în orientare o reprezintă cunoașterea profundă a opțiunilor elevilor. În funcție de acestea, elevul este îndrumat spre domeniul care i se potrivește cel mai bine.

Educația tehnologică corelată cu celelalte componente ale educației „facilitează procesul de integrare socio-profesională a individului” (Cucoș, 2006, 108) orientarea în domeniul profesional și adaptarea permanentă la schimbările din câmpul muncii.

9.5. Educația estetică

„Educația estetică presupune o pregătire a individului pentru a rezona cu teritoriile aflate sub semnul inefabilului și individualității estetice, o sensibilitate față de o regiune ontică ce însufletește, stimulează și întemeiază prin excelență comportamentul autentic uman.” (Cucoș, 2006, 71) După părerea Elenei Dimitriu-Tiron (2005) educația estetică urmărește pregătirea educatului pentru actul de valorificare și pentru procesul de creare a valorilor estetice. Educația estetică o regăsim la tot pasul, atât prin identificarea ținutelor adecvate cât și prin comportamentul pozitiv de care dăm dovadă în orice situație.

Scopul educației estetice constă în formarea conduitei și conștiinței estetice prin realizarea premiselor pentru înțelegerea, receptarea și integrarea valorilor estetice. Frumosul este categoria centrală a esteticii, alături de sublim, maiestuos, comic, tragic și urât, care reflectă aspectele de echilibru și armonie prezente în natură. Educația estetică contribuie la dezvoltarea personalității „proiectată și realizată prin receptarea, evaluarea, trăirea și crearea valorilor frumosului din societate, natură, artă.” (Cristea, 2003, 144)

„*Orice lucru are frumusețea lui, dar nu oricine o vede.*”
(Confucius)

Obiectivele educației estetice constau în:

- sensibilizarea individului la frumos;
- interiorizarea valorilor estetice;
- formarea capacităților de apreciere a frumosului;
- dezvoltarea sentimentelor și convingerilor estetice;
- formarea deprinderilor de păstrare și promovare a valorilor estetice;
- dezvoltarea capacităților de a crea frumosul;

- dezvoltarea senzațiilor, percepțiilor și reprezentărilor estetice;
- dezvoltarea sensibilității afective;
- dezvoltarea capacității de gândire estetică;
- formarea și exersarea gustului estetic;

Esteticul este o „dimensiune esențială - este un mod specific uman de viață”. „Educația estetică răspunde unei trebuințe fundamentale, aceea de a percepe, trăi și crea frumosul”. (Macavei, 2002, 266)

„O educație estetică multidirecțională are consecințe benefice asupra echilibrului biopsihic al individului, asupra relațiilor de comunicare interumană, asupra performanțelor activităților vieții cotidiene”. (Macavei, 2002, 282)

Ioan Nicola și Farcaș (1995, 53) susțin ideea că educația estetică „asigură condiții propice pentru stimularea și promovarea creativității în toate domeniile de activitate”. Condițiile care stimulează creativitatea sunt multiple, așadar, menționăm doar câteva dintre ele:

- asigurarea liniștii necesare meditației în perioadele de inspirație (într-o astfel de perioadă, Edison și-a uitat câteva momente propriul nume, sau să meargă la propria căsătorie);
- discuțiile în contradictoriu cu colegii de bransă sau cu oamenii simpli;
- climatul creativ;
- pasiunile colaterale. (Păcurar, Niculescu, coord., 2003, 87)

Dintre metodele educației estetice enumerăm:

- expunerea, descrierea, studiul de caz, observarea, serbările, expozițiile, exercițiul, reflecția personală, spectacolele, explicația și demonstrația.

Alegerea, organizarea și realizarea metodelor se face în raport cu obiectivele propuse și cu nivelul educativ al elevilor.

9.6. Educația fizică

Educația fizică face parte „din diapazonul multiform al structurării personalității” și contribuie la dezvoltarea ființei umane prin „cultivarea și potențarea dimensiunii psihofizice a ființei prin păstrarea unei armonii între fizic și psihic”. (Cucoș, 2006, 108)

Pe lângă întărirea sănătății și călirea organismului (*Mens sana in corpore sano*), ca și scop al acestei dimensiuni, educația fizică urmărește formarea și dezvoltarea deprinderilor igienico-sanitare, a priceperilor și deprinderilor motrice, cultivarea unor calități fizice, precum: forța, viteza, rezistența, precizia și coordonarea.

Obiectivele educației fizice sunt:

- fortificarea organismului și sporirea capacității de efort;
- dezvoltarea spiritului de observație, imaginației, creativității, gândirii tactice;
- dezvoltarea spiritului de solidaritate și cooperare;
- dezvoltarea perseverenței, curajului, stăpânirii de sine;
- dezvoltarea motivației intrinseci în activitățile de educație fizică;
- selecționarea și pregătirea indivizilor supradotați în scopul implicării acestora în sportul de performanță;
- recuperarea indivizilor cu handicap motric (Jinga, Istrate, 1998);
- educarea esteticii corporale și a expresivității mișcărilor (Momanu, 2002).

Metodele educației fizice sunt:

- exercițiul;
- jocul;
- activitățile practice;
- studiul de caz;
- demonstrația;
- instruirea programată;
- concursurile;
- excursiile.

UNESCO acordă o importanță deosebită educației fizice pentru că reprezintă și un mijloc de diminuare a delicvenței și violenței în școală, contribuind la integrarea socială, creșterea productivității muncii și la prelungirea vârstei activă de muncă și de pensionare. „Conduitele psihomotorii ale fiecărui individ evoluează în funcție de înzestrarea sa aptitudinală, de gradul de dezvoltare fizică și intelectuală și de influențele educative cărora a fost supus pe tot parcursul copilăriei”.

(Voinea, <http://www.scribd.com/doc/24757848/>

Fundamentele psihopedagogiei-2, 43)

Educația fizică, în interacțiune cu celelalte dimensiuni ale educației, a declanșat noi probleme, ca cele de educație igienico-sanitară, educație sexuală, corectarea unor deficiențe fizice.

Lumea în care trăim se caracterizează prin sedentarism și stres, ceea ce îngrijorează întreaga sferă națională și internațională. Bolile sunt din ce în ce mai dese și mai grave. Organismul este din ce în ce mai obosit și slăbit. Programul zilnic al individului este lipsit de activități sportive și recreative. Pentru o fortificare mai bună a organismului, o dezvoltare fizică armonioasă și o sănătate fizică și mintală mai solidă trebuie să valorificăm această dimensiune a educației în toate domeniile de activitate.

Toate cele cinci componente ale educației (educația intelectuală, educația morală, educația tehnologică, educația

estetică și educația fizică) reprezintă linii constante de evoluție a personalității umane valabile la toate nivelurile de vârstă, adaptabile la orice context, la orice etapă istorică, specifică societății.

Ele deschid poarta spre noi probleme pedagogice.

10. Noile perspective ale educației

Fiind un proces continuu și dinamic, educația evoluează îmbrăcând noi forme în concordanță cu exigențele societății. Dintre aceste noi perspective ale educației pe care le analizăm sunt: educația permanentă, autoeducația și educația interculturală

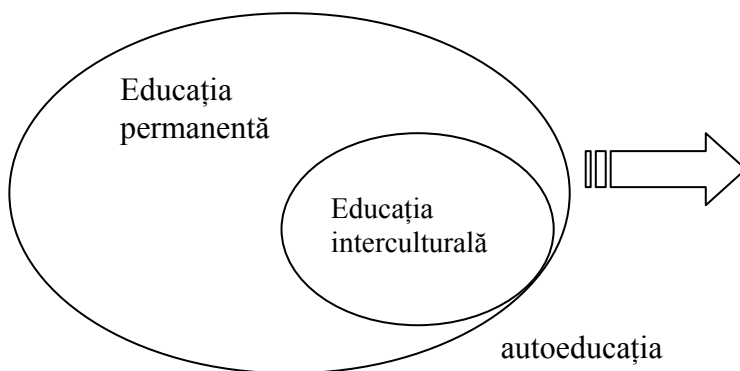

Fig. 10.1. Noile perspective ale educației

10.1. Educația permanentă

„Tot ce suntem, ce facem, ce gândim, vorbim, auzim, dobândim și posedăm nu este altceva decât o scară pe care ne urcăm din ce în ce mai mult pentru a ajunge cât mai sus, fără însă să putem atinge vreodată suprema treaptă”. (Fauré, 1974, apud Silvaș, 2008, 61)

În zilele noastre educația trebuie concepută ca „un continuum existențial, a cărei durată se confundă cu însuși durata vieții și care nu trebuie limitată în timp și spațiu”. (Fauré, 1974, apud Cucuș, 2006, 161) Față de dinamismul existențial, un răspuns specific îl constituie educația permanentă, percepută ca un „scut și un sprijin” ce „întărește încrederea în viitor și în progres”. „Reformularea învățământului, în acord cu principiul educației permanente, va predispuce individul la o anumită atitudine față de cunoaștere și învățare” determinându-l să fie mai responsabil față de el însuși și față de realizările celorlalți. (Cucuș, 2006, 165) Pentru individ, educația reprezintă un factor integrator și unificator al experiențelor sale. „Educația nu formează oamenii definitiv ci le dă puțința de a crește spiritual, expansiv și inovator” adaptându-se mereu la realitatea înconjurătoare. (Kirpal, 1991, Cucuș, 2006, 165) „Educația permanentă îl urcă pe individ pe un alt făgaș al împlinirii umane în acord cu marile valori umaniste: cultivarea spiritualității”, sănătatea fizică, psihică și morală, libertate și pace, egalitate și democrație. (Cucuș, 2006, 166)

Conceptul de educație permanentă a fost introdus din anul 1919 de către Comitetul pentru educația adulților din Anglia. Fiind un termen complex, se întâlnește în analiza lui o diversitate de definiții. Dintre acestea enumerăm următoarele:

- „educația permanentă este o integrare a actelor educaționale într-un continuum în timp și spațiu prin

jocul unui ansamblu de mijloace (instituționale, materiale, umane) care fac posibilă această integrare. (Schwartz, B. 1976, apud Panțuru, 2008, 83)

- „acțiune în stare să favorizeze crearea structurilor și a metodelor care să ajute ființa umană în tot cursul existenței sale, în procesul continuu de pregătire și dezvoltare, să pregătească individul pentru ca acesta să devină cât mai mult propriul subiect și propriul instrument al dezvoltării sale prin intermediul multiplelor forme de autoinstruire”. (Lengrand, 1973, 35)
- educația permanentă își propune să se adreseze ansamblului ființei în devenire, în toate domeniile și de-a lungul întregii vieți; ea transcende nu numai barierele artificiale dintre educația școlară și extrașcolară ci și distincția clasică dintre învățământul public general și educația adulților, dar se bazează de asemenea în mod esențial pe unitatea între procesele educative și viață, care formează personalitatea umană (Majid Rahnema, 1975, apud Panțuru, coord., 2008);
- „un sistem de obiective, metode și tehnici educaționale, clasice și moderne, validate și în plină revoluționare, capabile să dezvolte însuși educabilitatea, o mobilă și continuă deschidere educațională, potrivit condițiilor de muncă și de viață ale generațiilor de oameni și ale fiecărui individ în parte”. (Țopa Leon, 1973, 14)

Educația permanentă se impune ca o „necesitate stringentă datorită noilor condiții care capătă valoare de factori determinativi” (Panțuru, coord., 2008, 61) Dintre aceștia putem aminti:

- dinamismul vieții economice;
- mobilitatea profesiunilor;
- progresele accelerate ale tehnicii;

- utilizarea timpului liber;
- diversificarea mijloacelor de informare;
- creșterea gradului de democratizare a vieții sociale.

Educația permanentă poate fi:

- *continuă* – devenind modul de a fi, de a munci sau de a se adapta al omului;
- *globală* – integrând toate tipurile de educație existente;
- *integrală* – asigurând individului o formare multilaterală.

Educația permanentă urmărește ideea de a învăța să fii și să devii, ceea ce impune înzestrarea individului cu un potențial intelectual bun, cu tehnici de muncă potrivite pentru activitățile care le întreprind și cu voință puternică în vederea participării active și conștiente la desăvârșirea propriei personalități. Ca principiu integrator al tuturor modalităților de educație de care dispune societatea, educația permanentă armonizează structura educațională dându-i o constanță și o consistență desăvârșită.

Obiectivele educației permanente sunt:

- „reînnoirea spiritului uman care va impune o transformare revoluționară a educației” (Dave, 1991, apud Cristea, 2003, 211);
- „pregătirea individului pentru a deveni propriul subiect și propriul instrument al dezvoltării sale prin intermediul multiplelor forme de autoinstruire” (Lengrand, 1973, apud Cristea, 2003, 211);
- pregătirea personalității pentru autoeducație.

Metodele educației permanente constau în:

- studiul de caz;
- brainstorming;
- discuții de grup;
- problematizarea;
- interviul;

- dialogul;
- studiul cu manualul sau calculatorul;
- experimentul.

Educația permanentă „influențează toate elementele intraeducaționale cum sunt structurile, curriculum, organizarea și pregătirea profesorilor” și elementele extraeducaționale care includ configurațiile personale, sociale, istorice, culturale, filosofice ale indivizilor și ale societății. (Dave, 1991, 37) Ca proces de perfecționare și dezvoltare a indivizilor, educația permanentă contribuie la îmbunătățirea calității vieții. Ea nu se limitează doar la educația adulților ci cuprinde și unifică toate stadiile educației, abordând educația în totalitatea ei.

Procesul instructiv-educativ nu va mai fi asociat cu școala ci va fi legat de totalitatea experiențelor de viață, de maturitatea sentimentelor, de puterea imaginației, de capacitățile intelectuale, de curiozitate și de sentimentul responsabilității. Cărțile, deși foarte valoroase, nu vor mai fi singurul instrument de educație iar omul va fi un individ care se va dezvolta permanent.

„Învățământul trebuie să satisfacă cerințele pe termen scurt, de forță de muncă și să contribuie la reciclarea și reconversia cadrelor adaptându-se la perspectivele nesigure dar apropiate ale revoluției științifice și tehnologice”. (Conferință-Thailanda, 1990, martie)

10.2. Autoeducația – corolar al educației permanente

Ca o consecință și premisă a educației permanente, prin autoeducație se urmărește dobândirea conștiinței de sine, dezvoltarea judecăților și raționamentelor ipotetice, echilibrarea atitudinilor caracteriale și interiorizarea acțiunii educaționale.

„Omul nu este numai ceea ce fac alții din el, ci și ceea ce face singur, prin efort conștient, din sine însuși”.

(Panțuru, coord., 2008, 78)

Autoeducația este o „activitate sistematică, stabilă cu scopul de autoperfecționare continuă”. (Jinga, 2005, 167) și implică libertatea individului de a deveni opera propriei voințe și competența a ceea ce poate să facă cu propria personalitate. Fiind o activitate specific umană, autoeducația contribuie la perfecționarea propriei personalități. Pregătirea pentru autoeducație se realizează prin întreg procesul de educație. Încă din primii ani se pun bazele autoeducației prin formarea în familie a unor deprinderi de autoservire, igienico-sanitare, de comportare civilizată și apoi a celor legate de activitatea școlară. Prin educație se formează calitățile volitive și cele moral-caracteriale absolut necesare în autoeducație. Se poate afirma că educația care precede autoeducația oferă tânărului direcția devenirii sale, îi formează priceperi și deprinderi necesare unui comportament independent și îi cultivă încrederea în sine. Educația pregătește autoeducația într-un dublu sens:

- oferă elevului o bază de lansare prin sistemul de cunoștințe, priceperi și deprinderi;
- stimulează nevoia continuă de educație, de perfecționare.

Menirea școlii, a activității educatorului constă în a provoca în conștiința educatului nevoia de educație. Printre metodele specifice autoeducației enumerăm: jurnalul intim, autoobservația, autoanaliza, reflecția personală.

Angajată în tot ceea ce întreprinde, personalitatea este capabilă să devină forța motrice care aduce progres de ordin cantitativ și calitativ în procesul autoeducației.

“Nu există o sursă mai bogată în satisfacții decât aceea de a te simți opera propriei tale personalități și sculptor al propriei tale ființe”.

(Vasile Pavelcu)

10.3. Educație interculturală

„Educația în perspectiva deschiderii către valori multiple reprezintă un demers pe deplin justificat, întrucât vizează o mai bună inserție a individului într-o lume spirituală polimorfă și dinamică.” (Cucoș, 2006, 132)

„Perspectiva interculturală de concepere a educației poate să conducă la atenuarea conflictelor și la formarea unor comportamente precum: aptitudinea de a comunica, cooperarea, toleranța, respectul de sine și al altora, stăpânirea emoțiilor primare”. (Walker, 1992, apud Cucuș, 135)

Constantin Cucuș (2006, 138) afirmă că „educația interculturală vizează dezvoltarea unei educații pentru toți în spiritul recunoașterii diferențelor ce există în interiorul aceleiași societăți”. Educația interculturală impune o nouă „abordare a orizontului valorilor, ale conținuturilor programelor de educație, o lărgire a gamei de strategii și metodologii didactice, în funcție de comunitatea școlară și particularitățile culturale ale elevilor.” (Cucuș, 2006, 138) „Persoana care penetrează într-un alt orizont cultural se va vedea confruntată cu un alt sistem de percepții ale realului, un ansamblu de viziuni culturale specifice asupra timpului și spațiului, un mod diferit de relaționare față de altul.” (Cozma, 2001, 43) În aceste condiții trebuie să se identifice simbolurile comune și elementele culturale similare.

După cum afirmă Dasen (1999, apud Cucos, 2006), educația interculturală îi vizează pe toți elevii și caută să-i sensibilizeze la respectarea diversității.

Obiectivele educației interculturale:

- păstrarea pluralității culturilor;
- deschiderea spre nou, spre neobișnuit;
- dezvoltarea aptitudinii de a percepe și accepta ceea ce ne este străin;
- alungarea fricii față de altul;
- formarea aptitudinii de a ne asuma conflicte;
- formarea capacității de a recunoaște rețererele etno-sociale;
- stabilirea de relații între mai multe popoare;
- instaurarea unui climat de înțelegere activă și de respect față de calitățile culturale ale celuilalt; (Cozma, 2001)
- stimularea gândirii critice;
- cultivarea capacității de combatere a prejudecăților;
- deschiderea spre înțelegerea valorilor, stilurilor de comunicare specifice celorlalți;
- „cultivarea abilității și disponibilității de a încuraja dialogul privind problematica prejudecăților și discriminării” (Gaine, Keulen, 1997, apud Nedelcu, 2002, 36)

„Nu poți face educație de tip intercultural dacă nu ai competența de a asocia sau a corela simboluri culturale diferite”. (Cucos, 2000, apud Nedelcu, 2008, 153) Ca să fii deschis spre diversitate trebuie să ai percepții pozitive asupra comunității, să dezvolti un mediu cultural și de învățare adecvat (Ladson – Billings, 1995, apud Nedelcu, 2008, 155) și să deții competențe de:

- ❖ alfabetizare culturală (Hudson, Bergin, Chryst, 1993, Jackson, 1994, apud Nedelcu, 2002, 155);

- ❖ autoanaliză a propriilor atitudini și credințe (Novick, 1996, Sandhu, 1994, apud Nedelcu, 2008, 155);
- ❖ empatie;
- ❖ stăpânire a unor coduri lingvistice și culturale variate;
- ❖ acceptare a etnicității, limbii, rasei, religiei;
- ❖ familiarizare cu pluralitatea semnificațiilor atribuite diferitelor fapte culturale;
- ❖ respect pentru diversitate;
- ❖ utilizare a metodelor active - participative prin cooperare (Jiménez, 1996, apud Nedelcu, 2008, 156);
- ❖ construire de relații reciproc suportive între școală și comunitate (Jackson, 1994, apud Nedelcu, 2008, 156);
- ❖ cunoaștere a efectelor interacțiunilor dintre cultura școlii și a comunităților din care facem parte (Saracho, Spodek, 1995, apud Nedelcu, 2008, 156).

Dezvoltarea competențelor interculturale vizează zona personală dar și zona profesională, implicând o evaluare complexă a valorilor, metodelor și standardelor utilizate. (Gundara, 2002, apud Nedelcu, 2008, 158) „Drumul către dezvoltarea propriei interculturalități trebuie să includă perceperea realității din perspective diferite” pentru că nu poate exista doar un punct de vedere ci o multitudine de astfel de puncte. „Formarea pentru diversitate solicită timp și implicare” (Nedelcu, 2008, 161-169) În vederea susținerii unei astfel de pregătiri s-au inițiat o serie de programe de formare pentru dezvoltarea unei școli interculturale:

- programe internaționale ca „Formarea educatorilor pentru educația internațională” din 1984, proiectul UNESCO din 1993, cu rolul de a cerceta și a

ameliora programele de pregătire a cadrelor didactice în domeniul interculturalității, intitulat „UNESCO-BIE – Educația pentru participare și democrație: Profesorii și educația interculturală”;

- inițiative ale guvernelor locale: ordinele emise de Departamentul Educației și Științelor al Guvernului Marii Britanii, proiectul pilot al Ministerului Educației Naționale din Portugalia, 1993;
- programe punctuale de formare.

Educația interculturală, privită ca o “reformă comprehensivă și o formă de educație de bază pentru toți”, (Nieto, 1996, apud Nedelcu, 2008, 178) devine un mod de viață al școlii. Interculturalismul trebuie perceput firesc, ca o stare de normalitate a vieții școlii. Primul pas pe care trebuie să-l facem este acela de a te respecta pe tine ca fiind diferit. „Pentru a respecta o altă cultură, trebuie să-ți respecti întâi propria identitate”. (Edinger, 1999, apud Cozma, 2001, 214)

„A te cunoaște pe tine prin ceva ce ai valoros înseamnă a diminua mult sentimentul de teamă față de celălalt.”
(Cozma, 2001, 214)

Educația interculturală vizează pe toată lumea și urmărește să ne cunoaștem și să ne acceptăm unii pe alții. „Încurajând atitudinea interculturală se deschide calea spre dialog și comunicare” între oameni. Cultivând respectul pentru celălalt, toleranța față de diversitate, complementaritatea dintre valori, școala este în măsură să “fructifice bogăția potențială a multiculturalității fără a anula identitatea unei culturi”. (Plugaru, Pavalache-Ilie, coord., 2008, 16)

11. Noile educații

„Schimbarea este legea vieții. Acei care privesc numai în trecut sau în prezent, în mod sigur vor pierde viitorul”.

(John Kennedy)

Educația reprezintă o problemă prioritară pentru umanitate. „Educația, ca proces orientat spre împlinirea spirituală a ființei și a comunității, propune o desfășurare concretă, presupune participare, trăire, comunicare între indivizi concreți” și o „cunoaștere profundă a evoluțiilor ce au avut loc în ultima perioadă.” (Cozma, 2001, 28) Prin urmare, modul de dezvoltare a lumii contemporane este în strânsă legătură cu dezvoltarea educației. Schimbarea paradigmatică a actului educativ în învățarea inovatoare este posibilă prin apariția noilor educații. „Îmbogățirea conținutului valoric al educației, dinamic și complex, impune schimbarea sensului formării prin trecerea de la modul pluridisciplinar la modelul interdisciplinar”. (Momanu, 2002, 132)

Noile educații sunt definite ca „răspunsuri ale sistemelor educaționale la imperativele lumii contemporane de natură politică, economică, ecologică, sanitară”. (Cristea, 2003, 152) În documentele UNESCO sunt precizate următoarele noi educații:

- educația pentru mediu sau educația ecologică;
- educația pentru pace și cooperare;
- educația pentru participare și democrație;
- educația pentru comunicare și mass-media;
- educația pentru schimbare și dezvoltare;
- educația economică și casnică modernă;
- educația nutrițională;
- educația pentru timpul liber;

- educația pentru tehnologie și progres;
- educația demografică;
- educația pentru munca de calitate;
- educația pentru viața privată;
- educația pentru respectarea drepturilor fundamentale ale omului.

Este de așteptat ca această listă să se modifice, fie prin dispariția unei educații, fie prin introducerea unei noi educații. Se urmărește introducerea de noi discipline specifice unui anumit tip de educație, de module specifice în cadrul disciplinelor tradiționale (Biologie – modulul „Conservarea și gestiunea resurselor naturale”) și de „mesaje specifice” noilor educații în disciplinele clasice (Văideanu, 1988, apud Cucos, 2006, 55) Toate acestea trebuie să contribuie la dezvoltarea “criteriului suprem de evaluare a eficienței umane” (Dimitriu-Tiron, 2005, 123) și anume calitatea umană.

Educația pentru mediu sensibilizează omul față de ecosistemul în care își desfășoară activitatea, optimizând relațiile dintre aceștia. Pentru om, distrugerea mediului din care face parte înseamnă autodistrugerea sa ca ființă și ca specie. În acest sens, educația pentru mediu are ca scop dezvoltarea gradului de conștiință și a simțului responsabilității tuturor oamenilor față de mediu.

Obiectivele educației pentru mediu:

- înțelegerea efectelor negative ale acțiunilor omului asupra mediului;
- identificarea de soluții pentru rezolvarea problemelor mediului (industrializare nerațională, poluarea, boli, degradarea cadrului natural);
- dezvoltarea instrumentelor care pot preveni neajunsurile provocate mediului;

- conștientizarea diversității și importanței problemelor ecologice ca și a diversității comportamentelor umane care afectează mediul (Momanu, 2002, 138);
- înțelegerea corectă a raportului individ - mediu (Văideanu, 1996, apud Momanu, 2002, 138);
- dezvoltarea respectului față de mediu;
- valorizarea corectă a mediului, acceptarea lui ca valoare în relație cu omul.

Conferința Națiunilor Unite asupra mediului înconjurător, organizată la Stockholm, atrăgea atenția asupra caracterului prioritar al problemelor ecologice. Bătălia pentru mediu va fi câștigată numai în măsura în care va fi fundamentată pe o „nouă etică a raporturilor omului cu natura”. (Momanu, 2002, 135) Din acest motiv au apărut organizații naționale și internaționale cu rolul de prevenire a dezechilibrelor ecologice. Printre ele putem enumera:

- Agenția internațională pentru energia atomică;
- programul UNICEF – Copiii și mediul;
- PİEE – Le Programme International d'Éducation relative à l'Environnement;
- Le Programme des Nations Unies pour l'environnement;
- Organization for Economic Cooperation and Development;
- Fondul Mondial pentru natură;
- Uniunea Internațională pentru conservarea naturii;
- Fundația Europeană de educație și cultură ecologică.

„Eficiența educației relative la mediu poate fi apreciată numai prin efectele pentru termen lung asupra comportamentului viitorului cetățean”. (Momanu, 2002, 139)

Educația pentru pace și cooperare vizează formarea și dezvoltarea aptitudinilor și atitudinilor civice de abordare a problemelor sociale prin dialog și participare efectivă. (Cristea, 2003)

Premisa fundamentală a acestui tip de educație o constituie dreptul uman la viață iar *obiectivele* ei sunt:

- achiziționarea cunoștințelor specifice problematicii promovării păcii și buneii înțelegeri;
- dezvoltarea toleranței, receptivității și respectării opiniilor celorlalți;
- cultivarea unor atitudini responsabile față de umanitate (iubirea față de aproape, solidaritatea umană, încrederea în oameni) (Cucos, 2006);
- formarea spiritului critic și autocritic;
- cultivarea respectului față de valori;
- debarasarea de impulsuri agresive și de comportamente ostile;
- sensibilizarea la ordine, liniște, echilibru și dreptate (Cozma, 2001).

La baza educației pentru pace și cooperare stă ideea că „disputele se soluționează prin discuții, argumentări, demonstrații iar apelul la rațiune implică încrederea în capacitatea omului de a învăța să-și exercite spiritul de înțelegere mutuală.” (Cozma, 2001, 33)

Educația pentru participare și democrație urmărește „formarea și cultivarea capacităților de înțelegere și aplicare a democrației la nivelul principiilor sale valorice de conducere socială eficientă”. (Cristea, 2003, 153)

„*Democrația este inseparabilă de educație*”.

(Momanu, 2002, 148)

Prin participarea sa, individul desfășoară o activitate creatoare prin care își definește și delimitează aspirațiile și nevoile, își exprimă opțiunile în domeniul culturii și poate deveni partener la propria formare. (Cozma, 2001)
Încurajarea comportamentului participativ presupune

trecerea de la „achiziție pasivă și conformistă la acțiune transformatoare, prin intervenția profundă a modului de a fi, de interacționare a individului” (Neculau, 1985, apud Cozma, 2001, 34) Solicitarea la participare înseamnă „implementarea principiilor democrației în comportamentul cotidian, în muncă, în viață”. (Cozma, 2001, 34) „Într-o societate deschisă și democratică este nevoie de un om activ, dispus să se implice în organizarea, conducerea și validarea responsabilă a propriilor acte și a altora”. (Cucuș, 2006, 56) Gradul de democratizare a societății este dat de această capacitate a individului de a acționa, de a proiecta și de a anticipa. Individul trebuie format pentru a-și exprima poziția și pentru a lua decizii eficiente.

În opinia Elenei Dimitriu-Tiron (2005, 126) educația democratică semnifică “procesul de transformare a instituțiilor școlare și universitare, a partenerilor educaționali, a mentalităților, a stilurilor de conducere educațională, cu scopul dezbaterii și asumării deciziilor esențiale în comun în funcție de interesele fundamentale, de grup și în final al eficientizării activității”. Instituțiile de învățământ participante la procesul de democratizare sunt:

- comisiile parlamentare de învățământ;
- Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului;
- Inspectoratele școlare;
- Școlile.

Funcțiile pe care acestea le îndeplinesc sunt multiple, începând de la conceperea și elaborarea politicilor educaționale, ajungând la organizarea sistemului de învățământ și valorificarea celor implicați în educație.

Obiectivele educației pentru participare și democrație sunt:

- analiza fenomenului democratic în funcție de epoca istorică în care se dezvoltă;
- evaluarea aspectelor pozitive ale democrației;

- acceptarea democrației autentice ca o valoare și angajarea pentru realizarea acestei valori;
- formarea deprinderilor democratice elementare de a asculta când cineva vorbește, de a-i respecta opinia și personalitatea;
- dezvoltarea abilităților democratice de a te adresa instituțiilor specializate pentru apărarea drepturilor proprii.

Un rol major în educația pentru participare și democrație îl au noile metode activ-participative, noile strategii de formare și autoformare.

Educația pentru comunicare și mass-media are ca scop formarea și cultivarea capacității de adaptare rapidă și responsabilă a personalității umane la condițiile reformelor și inovațiilor sociale din ultimele decenii (Cristea, 2003) și formarea personalității ca agent al schimbării și „actor responsabil pentru calitatea schimbării”. (Cucos, 2006, 57)

Prin mass-media „se comunică (atât cu scopul de a se transmite informație, cât și cu scopul de a influența), efectele comunicării depinzând de capacitatea de utilizare optimală a acestor mijloace”. „Majoritatea acestor efecte privesc modul de formare a opiniilor și trimit către studiul sociologiei opiniilor, dar o parte dintre ele se referă și la efectele cumulative, asupra sistemelor de valori ale societății”. (Lesenciuc, 2008, 162) Repertoriul comunicării este dat de totalitatea valorilor, a cunoștințelor teoretice și practice care funcționează ca un filtru al procesului de comunicare, de întâlnire între emițător și receptor. Cu cât repertoriul emițătorului este mai apropiat față de cel al receptorului, cu atât este mai eficientă comunicarea. Semnificația comunicării este un criteriu diferențial al comunicării interumane. Dacă la animale se poate vorbi de o comunicare simbolică (elefanții își fac un fel de cimitire din oasele

elefanților morți, păsările dansează pentru cucerirea partenerului) la oameni vorbim de o comunicare bazată pe semnificații.

“Educația comunicării este un proces proiectat, organizat, planificat, care se caracterizează prin finalități, scopuri și obiective specifice, se bazează pe strategii complexe și diferențiate de dezvoltare, antrenare și optimizare a competențelor de comunicare formate în procesul educațional”. (Șoitu, 2000, apud Dimitrie-Tiron, 2005, 37)

Educația comunicării la nivelul societății se realizează prin intermediul mass-mediei, grupurilor de prieteni, etc. Ca obiective specifice acestei educații regăsim:

- transformarea procesului de comunicare într-un proces de interrelaționare, de soluționare a problemelor și conflictelor;
- creșterea calității comunicării între educator și educat;
- dezvoltarea deprinderilor de a comunica eficient, clar și coerent;
- antrenarea acelor structuri volitive, atitudinale care să asigure receptivitatea și toleranța în comunicare.

Educația economică și casnică modernă înaintează spre atenție următoarele aspecte:

- pregătirea tinerilor pentru o adecvare la lumea bunurilor și a muncii;
- integrarea în societatea modernă.

„Important este nu numai să câștigi bine ci și să știi să te folosești de rezultatul muncii și efortului”.

(Cucos, 2006, 56)

O astfel de educație poate reprezenta o pregătire pentru viața de familie, pentru administrarea bunurilor personale și utilizarea corespunzătoare a bugetului personal.

Educația nutrițională urmărește:

- conștientizarea tânărului în legătură cu valoarea nutriției, selectarea și dozarea rațională a hranei, a pregătirii acestuia;
- dezvoltarea capacității de identificare a alimentelor autentice;
- cultivarea capacității de îngrijire a propriului organism printr-un regim alimentar echilibrat și adecvat;
- cultivarea respectului față de alte obiceiuri sau practici culinare;
- experimentarea unor noi conduite în această direcție.

„Hrănirea este o necesitate biologică dar și un cadru de socializare și de culturalizare”.

(Cucuș, 2006, 58)

Educația pentru timpul liber se referă la obișnuirea tinerilor de a-și gestiona timpul liber și la dezvoltarea capacității de alternare a activităților de învățare cu cele de recreere. Datorită complexității activităților desfășurate, timpul liber este din ce în ce mai puțin iar atunci când există trebuie valorificat din plin, în funcție de interesele celor implicați.

Educația pentru tehnologie și progres are ca țință cultivarea aptitudinilor generale și speciale în vederea cuceririlor științifice, în condițiile economice, culturale și politice specifice modelului societății de tip informațional. Acest tip de educație trebuie privit ca o „metamorfoză extraordinară a unei educații tradiționale, cea mai veche a

omenirii”. (Antonesei, 2002, apud Marcu, Marinescu, www.leducat.ro)

„Spiritul științific unifică omenirea la un nivel abstract și rațional, dar tocmai aceasta dă civilizației umane un caracter universal”. (Malița, 2002, apud Marcu, Marinescu, www.leducat.ro)

„Transmiterea datelor cu viteza luminii, digitalizarea testelor, a imaginilor și a sunetelor, recurgerea la sateliți de telecomunicații, revoluția din telefonie, generalizarea informației în majoritatea sectoarelor de producție și de servicii”, conectarea calculatoarelor “la scară planetară au dat peste cap, puțin câte puțin ordinea lumii”. (Ramonet, 1998, apud Ciolan, 2008, 25)

Toate progresele din toate domeniile trebuie valorificate la nivelul optim pentru a facilita evoluția individului pe toate planurile.

„Fiecare elev trebuie să dobândească o înțelegere a adaptabilității multiple și a limitelor computerului, prin intermediul experienței directe într-o diversitate de domenii”. (Raportul Consiliului Național al profesorilor de matematică din Statele Unite, Naisbitt, 1989, 69, apud Ciolan, 2008, 60)

Dan Potolea (2003, apud Ciolan, 2008, 67) afirmă că școala trebuie să devină „un centru comunitar de resurse, un furnizor de formare și un centru de producere și distribuire a cunoașterii”.

Educația demografică pune accent pe formarea personalității responsabile în raport cu problemele specifice populației, exprimate la nivelul unor fenomene: creștere,

scădere, densitate, migrație, condiții de dezvoltare naturale și sociale. Educația pentru cetățenie demografică urmărește construirea unei „comunități raționale în termeni de libertate personală”. (Cristea, 2003, 153)

Cetățenia democratică se referă la aspectele locale, naționale și globale ale democrației ca mijloc de valorizare pozitivă a diferențelor.

Educația pentru munca de calitate imprimă asupra individului folosirea eficientă a resurselor materiale și umane la locul de muncă și dezvoltă capacități de planificare, decizie, asumare a riscului, colaborare și evaluare.

Educația pentru viața privată dezvoltă personalitatea în vederea asumării rolurilor de soț, părinte, specialist într-o profesie. Sunt vizate acțiunile individului în sfera personală și cea publică.

Educația pentru respectarea drepturilor conștientizează individul în legătură cu drepturile sale la viață, educație, liberă exprimare și la dragoste.

De-a lungul timpului s-a studiat problema drepturilor omului ca fundament pentru o etică universală. (Audigier, Lagelée, 2000, apud Momanu, 2002, 141)

Respectarea drepturilor fundamentale ale omului constituie elementul esențial al contextului actual. Premisa educației pentru aceste drepturi o constituie existența unor valori importante pentru umanitate.

Obiectivele educației pentru respectarea drepturilor constau în:

- identificarea reprezentărilor cu privire la drepturile omului;

- analiza dimensiunilor istorice ale drepturilor omului;
- dezvoltarea gândirii critice;
- dezvoltarea empatiei pentru victimele încălcării drepturilor omului;
- formarea atitudinii de respect față de drepturile celorlalți;
- familiarizarea cu instituțiile responsabile de respectare a drepturilor omului.

„Educația pentru om presupune nu doar a ști, ci și a învăța să trăiești împreună cu ceilalți”, „a învăța să fii și a învăța să faci”.

(Delors, 2000, apud Momanu, 2002, 146)

Noile educații sunt adaptabile la orice nivel al educației. Ele pot fi valorificate în cadrul disciplinelor școlare și în activități extrașcolare. Într-o societate caracterizată printr-o dinamică accelerată a schimbărilor structurale educația trebuie să facă față noilor cerințe.

„Educația are dificila misiune de a transmite o cultură acumulată de secole, dar și o pregătire pentru un viitor în bună măsură imprevizibil”. (Jacques Delors)

Lista ilustrațiilor:

Figuri:

- Fig. 1.1. Evoluția pedagogiei (adaptare după Potolea, 2001).....14
- Fig.1.2. Reconstruirea pedagogiei (Potolea, 2001, apud Panțuru, coord., 2008, 11).....15
- Fig.1.1.1. Sistemul științelor educației (adaptare după Potolea, 2001).....17
- Fig. 3.1. Caracteristicile educației (adaptare după Ioan Cerghit).....33
- Fig. 3.2. Caracteristicile educației (adaptare după Sorin Cristea).....35
- Fig. 5.1. Factorii educației.....45
- Fig. 6.1. Funcțiile educației.....62
- Fig. 7.1. Finalitățile educației.....67
- Fig. 7.2. Structură tridimensională a finalității educaționale.....68
- Fig. 7.2.1. Taxonomia obiectivelor educației.....73
- Fig. 7.2.2. Taxonomia lui Bloom pentru obiectivele cognitive (adaptare după Cucuș, 2006).....74
- Fig. 7.2.3. Taxonomia lui Krathwol pentru obiectivele afective (adaptare după Cucuș, 2006)....74
- Fig. 7.2.4. Taxonomia lui Simson pentru obiectivele psihomotorii (adaptare după Cucuș, 2006).....75
- Fig. 7.2.5. Algoritmul elaborării unui obiectiv educațional.....76
- Fig. 9.1.1. Modelul structural – funcțional al intelectului uman (adaptare Cucuș, 2006).....84
- Fig. 9.1.2. Modelul tridimensional al intelectului (adaptare Cucuș, 2006).....84
- Fig. 10.1. Noile perspective ale educației.....96

Tabele :

- Tab.3.1. Analiza concepțiilor despre educație.....26
- Tab. 4.1. Termeni corelativi educației (Cucoș, 2006, 41-42).....42
- Tab. 6.1. Tabelul modelelor analitice legate de funcțiile educației.....64
- Tab. 7.1. Clasificarea finalităților educației (adaptare după Sorin Cristea).....69
- Tab. 8.1. Analiza comparativă a formelor educației.....78

Teme de reflecție

1. Identificați prejudecăți care acționează în domeniul pedagogiei și analizați cauzele care au condus la aceste prejudecăți.
2. Comentați trecerea de la triada tradițională care pune pe primul loc cunoștințele la noua triadă a obiectivelor educației cu accent pe formarea aptitudinilor și atitudinilor.
3. Explicați întoarcerea la o viziune spiritualistă a educației.
4. Poate fi învățată morala separat așa cum se învață orice disciplină? Argumentați.
5. Există o criză a valorilor în societatea contemporană? Argumentați.
6. Analizați rolul educației fizice în dezvoltarea moralității copilului.
7. Cum interpretați dreptul copilului la mișcare în context didactic?
8. Analizați locul tehnologiei în sistemul culturii contemporane.
9. Analizați conceptul de cultură generală și explicați impactul ei asupra finalităților educației.
10. Exemplificați consecințele pedagogice ale progresului tehnic.
11. Explicați caracteristicile problematicii lumii contemporane. Dați exemple.
12. Analizați modalități de integrare a noilor educații în sistemul de învățământ.
13. Identificați modalități de realizare a educației drepturilor omului în școală.
14. Realizați un studiu de caz privind integrarea socială și școlară a unui elev.

15. Evidențiați impactul asupra elevului a respectării cerințelor regimului școlar.
16. Întocmiți un program de activități extrașcolare cu următoarele puncte: denumire, obiective, participanți, loc, responsabilități, activități.
17. Argumentați de ce educația este obiectul de studiu al pedagogiei.
18. Analizați și evaluați concepțiile despre educație.
19. Argumentați în ce constă complexitatea pedagogiei ca știință contemporană.
20. Cum vedeți aportul educației în viitorul societății noastre?
21. Identificați caracteristicile educației formale în România.
22. Cum ați utiliza, în cadrul disciplinei dumneavoastră, experiențele informale ale elevilor?
23. Care dintre noile educații ar avea prioritate în învățământul românesc?
24. Ce ar trebui să învețe tinerii în domeniul educației pentru viața de familie?
25. Este ființa umană capabilă de educație permanentă? Argumentați.
26. Cum v-ați ajuta elevii ca să devină capabili de autoeducație?
27. În ce măsură considerați că pedagogia este o artă?
28. Realizați un eseu cu tema: Educația la începutul mileniului III.
29. Explicați cauzele inconsecvențelor terminologice la diverși autori atunci când tratează problematica dimensiunilor educației.
30. Evaluați rolul educației intelectuale în raport cu celelalte dimensiuni ale educației.

31. Interpretați citatul următor:
„Noile tehnologii au adus omenirea în era comunicării universale: abolind distanțele, ele contribuie la conturarea societăților de mâine care datorită acestor tehnologii nu vor semăna cu nici un model din trecut”. (Delors, p. 30)
32. Care sunt diferențele dintre educația ca proces și educația ca produs?
33. Ce moștenește individul prin ereditate?
34. Care este importanța patrimoniului genetic pentru dezvoltarea personalității individului?
35. Reflectați la poziția pedagogului John Locke care susține că la naștere sufletul omului este o tabula rasa și că în intelect nu există nimic care să nu fi trecut înainte prin simțuri.
36. Reflectați la situația ipotetică în care trăsăturile de personalitate ale individului s-ar transmite ereditar. Cum ar arăta o astfel de lume?
37. Realizați un eseu prin care să argumentați că mediul nu poate fi factorul decisiv în dezvoltarea ființei umane.
38. Comentați următoarea afirmație:
„Niciodată doi indivizi nu vor primi exact aceeași educație, aceleași instrucțiuni, pentru că ei niciodată nu se vor putea găsi în aceleași circumstanțe”. (Helvetius)
39. Realizați un exercițiu de introspecție și evidențiați care este modul în care mediul a acționat asupra dezvoltării personalității dumneavoastră.
40. Analizați următorul citat legat de factorii dezvoltării ființei umane:
„În fapt, ceea ce interesează nu este atât să aflăm cât influențează un factor sau altul, ci calitatea interacțiunii factorilor”. (Zazzo)

41. Reflectați, apoi comentați următorul citat:
„Cel mai important punct al acordului științific rezidă în faptul că nici o trăsătură sau calitate nu este exclusiv ereditară și niciuna nu este exclusiv ambientală la origine”. (Allport)
42. Realizați un eseu în care să valorificați atitudinea pedagogului John Locke exprimată prin următorul citat:
„Nouă zecimi din oamenii pe care îi cunoaștem sunt ceea ce sunt, buni sau răi, folositori sau dăunători, prin efectul educației. Educația este aceea care determină diferența dintre oameni”. (Locke)
43. Realizați un eseu pornind de la următorul citat:
„Educația este acțiunea exercitată de generațiile adulte asupra celor care nu sunt încă mature pentru viața socială. Ea are ca obiect să trezească și să dezvolte în copil un anumit număr de stări fizice, intelectuale, morale pe care le reclamă de la el atât societatea politică în ansamblul ei, cât și mediul social căruia el îi este destinat în mod particular”. (Durkheim)
44. Analizați modul în care școala contribuie la transmiterea experienței sociale.
45. Dacă ați fi cadru didactic cum ați valorifica socializarea elevilor dumneavoastră?
46. Analizați dezavantajele educației nonformale și propuneți soluții pentru neutralizarea lor.
47. Explicați rolul mass-mediei în educația elevilor.
48. Ilustrați influența grupului de prieteni în educația elevilor.
49. Comentați afirmația lui Seneca: Non multa sed multum. (Nu multe ci mult.)
50. Argumentați afirmația lui Michael de Montaigne: Mieux vaut uné tête bien faite, qu’une tête bien

- pline. (Este de preferat un cap bine făcut, în locul unuia bine umplut)
51. Caracterizați o persoană morală realizându-i profilul acesteia.
 52. Comentați următoarea afirmație: „Este mai greu să aplici decât să propui o regulă de morală”. (Seneca)
 53. Care sunt obstacolele care pot interveni în calea realizării educației morale în școală și în afara ei?
 54. Găsiți trei maxime despre moralitate și comentați-le.
 55. Propuneți strategii de realizare a educației religioase în școală.
 56. Ce ați aștepta de la un program de educație pentru sănătate?
 57. Care credeți că sunt competențele de bază vizate prin educația pentru comunicare și mass-media?
 58. Enumerați trei competențe ale unui cadru didactic necesare pentru a contribui la formarea interculturală a elevilor.
 59. Comentați următoarea afirmație: „schimbarea este un proces și nu un eveniment”. (Fullan)
 60. Presupunând că v-ați afla în fața unui auditoriu format de cadre didactice de la nivel universitar, cum ați convinge auditoriul de necesitatea educației pentru tehnologie și progres?
 61. Explicați mesajul pedagogic al următorului citat:
„Pedagogul ...este și educator. Dar el este și artist prin ceea ce face și mai puțin prin ceea ce scrie sau gândește despre activitățile lui”. (Cucuș)
 62. Comentați următorul citat:
„Ceea ce este și mai important este că după cât se pare, încrederea în pedagogie întărește încrederea în puterea educației”. (Stanciu)
 63. Identificați argumente în sprijinul aserțiunii: Educația reprezintă o dimensiune permanentă a vieții.

64. Identificați mesajele pedagogice existente în următoarele proverbe:
- Copacul de tânăr se îndreaptă.
 - Timpul este cel mai bun educator.
 - Omul fără învățătură este ca pământul fără udătură.
 - Omul needucat este ca un corp fără suflet.
 - Un om deștept face cât doi.
 - Știința fără conștiință nu-i decât ruina sufletului.
 - Cine nu învață de tânăr nu va ști nici la bătrânețe.
 - Picătură cu picătură se face lac.
 - Adevărul este mai scump decât aurul.
65. Comentați următorul citat:
„La urma urmei am impresia că singura învățătură care influențează în mod real comportamentul unui individ este aceea pe care o descoperă el singur și pe care și-o însușește”. (Rogers Carl)
66. Explicați afirmația:
„Lucrurile nu sunt chiar atât de greu de făcut, însă ceea ce este greu – cu adevărat, e să ne punem în starea de a le face”. (Constantin Brâncuși)

Bibliografie:

- Albu, G. (2002). *În căutarea educației autentice*. Iași: Editura Polirom;
- Antonescu, G. G. (1930). *Pedagogia generală*. București: Institutul Pedagogic Român;
- Antonesei, L. [1996](1998)(2002). *Paideea. Fundamentele culturale ale educației*. Iași: Editura Polirom;
- Audigier, F., Lagelée, G. (2000). *Les droits de l'homme. Dossier réalisé dans le cadre du projet: Un enseignement secondaire pour l'Europe (1991-1996)*. Éd. du Conseil de l'Europe;
- Ball, S. (1978). Procesul de învățare și predare, în Davitz, J., Ball, S. *Psihologia procesului educațional*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Bartolomeis, F. (1981). Introducere în didactica școlii active, în Ștefan, M. (2003). *Teoria situațiilor educative*. București: Editura Aramis;
- Băran-Pescaru, A. (2004). *Familia azi. O perspectivă sociopedagogică*. București: Editura Aramis;
- Bârlogeanu, L. (2002). Paradigma educațional umanistă, în contextul modernității, în Păun, E., Potolea, D. *Pedagogie - Fundamentări teoretice și demersuri aplicative*. Iași: Editura Polirom;
- Bârsănescu, S. (1975). For a Pedagogy of Peace, in *Journal of Education*. Nr.2;
- Bârsănescu, Ș. (1935). *Curs de Pedagogie generală*. Ediția a II-a. București: Lit. C. Ionescu;
- Bârzea, C. (1995). *Arta și știința educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Bejat, M. (1971). *Talent, inteligență, creativitate*. București: Editura Științifică;
- Bernal, J.D. (1964). *Știința în istoria societății*. București. Editura Politică;

- Bloom, B.S., coord. (1977). Versiunea condensată a taxonomiei obiectivelor educaționale, în *Probleme de tehnologie didactică. Caiete de pedagogie modernă*. Nr. 6. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Bonțaș, I. (1994). *Pedagogie*. București: Editura All;
- Bourdieu, P., Passeron, J.C. (1970). *La Reproduction. Elements pour une theorie de la systeme d'enseignement*. Paris: Edition Minuit;
- Călin, M. [1996](1998). *Teoria educației. Fundamentarea epistemică și metodologică a acțiunii educative*. București: Editura All;
- Cerghit, I., Vlăsceanu, L., coord. (1988). *Curs de pedagogie*. București: Universitatea din București;
- Chelcea, S. (2007). *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*. Ediția a III-a. București: Editura Economică;
- Chombart de Lauve, P.H. (1982). *Cultura și puterea*. București: Editura Politică;
- Ciolan, L. (2008). *Învățarea integrată. Fundamente pentru curriculum transdisciplinar*. Iași: Editura Polirom;
- Cizek, E. (1998). *Essai sur une theorie de l'histoire*. București: Editura Universității;
- Cocan, C. (2006). *Reprezențanți de seamă ai pedagogiei clasice și moderne*. Brașov: Editura Universității Transilvania din Brașov;
- Copăcianu, E. (1990). *Iisus din Nazaret*. București: Editura Doris;
- Cozma, T. (1997). Educația formală, nonformală și informală, în *Psihopedagogie*. Iași: Editura Spiru Haret;
- Cozma, T., coord. (2001). *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*. Iași: Editura Polirom;
- Crețu, E. (1999). *Psihopedagogie școlară pentru învățământul primar*. București: Editura Aramis;

- Cristea, S. (2000). *Dicționar de pedagogie*. București: Grupul Editorial Litera – Litera Internațional Chișinău;
- Cristea, S. (2003). *Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației*. București: Editura Litera Internațional;
- Cucos, C. (2000). *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Editura Polirom;
- Cucos, C. (2002). Forme ale curriculum-ului ascuns: ideologii școlare, implicite și explicite, în Vlăsceanu, L., coord. *Școala la răscruce. Schimbare și continuitate în curriculumul învățământului obligatoriu*. Iași: Editura Polirom;
- Cucos, C. [1996] (2006). *Pedagogie*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Editura Polirom;
- Dancsuly, A., coord. (1979). *Pedagogie*. București. Editura Didactică și Pedagogică;
- Dave, R.H. (1991). *Fundamentele educației permanente*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Delors, J., coord. (2000). *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI*. Iași: Editura Polirom;
- Dewey, J. (1972). *Democrație și educație*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Dimitriu-Tiron, E., (2005). *Dimensiunile educației contemporane*. Iași: Institutul European;
- Doltrens, R., coord. (1970). *A educa și a instrui*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Drăgan, I., Nicola, I. (1995). *Cercetarea psihopedagogică*. Târgu-Mureș: Editura Tipomur;
- Dubesse, M. (1981). *Etapele educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Duțu, M. (1987). Educația cu vocație internațională, dimensiuni conceptuale, forme de manifestare, în *Revista Comisiei Naționale Române pentru UNESCO*. Nr. 1;
- Duțu, M. (1989). *Educația și problematica lumii contemporane*. București: Editura Albatros;

- Fecioru, D. (1937). Ideile pedagogice ale Sfântului Ioan Hrisostom. București: Tipografia Cărilor Bisericești;
- Freund, J. (1973). *Les theories des sciences humaines*. Paris: Presse Universitaires de France;
- Gaine, B., Keulen, A. (1997). *Anti-Bias Training Approaches in the Early Years. A guide for trainers and teachers*. Londra: Eytran, Utrecht;
- Gol, P. (1985). *Învățare și dezvoltare*. București: Editura Științifică și Enciclopedică;
- Grayling, A. C. (2000). *Viitorul valorilor morale*. București: Editura Științifică;
- Grigoraș, I., Stan, L. (1994). Educația moral-civică (Formarea moralității și civismului). în Neculau, A., Cozma, T. *Psihopedagogie*. Iași: Editura Spiru Haret;
- Gundara, J. (2002). *Intercultural Teacher Education Knowledge and Curriculum. The Challenges of Diversity. International Obstacles and Possibilities*. Botkyrka
- Hameline, D. (1979). *Les objectifs pédagogiques en formation initial et en formation continue*. Paris: ESE. Entreprise Moderne d'Édition;
- Hameline, D. (1986). *L'Éducation ses images et son propos*. Paris: Éditions ESE;
- Herbart, I. J. (1976). *Prelegeri pedagogice*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Huber, T. (1991): *Restructuring to reclaim youth at risk: Culturally responsible pedagogy*, lucrare prezentată la 13th annual meeting of Mid-Western Educational Research Association. Chicago, 16-19 octombrie;
- Hubert, R. (1965). *Traité de pédagogie générale*. Paris: Presse Universitaires de France;
- Hudson, L.M., Bergin, A.D., Chryst, C.F. (1993). *Enhancing culturally responsive pedagogy: Problems and possibilities*. Teacher Education Quarterly;

- Ilica, A. [2006,2007,2008] (2009). *O pedagogie modernă*. Arad: Editura Universității Aurel Vlaicu.
- Ilișoi, D. (2007). *Educația adulților*. Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”;
- Ionescu, M., Chiș, V. (2001). *Pedagogie. Suporturi pentru formarea profesorilor*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujană;
- Ionescu, M. (2003). *Instrucție și educație. Paradigme, strategii, orientări, modele*. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană;
- Iucu, R., Manolescu, M. (2001). *Pedagogie pentru institutori, învățători, educatoare, profesori, studenți, elevi*. București: Editura Fundației Culturale ”Dimitrie Bolintineanu”;
- Jackson, F.R. (1994). *Seven strategies to support a culturally responsive pedagogy*. Journal of Reading;
- Jiménez, R., coord. (1996). Conversations with a Chicana teacher: Supporting students transition from native to English language instruction. *The Elementary School Journal*. 96/3;
- Jinga, I. (1981). *Educația ca investiție în om*. București: Editura Științifică și Enciclopedică;
- Jinga, I. (2005). *Educația și viața cotidiană*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Jinga, I., Istrate, E. (1998). *Manual de pedagogie*. București: Editura All;
- Kirpal, P.N. (1991). Studiile istorice și fundamentale ale educației permanente, în Dave, R.H., coord. *Fundamentele educației permanente*, București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Krathwohl, D.R., Bloom, B.S. (1970). *Taxonomie des objectifs pédagogiques: domaine affectif*. Vol. 2. Montreal: Education nouvelle;
- Ladson-Billings, G. (1995). Multicultural teacher education: Research, practice and policy, în Banks, J.A., Banks, C. (ed.)

Handbook of research an multicultural education. New York: Macmillan;

•Lakatos, 2010, <http://semneletimpului.ro/revista/Biserica--punct-de-reper--pierdut--78.html>);

•Landsheere, V. de, Landsheere, G. de. (1979). *Definirea obiectivelor educației.* București: Editura Didactică și Pedagogică;

•Landsheere, V. de. (1992). *L'éducation et le formation.* Paris: Presse Universitaires de France;

•Lengrand, P. (1973). *Introducere în educația permanentă.* București: Editura Didactică și Pedagogică;

•Lesenciuc, A. (2008). *Introducere în teoria comunicării.* Brașov: Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”;

•Luca, M.R. (2004). *Personalitate și succes profesional.* Sibiu: Psihomedica;

•Macavei, E. (2002). *Pedagogie. Teoria educației.* Volumul II. București: Editura Aramis;

•Malița, M. (2002). *Zece mii de culturi o singură civilizație.* București: Editura Nemira;

•Marcu, V. (2003). Problematika educației și a învățământului în societatea românească, în Marcu, V., Filimon, L. *Psihopedagogia pentru formarea profesorilor.* Oradea: Editura Universității;

•Marcu, V., Marinescu, M. *Implementarea tehnologiilor în educație sau educația tehnologică.* Universitatea din Oradea. www.leducat.ro. Resurse pentru furnizorii de educație. 20.02.2010, ora 18.01;

•Mialaret, G. (1991). *Les sciences de l'éducation.* Paris: Presses Universitaires de France;

•Ministerul Educației și Învățământului, Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice. (1979). *Dicționar de Pedagogie.* București: Editura Didactică și Pedagogică;

- Momanu, M. (2002). *Introducere în teoria educației*. Iași: Editura Polirom;
- Narly, C. (1995). Problema idealului pedagogic, în *Modelul uman și idealul educativ* (Antologie de texte). București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Neacșu, I. (1985). *Motivație și învățare*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Neacșu, I. (1990). *Metode și tehnici de învățare eficientă*. București: Editura Militară;
- Neculau, A. (1985). *A fi elev*. București: Editura Albatros;
- Nedelcu, A. (2002). Abordarea pedagogică a diversității culturale în școală, în Păun, E. Potolea, D. *Pedagogie - Fundamentări teoretice și demersuri aplicative*. Iași: Editura Polirom;
- Neveanu, P. P. (1977). *Dicționar de psihologie*. București: Editura Albatros;
- Nicola, I. (1993). *Pedagogie*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Nicola, I. (1994). *Pedagogie școlară*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Nicola, I., Farcaș, D. (1995). *Teoria educației și noțiuni de cercetare pedagogică. Manual pentru clasa a XI-a - școli normale*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Nicola, I. (2000). *Tratat de pedagogie școlară*. București: Editura Aramis;
- Niculescu, M. R. (1999). *Pedagogie preșcolară – sinteze*. București: Editura Pro Humanitate;
- Niculescu, M. R. (2003). *Pregătirea inițială psihologică, pedagogică și metodică a profesorilor*. Brașov: Editura Universității Transilvania Brașov;
- Novick, R. *Developmentally appropriate and culturally responsive education: Theory and practice*. Portland: Northwest Regional Educational Laboratory;

- Oprea, C. (2003). *Pedagogie. Alternative metodologice interactive*. București: Editura Universității;
- Orțan, F. (2007). *De la pedagogie la științele educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Pañțuru, S. (1995). *Fundamente pedagogice*. Brașov: Universitatea Transilvania;
- Pañțuru, S., Niculescu, M. R., coord. (2008). *Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculum-ului. Aspecte de management al curriculum-ului*. Brașov: Editura Universitatea Transilvania;
- Pañțuru, S., Păcurar, C. D., coord. (1999). *Didactica*. Brașov: Editura Universitatea Transilvania;
- Păun, E., Potolea, D. (2002). *Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative*. Iași: Editura Polirom;
- Păun, E. (1999). *Școala – o abordare sociopedagogică*. Iași: Editura Polirom;
- Piaget, J. (1983). *Judecata morală la copil*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Planchard, E. (1992). *Pedagogia școlară contemporană*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Plugaru, L., Pavalache-Ilie, M., coord. (2008). *Educație interculturală*. Sibiu: Editura Psihimedia;
- Potolea, D. (2001). *Fundamentele educației – curs*. București: Universitatea din București;
- Potolea, D., Ciolan, L. (2003). Teacher Education Reform in Romania. A stage of transition, în Moon, B., Vlăsceanu, L., Barrows, L.C. *Institutional Approaches to Teacher Education within Higher Education in Europe: Current Models and New Developments*. București: UNESCO – CEPES;
- Prévost, H. (1994). *L'individualisation De La Formation. Autonomie et/ou socialisation*. Lyon: Chronique sociale;
- Radice, L.L. (1981). *Educația minții*. București: Editura Didactică și Pedagogică;

- Radu, I.T. (1981). *Teorie și practică în evaluarea eficienței învățământului*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Rahnema, M. (1975). *L'education en devenir*. UNESCO;
- Ramonet, I. (1998). *Geopolitica haosului*. București: Editura Doina;
- Reboul, O. (1976). *La psilosophie de l'éducation*. Paris: Presses Universitaires de France;
- Salade, D. (1998). *Dimensiunile educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Sandhu, D.S. (1994). Cultural diversity in classrooms: What teachers need to know, lucrare disponibilă online;
- Saracho, O., Spodek, B. (1995). Preparing teachers for erly childhood programs of linguistic and cultural diversity, în Garcia, E., Mc Laughlin, B. (ed.) *Meeting the challenge of linguistic and cultural diversity in early childhood education*. New York: Theachers College Press;
- Savater, F. (1997). *Curajul de a educa*. Chișinău: Editura Arc;
- Schwartz, B. (1976). *Educația mâine*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Silvaș, A. (2008). *Fundamentele pedagogiei și teoria și metodologia instruirii. Curs pentru uzul studenților*. [Http://www.upm.ro/facultăți_departamente/depPregătirepersonal/docs/cărți/Fundamentelepedagogiei_Lector_dr_A_Silvaș_Pdf](http://www.upm.ro/facultăți_departamente/depPregătirepersonal/docs/cărți/Fundamentelepedagogiei_Lector_dr_A_Silvaș_Pdf), 18.02.2010, ora 11.00;
- Spranger, E. (1930). *Lebensformen. Geisteswiss en schaftliche Psychologie und Ethik der Personlichkeit*. Halle: Max Verlang;
- Stanciu, Gh.I. (1995). *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Stănculescu, E. (2002). *Sociologia educației familiale*. Iași: Editura Polirom;
- Stern, D. (1977). *First Relationship: Infant and Mother*. Harvard U.P.;

- Strungă, C. (1995). *Obiective și metode pedagogice*. Timișoara: Editura Augusta;
- Șoitu, Al. (2000). *Pedagogia comunicării*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Ștefan, M. (2003). *Teoria situațiilor educative*. București: Editura Aramis;
- Șuteu, C. *Cultura română se vede mai bine de la New York decât de la București*.
http://www.adevarul.ro/cultura/literar_si_artistic/Corina_Suteu-Cultura_romana_se_vede_mai_bine_de_la_New_York_decat_de_la_Bucuresti_0_255574938.html
4 mai 2010. ora 13.47;
- Tudoran, D. (1974). *Individualitate și educație*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Tudoran, D. (1982). *Sinteze de pedagogie contemporană. Vol. I. Probleme fundamentale ale Pedagogiei*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Țircovnicu, V. (1975). *Pedagogie generală*. Timișoara: Editura Facla;
- Țopa, L. (1973). *Sociologia educației permanente*. București: Editura Științifică;
- Ulrich, C. (2007). *Postmodernism și educație*. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Văideanu, G. (1988). *Educația la frontiera dintre milenii*. Iași: Editura Polirom;
- Voinea, M. Fundamentele psihopedagogiei.
<http://www.scribd.com/doc/24757848/Fundamentele-psihopedagogiei-2>. 21.02.2010;
- Walker, J. (1992). *Violence et résolution des conflits à l'école. Étude de l'enseignement et des aptitudes à résoudre les problèmes interpersonnels dans les écoles primaires et secondaires en Europe*. Strasbourg: Conseil de l'Europe;

Glosar

- **A seculariza** - a scoate din proprietatea sau competența bisericii bunuri, domenii de activitate sau valori culturale, trecându-le în patrimoniul statului: 56
- **Antropologie** - Știință care studiază originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale omului și raselor umane. S-a constituit ca știință la mijlocul sec. 19. Cuprinde morfologia omului, antropogeneza și raseologia. Problemele antropologiei au preocupat pe oamenii de știință din cele mai vechi timpuri (Herodot, Hipocrat, Aristotel) până în epoca modernă (C. Linné, I. Kant, Ch. Darwin, E. Haekel sau Th. Huxley). Apărută într-o perioadă preștiințifică s-a dorit a fi o știință a clasificării populațiilor umane, considerînd că o clasificare înseamnă o explicație. S-a divizat astfel specia umană în trei sau patru rase fundamentale – europeană, mongolidă, negridă și, uneori, australidă, fiecare rasă fiind constituită din rase secundare sau tipuri cu particularități bine definite. Interpretarea datelor era însă eronată: populațiile sunt diferite deoarece aparțin unor rase diferite. Raseologia a fost destul de mult criticată și, practic, a fost părăsită. În ultimele două decenii, antropologia a fost remodelată datorită marilor realizări a geneticii, studiindu-se caracterele condiționate genetic – monogenic – și distribuția lor geografică. Explicația diferențelor interpopulaționale trebuie căutată în procesele genetice care au determinat evoluția (processe genetice întâmplătoare, selecția naturală). **Antropologia** românească s-a definit ca știință între cele două războaie mondiale

(Nicolae și Mina Minovici, Victor Papilian, Francisc Rainer), publicându-se numeroase studii de antropologie fizică tradițională, iar în ultimele decenii contribuții au adus Constantin și Dardu Nicolăescu-Plopșor, Olga Necrasov:13

- **Argumentare** - susținere; a întări, a dovedi, a demonstra ceva cu argumente: 18
- **Autonomie** - Drept (al unui stat, al unei regiuni, a unei naționalități sau a unei minorități naționale) de a se administra singur, în cadrul unui stat condus de o putere centrală; Situație a celui care nu depinde de nimeni, care are deplină libertate în acțiunile sale: 19
- **Axiologie** - Disciplină filosofică care studiază valorile; teoria valorilor. Bazele axiologiei ca disciplină aparte au fost puse în a doua jumătate a sec. XIX, de R.H. Lotze și în continuare de Fr. Nietzsche, dar mai ales de Școala reprezentanților neokantieni de la Baden (W. Wildelband, H. Rickert) cărora li se datorează distincțiile riguroase între valoare și existență, sens și valoare, valori și lucruri. Importante contribuții au adus ulterior M. Scheler, N. Hartmann, precum și filozofii români: A.D. Xenopol, P. Andrei, L. Blaga, T. Vianu, E. Speranția, P. Comarnescu: 33
- **Biserica** – clădire destinată celebrării unui cult creștin; instituție a creștinismului, întemeiată de Hristos, care asigură comuniunea oamenilor cu Dumnezeu prin actul de credință și prin participarea la slujbele săvârșite de cei învestiți cu puterea Duhului Sfânt în vederea mântuirii. Este alcătuită din totalitatea celor botezați și care cred în Hristos: 53-54

- **Capacitate** - Îndemânare, abilitate, aptitudine, forță de a face ceva într-un anumit domeniu; Om destoinic, priceput, învățat, savant: 36
- **Cercetare** - studiu amănunțit efectuat în mod sistematic cu scopul de a cunoaște ceva; investigație: 10
- **Compatibilitate** - Raport între două enunțuri care nu se exclud reciproc; Proprietate a unui sistem de relații de a fi compatibil, părțile sale neexcluzându-se una pe cealaltă: 39
- **Competență** - aptitudine, calitate a unei autorități, a unui funcționar sau a unei persoane de a exercita anumite atribuții: 36
- **Comprehensiune** - Capacitate de a pătrunde, de a înțelege ceva; înțelegere, pătrundere: 84
- **Conduită** - Fel de a se purta; manieră; comportament: 84
- **Diacronic** – se expune și se tratează fenomenele evolutiv, istoric: 11
- **Didacticile specialității (metodicile)** – se ocupă de problemele organizării și desfășurării procesului de învățământ la un obiect determinat (fizică, istorie, matematică, tehnologie etc.):12
- **Discipol:** învățăcel, elev (al unui maestru); Continuator al unei doctrine, al unei învățături: 40
- **Diviziune** - Împărțire, separare, divizare: 18
- **Educabilitatea** – însușirea de a fi educabil: 57-59
- **Educația** - ansamblu de măsuri aplicate în mod sistematic în vederea formării și dezvoltării însușirilor intelectuale, morale sau fizice ale oamenilor: 24, 25-36, 38-39, 41-44, 56, 64, 65, 77, 79, 80, 95, 101, 105

- **Entitate** - Conținut de sine stătător, existență determinată (ca întindere, importanță, valoare): 35
- **Epistemologie** - parte a gnoseologiei care studiază procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor; teorie a cunoașterii științifice: 10
- **Ereditatea** - proprietatea viețuitoarelor de a transmite urmașilor caracterele genetice specifice fiecărei specii: 58
- **Evoluție** - devenire, dezvoltare, modificare, prefacere, schimbare, transformare: 10
- **Experiență** - Ansamblu de cunoștințe într-un domeniu de activitate achiziționate în procesul practicii îndelungate; Rezultat al interacțiunii omului cu lumea obiectivă, reflectat în conștiință; Procedeu de cercetare în știință constând în provocarea intenționată a unor fenomene, pentru a le studia în anumite condiții: 11
- **Extensiune** - Dezvoltare, creștere; amplificare, extindere; Proces prin care un cuvânt își lărgeste înțelesul: 18
- **Familia** - formă socială de bază, întemeiată prin căsătorie, care constă din soț, soție și din descendenții acestora: 45-48
- **Finalitățile educației** - trăsăturile fundamentale ale activității de formare-dezvoltare a personalității care exprimă capacitatea de proiectare a educației conform unor ținte și capacitatea de valorizare a educației prin intermediul unor repere constante: 65-68
- **Funcțiile educației** - proprietățile esențiale pentru desfășurarea activității unui sistem sau subsistem în condițiile raportării sale la alt sistem sau la alte subsisteme cu care se află în relație: 59-65

- **Fundamente** - ansamblu de elemente prin intermediul cărora se sprijină o lucrare; elemente pe care se întemeiază ceva:10, 43
- **Ideal** - perfect, desăvârșit; Scopul suprem spre care se îndreaptă în mod conștient și metodic năzuințele și activitatea creatoare umană în toate domeniile ei, gradul cel mai înalt și mai greu de ajuns al perfecțiunii într-o direcție: 70-71
- **Idealul educației** - finalitatea de maximă generalitate ce imprimă un prototip determinat: 69-70
- **Institute culturale** - reprezentate prin muzee, teatre și case de cultură, își aduc aportul pe linia dezvoltării personalității umane:54, 55
- **Integral** - absolut, complet, total : 99
- **Interdisciplinaritate** - transfer de concepte și metodologie dintr-o disciplină în alta pentru a permite abordarea mai adecvată a problemelor cercetate: 10
- **Juxtapunere** – alăturare; a pune mai multe obiecte alături, unul lângă altul:10
- **Magistral** - de importanță majoră; principal; cardinal; esențial; fundamental; substanțial: 37
- **Mass-media** – totalitatea mijloacelor de informare a maselor: 56
- **Mediu** - Natura înconjurătoare alcătuită din totalitatea factorilor externi în care se află ființele și lucrurile; Societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva: ambianță: 49-51
- **Metodologie** - Parte a filosofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaștere; Totalitatea metodelor de cercetare folosite într-o știință.: 15

- **Obiectivul educației** - tipul de schimbări pe care procesul de învățământ le realizează: 70-76
- **Pedagogia comparată** – studiază, prin identificarea asemănărilor și deosebirilor, sistemele de educație din diferite țări și etape istorice: 12
- **Pedagogia experimentală** – are ca obiect problemele legate de investigația experimentală a educației: 12
- **Pedagogia filosofică** – se baza pe reflecția și deducția filosofică:10
- **Pedagogia generală** - studiază acțiunea educațională dintr-un unghi general de vedere, urmărind să surprindă legități valabile indiferent de locul și timpul în care se desfășoară: 11
- **Pedagogia populară** - experiența educativă de la nivelul comunităților era sintetizată într-un ansamblu de proverbe:10
- **Pedagogia preșcolară** – se ocupă de problematica organizării și desfășurării acțiunii educaționale cu copii de vârstă preșcolară: 11
- **Pedagogia școlară** – abordează problematica acțiunii educaționale în cadrul școlii, cu copii normal dezvoltați din punct de vedere fizic și psihic: 11
- **Pedagogia științifică** – se baza pe cercetarea fenomenelor educaționale:10
- **Pedagogie** – știință a educației care se ocupă cu metodele de instruire și educație a oamenilor: 9, 17-20, 21-22, 23, 24
- **Pluralism** - Concepție filosofică potrivit căreia lumea ar fi formată dintr-o pluralitate de realități de sine stătătoare, independente unele de altele; Principiu al democrației care preconizează necesitatea existenței mai multor forțe social-politice (partide, sindicate, organizații religioase) interpușe

între membrii societății și putere, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației: 16

- **Praxologie** - Ramură a științei care studiază structura generală a acțiunilor umane și a condițiilor eficacității acestora: 17
- **Proiectare** - reprezentare schematică a unui corp pe o suprafață sau pe un plan, după anumite reguli geometrice; organizarea unei activități didactice prin respectarea unor obiective și a unor etape: 19
- **Prospectiv** - referitor la viitor, la evoluția viitoare a societății prin analiza unor factori și tendințe actuale: 33
- **Psihopedagogia specială** – abordează problematica și tehnologia desfășurării acțiunii educaționale privind copiii deficienți din punct de vedere psihomotric, în școli și în instituții speciale: 12
- **Scop** - Țintă, obiectiv către care tinde cineva; ceea ce își propune cineva să înfăptuiască: 71
- **Scopul educației** - finalitatea unei acțiuni educative determinate și detaliază conținutul idealului educației: 70
- **Sociologia educației** – studiază relațiile sistemelor educative cu structurile sociale:12
- **Statistic** - Evidență numerică, situație cifrică referitoare la diverse fenomene (izolate sau generale); numărătoare; prelucrare și valorificare a unor date legate de fenomene generale. 3. Știință care culege, sintetizează, descrie și interpretează date referitoare la fenomene generale: 19
- **Statut** - Ansamblu de dispoziții cu caracter oficial prin care se hotărăște constituirea unei organizații și

se stabilesc scopul, structura și modul de funcționare ale acesteia: 11

- **Școala** - instituție de învățământ public, unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline; activitate legată de această instituție; învățătură, învățământ; izvor, sursă de cunoștințe, de învățături; mijloc, sistem de instruire într-un anumit domeniu: 51, 52
- **Știință** – sferă de activitate umană a cărei funcție constă în dobândirea și sistematizarea teoretică a cunoștințelor despre realitate; totalitatea cunoștințelor dintr-un anumit domeniu; disciplină: 10
- **Știință a educației** – sferă de activitate umană a cărei funcții constă în dobândirea și sistematizarea a cunoștințelor despre educație: 9, 16, 21, 22
- **Taxonomie** - Știință care se ocupă cu stabilirea legilor de clasificare și de sistematizare a domeniilor din realitate cu o structură complexă: 17
- **Tehnologie** - Știință a metodelor și a mijloacelor de prelucrare a materialelor; Ansamblul proceselor, metodelor, operațiilor etc. utilizate în scopul obținerii unui anumit produs: 19
- **Teleologie** - Doctrină filosofică potrivit căreia totul în natură ar fi organizat în conformitate cu un anumit scop, cu o anumită cauză finală; Studiul, cercetarea în funcție de scop; teoria finalității: 33
- **Teorie** - Formă superioară a cunoașterii științifice care mijlocește reflectarea realității; Ansamblu sistematic de idei, de ipoteze, de legi și concepte care descriu și explică fapte sau evenimente privind anumite domenii sau categorii de fenomene: 15